

2019. DECEMBER 24/5

SZÍN

KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS

A NEMZETI MŰVELŐDÉSI INTÉZET FOLYÓIRATA

Januárban újra Pajtaszínházi Szemle köszönti a magyar kultúra napját

Ötödik évadának végéhez közeledik a Pajtaszínház program, amelyet 2015 óta valósít meg a Nemzeti Művelődési Intézet a Magyar Teátrumi Társasággal együttműködve azért, hogy a településeken ismét elterjedjen az amatőr színjátszó tevékenység, színesítve a helyi kulturális életet, s színházi élményhez juttatva a lakosokat.

A Somogy megyei Mesztegyő Honi Hagyományörzők közössége Aratás címmel visz színre egy népi játékot.

A 946 fős település, Nyárad színjátszó csoportja a nyáradai asszonyok életéről állította össze előadást.

Az egervári csoport Illyés Gyula Tívé-tevők parasztkomédiáját próbálja.

A Mányi Színjátszó Kör Kelj fel és járj! – előadása József Attila Szabad ötletek jegyzékének és korai verseinek felhasználásával készül.

A bősárányi társulat zenés abszurd álnépmesét visz színre.

A jókedvű jánoshidai csapat Niccoló Machiavelli: Mandragóra cím komédiáját próbálja.

TARTALOM

Szín – Közösségi Művelődés

2019. december – 24/5.

9

35

29

45

81

Závogyán Magdolna: Köszöntő 3

HORIZONT

„Az együttműködésünk folyamatos, együttélésünk most kezdődik” 4

Évértékelés, számadás, számvetés 7

Köszöntő 10

Nemzetegyesítés – nemzetközösség 14

A Nemzeti Művelődési Intézet szakmai díjainak átadó ünnepsége 19

Az „Illyés Gyula Közművelődési Életműdíj” első kitüntetettje, Halász Péter köszöntése 23

KONFERENCIA A NÉPFŐISKOLAI MOZGALOMRÓL

Műveltség a kibertérben 25

NÉPFŐISKOLAI VÁNDORAKADÉMIA SZÉKELYFÖLDÖN II.

Székelyderzsi helyszínen a Népfőiskolai Vándorakadémia 29

„szándék, hogy mindazokat a kontinuitásokat, amelyek számunkra félbeszakadtak 1949-ben, újra felélesszük, újra elindítsuk” 30

Lófó Lovasudvar 35

A Kézműves Sajtőkészítők Egyesületének bemutatása 37

Emberművelés 41

A Romániai Magyar Népfőiskolai Társaság 47

Kárpát-medencei Értékfeltáró Kollégiumok – fél évtized, huszonöt feltérképezett térség – 51

ARCKÉPEK

„ha valaki egy igaz ügy katonájává szegődik” 54

Kodály Zoltán tanári egyénisége, nevelési koncepciójának hazai és nemzetközi elterjedése 59

IN MEMORIAM

Búcsúzás Horváth Margittól, a szombathelyi Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola egykori főigazgató-helyettesétől 62

ÉRTÉKTÁR

A lovaszpatonai Horn Miklós növénynevelő a pápai Szélesvíz folyóirat Értéktár rovatából 64

HÁLÓZAT

Népfőiskolai Műhely Baranyában 70

Válogatás a Hidak Hírlevelekből 2019 nyarától 74

„Oldás és kötés” a pápai Pegazus Népfőiskolán 84

IDÉZTÜK

Beke Pál Méltóságkereső – önéletrajzi és szakmatörténeti töredék kötete új kiadásának bevezetője 85

ÜZENŐ

1906 – Lőcsei Krisztus születése szoborcsoport – a valószínűleg egyik legkorábbi betlehemes emlék a Kárpát-medencében 87

MOZAIK – SZAKMAI HÍREK

Kulturházak éjjel-nappal 2020

A tizennegyedik évébe lépett akció évről évre több bekapcsolódó intézményt, szervezetet és látogatót vonz. Az országos rendezvénysorozathoz díjmentesen csatlakozhat minden magyarországi és határon túli közművelődési intézmény és szervezet a kulturhazak.hu weboldalon való regisztrációval,

majd az akció ideje alatt zajló programjainak feltöltésével. A jövő évi eseményre 2020. február 14. és 16. között kerül sor.

Újabb hungarikummal gazdagodtunk

A dobostorta bekerült a Hungarikumok Gyűjteményébe, míg a Magyar Értéktár négy tétellel bővült – jelentette be Nagy István agrárminiszter a Hungarikum Bizottság novemberi ülését követően. A Bizottság a Magyar Értéktárba vette a jellegzetes dunántúli pásztorhangszert, a hosszifuruglát, a regölést, valamint a magyar cífrasúrt és a magyar betyárköltészetet is.

Az Eucharisztikus Világkongresszus állt az idei Egyház és Közművelődés konferencia fókuszában

Az Egyházi Közművelődési Egyesület a Nemzeti Művelődési Intézettel partnerségben 2019. december 11-12-én, Szekszárdon rendezte meg az idei Egyház és Közművelődés konferenciát. Az idei esemény kiemelt témája az eucharisztikus világkongresszus volt, ennek jegyében többek között előadás hangzottak el a 2020-as esemény tervezett programjairól,

az 1938-as világkongresszusról, valamint települési jó példákat, honismereti, ifjúsági, önkéntes és karitatív kezdeményezéseket ismerhettek meg az érdeklődők.

Pályázati felhívás jelent meg a Nemzeti Összetartozás Évéhez kapcsolódóan

A Rákóczi Szövetség pályázatot hirdet Kárpát-medencei helyi- és ifjúsági szervezetei számára a 2020. évi Nemzeti Összetartozás Éve alkalmából. A pályázat célja: a Rákóczi Szövetség Kárpát-medencei településekhez és középiskolákhoz kapcsolódó szervezetei és tagsága 2020-ban minél több olyan közösségi eseményt szervezzen, ahol a Kárpát-medencei magyar nemzeti összetartozás és a magyar-magyar kapcsolatok erősödnek. Részletek: <https://www.rakocziszovetseg.org/>

Fél évszázados lett az Egressy Béni Művelődési Központ

1969. december 13-án ünnepélyes keretek között kezdte meg működését az Egressy Béni Művelődési Központ. A létesítmény fennállásának 50. évfordulója alkalmából tartott ünnepségen jelen voltak Ka-

zincbarcika város vezetői, a képviselő-testület tagjai, a város korábbi polgármesterei, díszpolgárai, a polgármesteri hivatal osztályvezetői, az intézmények- és cégek vezetői, a civil szervezetek és az egyházak képviselői, valamint a kulturális területen tevékenykedő jelenlegi és nyugállományú szakemberek.

Lezsák Sándor és Szájer József kapta idén a Petőfi-díjat

Lezsák Sándor, az Országgyűlés alelnöke és Szájer József európai parlamenti képviselő kapta a Petőfi-díjat idén. A Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Közalapítvány és a Mol-csoport kitüntetését december 2-án adták át Budapesten, a Terror Háza Múzeumban. Schmidt Mária történész, a XXI. Század Intézet főigazgatója arról beszélt: a Petőfi-díjjal a közös jóért, a szabadságért tett erőfeszítést ismerik el.

BEVEZETŐ

Sikeres, fejlesztésekben és szakmai programokban gazdag 2019-es évet tudhatunk magunk mögött. Olyan évet, amelyben hagyományos nagyrendezvényeink több ezer fős látogatottsággal, erős társadalmi és médiatámogatás mellett valósultak meg, s amelyben az aktuális időszakban indított módszertani folyamatokkal újabb kistelepülések közösségeivel dolgoztunk együtt a kulturális alapellátás egyre bővülő rendszerében.

A Nemzeti Művelődési Intézet, s a Kárpát-medencében szolgálatot ellátó közművelődési szervezetek feladatellátásának mindennapjaiba is, mérföldkő jelentőségű változásokat hoz majd a 2020-as esztendő: a Nemzeti Művelődési Intézet Lakiteleken, a Hungarikum Ligetben megépült székházával nemcsak szimbolikus értelemben, hanem mindennapi valóságában is a Kárpát-medence meghatározó kulturális értékközpontjának részévé válik.

Lezsák Sándorné, a Lakitelek Népfőiskola igazgatója ebből az alkalomból köszöntőt mondott a Lakiteleki Népfőiskolán, ahol a Nemzeti Művelődési Intézet hagyományos Évértékelő Konferenciáját tartotta. Az eseményen az intézet munkájáról elhangzott számadás, számvetés történetiségében adott számot az elmúlt hét évről, elhelyezve intézetünket a társadalomfejlesztő, innovatív szférában, amely jelentős hatású a közművelődési szakma egészére is alapjaiban, és ezen belül sok területén meghatározva azt.

Az idei év más szempontból is jelentős volt: 2019-ben a Nemzeti Művelődési Intézet első alkalommal illette szakmai elismeréssel a közművelődés területén tevékeny, kimagasló munkát végző személyeket, közösségeket. A 2019-ben alapított szakmai elismeréssel, az Illyés Gyula Közművelődési Életműdíjjal kitüntetett csángókutató, Halász Péter laudációját Illyés Gyula lánya, Illyés Mária mondta el a Művelődési Intézet XII. Stratégiai Konferenciájának részeként, megtisztelve ezzel nem csak a díjazottat, hanem intézetünket is.

A Népfőiskolai Vándorakadémia székelyföldi tapasztalati gazdagságáról és elméleti felkészültségéről beszámol az előző és mostani lapszám is. A szervezetek megjelentetett írásai felelős gondolkodásról tanúskodnak, amelyek minden bizonnyal a népfőiskolai elképzelések megvalósítására is inspiráló hatással lesznek.

A folyóiratban az év végi, népfőiskolai számokban eddig idéztünk Beke Pál Méltóságkereső című kiadványából, most a kötet új kiadását ünnepelve ennek bevezetőjét közöljük.

A közeledő karácsonyt köszöntjük A lőcsei Krisztus születése szoborcsoport írásunkkal, az alkotás feltehetően az egyik legkorábbi betlehemes emlékünk a Kárpát-medencében.

„Az együttműködésünk folyamatos, együttélésünk most kezdődik”

Isten hozta önöket! Isten hozott benneteket! Szeretettel köszöntök mindenkit férjem nevében is, akit sajnós a politikai munkája szólít most el innen, hogy nem közöttünk van, hanem a parlamentben tevékenykedik.

Három gyertya ég az adventi koszorún – az advent utolsó harmadában vagyunk, ez az elcsendesedésnek, a számvetésnek az időszaka.

A több mint hetvenéves Művelődési Intézet életében az utolsó évtized a változás évtizede volt, és 2012-ben Závogyán Magdolna igazgató asszony vezetésével ez az intézet egy teljesen új útra lépett. Látszik ez abban is, és nyilván már ez is számottevő változás, ami a névváltozás: Nemzeti Művelődési Intézet. Egy magyar nemzetet akar szolgálni ez az intézet, ez a felépítési rendszer. És ez az út, nyilván, mint minden új út, nem könnyű, nem is rövid, nehéz ezen az úton végigmenni, azért is, mert civilszervezetekre épít, alulról építkezik, az egyéni, öntevékeny munkára, a civil szerveződések, közösségek tapasztalatára épít, rájuk támaszkodik, és bekapcsolja a Kárpát-medencei magyarságot is ebbe a munkába.

Az igazgató asszony és vezetőtársainak, az újságot elindító és

azt szervező, szerkesztő csapatnak a munkája, illetve azok a képzések, amelyeken önök is részt vettek, mára már számottevő eredményre büszkélkedhetnek.

Intézményünkkel, a Lakiteleki Népfőiskolával jogilag 2017 januárja óta dolgozik együtt a Nemzeti Művelődési Intézet, de mi már a '90-es évek végétől, közel 20 éve dolgozunk együtt Beke Pálnak köszönhetően, személyes ismeretségünk kapcsán. Ő hiteles személyiség volt számunkra itt a Népfőiskolán, és elindítottuk azt a képzési kollégiumok formájában, amelyek előkészítették a változtatási folyamatot a Művelődési Intézet életében. Ezekre a változásokra a kor-

mányszak is rábólintott 2011-ben, és köszönet azért igazgató asszonynak és a társainak, hogy ezt az utat merték választani, aminek köszönhetően ezen az úton, most már együtt önökkel, haladunk. Együtt haladunk nyilván oktatásban, képzésben, és eljutottunk oda közös munkánk eredményeképpen, hogy az országos központ itt épülhet fel a lakiteleki Népfőiskola területén. Egy olyan gyönyörű és egy minthaértékű épület külső formájában, megjelenésében, amilyen a belső munkája is, amelyben jó szívvel vehetünk részt, követhetünk mindannyian.

Tulajdonképpen a Népfőiskola is változik, ahogyan a Művelődési

Intézet is változik, és lassan már nem Népfőiskola Alapítványként hirdetjük majd magunkat, hanem Hungarikum Ligetként. Ahogy a férjem szokta mondani, hogy Hungarikum Liget, leánykori nevén Lakiteleki Népfőiskola. Szükséges ez a változás azért is, mivel a Népfőiskola Alapítvány egy nonprofit alapítvány, feladata az oktatás, felnőttképzés, és ez nem rentábilis. Pályázunk költségvetési pénzekre, más egyéb lehetőségekre, hogy a képzést támogatni tudjuk, mert a hallgatók, akik ide érkeznek, a bekerülési költségnek csak a 10-15%-át fizetik, a többit nekünk kell hozzátenni, ezért, hogy ez megteremtődjön, és ne legyünk kiszolgáltatva, szükséges volt végiggondolni nekünk is, hogy hogyan tudunk változni. 2013-ban pályáztunk a kormányzathoz, hogy újabb beruházások születhessenek itt, a Népfőiskola területén, és legyen olyan szálláshelyünk, olyan férőhelyünk, legyen olyan konferenciatermünk és legyen olyan egészséges életmódra, sportra nevelő rendszerünk, amely már nem csak nonprofit jellegű, amelyet ki tudunk ajánlani a saját képzéseinken túl, amelyek lefoglalják a mai éttermi és szálláslehetőségeinket. Profitorientált részek kellenek

ahhoz, hogy saját lábon meg tudjunk állni. Akik a '90-es évektől a kollégiumokban részt vettek, akár hallgatóként, akár előadóként, látják ezeket az apró lépéseket a változtatásokra. Most ez fölgyorsult. Amit papíron évekig terveztünk, látványosan épülnek a falak, az új épületek. 2020 végére a szállodánkhoz épül egy kis wellness részleg, hogy a termálvízhez vendégeink a szállodán belül jussanak. A falu felőli részen, épül egy kemping, épül egy nyitott és zárt fürdő, strand és egy gyógyászat. A környező városok, Kiskunfélegyháza, Kecskemét kórházai, talán még Szolnok is, nagyon terheltek,

a rehabilitációt nem tudják teljes mértékben vállalni, ezért örülnek, ha Lakiteleken lesz lehetőség rá, hogy kiejánljanak ide betegeket gyógyulásra. És a Jóisten bizonyára velünk van, hiszen az alattunk lévő víz nem csak termálvíz, hanem gyógyvíz is. Az a minőség, ami a hajdúszoboszlói, cserkeszőlői és hévízi. Hogyha, reményeink szerint '21 januárjára működőképes lesz, önöknek is nyújt majd fölülést abban az időszakban, amikor nálunk tartózkodnak, vagy az itt dolgozóknak. Úgy hallom, nem kis létszám fog itt dolgozni a gyönyörű szép épületben.

Eddig az együttműködést próbáltuk és nagyjából összecsiszoltunk, úgy az oktatásban, mint a szervező munkában. 2020-ban is nyilván folytatódnak az oktatások, kisebb létszámúakat maga az intézmény úgy épült, hogy el tudjon látni, de étkeztetésben, ha szükséges, szállásban, sportban, tehát minden egyébben rendelkezésére állunk az intézménynek.

Reményeink szerint folytatódik a Lázár Ervin program, nagyon hasznosnak gondoljuk tanárok képzését, fiatalok részvételét a kultúrában, hogy résztvevői legyenek a színházak, operaház előadásainak, ismerjék meg a kultúrának ezt a részét is. Kiállításokat, táncházakat látogassanak, legyenek kü-

lönböző, nem itt helyben történő együttműködési formák.

Trianon évfordulója lesz a jövő évben. A trianoni ünnepségünket október 3-án Budapesten, egy terményáldással kötjük össze, itt körülvesz minket 64 vármegye címere, ez a 64 vármegye vesz majd részt egy-egy terménykosárral a terményáldáson, és ezeket a kosarakat elviszik – előre megszervezetten – óvodákba, iskolákba, akár Budapesten, akár Pest környékén is. És ennek a napnak lesz egy olyan mozzanata a Nemzeti Művelődési Intézet új épülete előtt, az udvarán, hogy a 64 vármegye az általa hozott földet ott elhelyezi. Megjelenik a Nagy-Magyarország az intézménye közelében. És, ami fontos, meg kell nyitni majd, át kell adni ezt a gyönyörű intézményt. Ez is közös szervezésben valósul meg, a Nimród napok keretében, több napos rendezvény keretében, a jövő év áprilisában. Mi itt a Népfőiskolán februárban Béres Józsefnek szobrot avatunk. Erre is szeretettel várunk mindenkit.

Nagyon nagy eredménynek tartom a Komatál programot, amiben reményeink szerint tudtunk segíteni. A hagyománynak a megismerése és annak éltetése, tovább vitele rettentően fontos feladat. Fontos

azért is, mert a hagyomány változik, kopik. Ha most csak a keresztelőre gondolok, régen az nem volt divat, hogy testvért vagy rokont választottak keresztszülőnek. És nem egy keresztszülője volt egy gyereknek. A menyecskének az összes volt lánybarátnője keresztanya volt. Volt, akinek 5, 8, 10 keresztanyja volt. Ha már házások voltak, a férjük keresztapák. És ez azt is jelentette, hogy amikor a kicsit megkeresztelték a templomban, és elindultak hazafelé a kicsivel, akkor a keresztszülők kézzől kézre adva vitték a templomtól a házig az újszülöttet, a megkeresztelt kereszt kislánykát, vagy fiúcskát. Szépszokás volt. Jó lenne visszahozni ezt is. Mert a komatál vitelében nyilván ők is, elsősorban ők vettek részt. Nyolc-tíz felé, többfelé oszlott a feladat. Nyilván hosszabb ideig tudtak segíteni, és segítettek is. Majd azt érezte a megkeresztelt, hogy sokan figyelnek rá. Jó dolog volt, teljesen körülölelve minden egyéb megjelenésében.

Ami nagyon fontos, szintén közös munka, az a Kárpát-me-

dencei értéktáró kollégiumok. 2014-ben indította a Népfőiskola, de nyilván az intézet is számtalan Kárpát-medencei kapcsolattal működik. 5 év alatt 25 könyv készült. 25 területet szondáztunk meg. Ez 540 települést jelent a Kárpát-medencében. A programban több mint ezer főiskolás, egyetemista vett részt. 51 ezer személyt tudtunk megszólaltatni. Több mint 20 ezer kérdőívet töltöttünk ki, 34 egyetemen, főiskolával volt kapcsolatunk, ezek Kárpát-medenceiek is. Volt olyan kollégium, ahol a területen csak öt magyar lakta település volt. A Zenta kollégiumunk ilyen volt. Azt nyilván nagyon nagy mélységig föl tudták tárnai a gyűjtők. Viszont Kárpátalján több mint száz települést mértünk föl. Ez a munka eredményes és hasznos, nemcsak az ott élő magyaroknak, hogy érezzék, hogy figyelünk rájuk, törődünk velük, hanem a fiataloknak is, akik résztvevői a feltárásnak. A különböző egyetemekről összeismerkednek, barátságok szövődnek. És ezt követően másképpen gondolkodnak, akár egy Partiumra, akár egy Kárpát-aljai területre. Nagyon-nagyon fontosnak tartjuk, hogy ezt a programot folytassuk. Terveink szerint 2020-ban is négy ilyen kollégiumot indítunk. Felvidéken, Délvidéken, a Nyikó mentén, az Ipolyságban. Azt tapasztaljuk, hogy nagyon élvezik tanárok, diákok, akik ebben részt vesznek.

Az együttműködésünk, a Művelődési Intézeté és a Népfőiskoláé folyamatos, és így is lesz jó. Az együttélésünk meg majd ez után kezdődik. Áprilistól, ha belakják az intézményt, szomszédok leszünk, össze kell csiszolódjunk. Én ehhez a munkához kívánok nagyon jó erőt és egészséget mindannyiunknak, és kívánok áldott karácsonyt!

LEZSÁK SÁNDORNÉ a Lakitelki Népfőiskola igazgatója.

Évértékelés, számadás, számvetés

Szép jó napot kívánok mindannyiótoknak! Mint ahogy igazgató asszony is mondta, az évváró mindig számadás és számvetés. Megkértem az igazgatókat, hogy mindenki a saját területén belül próbálja meg bemutatni mindazt, amit gyakorlatilag ti munkatársaként elértetek a 2019-es esztendőben. Ami az én feladatom, hogy rendszer szintjén rámutassak, mit is adott nekünk ez a 2019-es esztendő, mi is az, amit tettünk és milyen irányba tudtunk elmozdulni. Nemcsak a Nemzeti Művelődési Intézetet, hanem a teljes közművelődési szakterületet. Mint az már megszokott, nem egy évből indulok ki, 2012-től kell, hogy lássuk mindazt, amit maga a közművelődési terület tesz és tett. A Nemzeti Művelődési Intézet a teljes közművelődésre az elmúlt hét évben nagy hatást gyakorolt, erre azért kerülhetett sor, mert óriási fejlődésen mentünk keresztül.

Ha már számvetésről, számadásról van szó, minden évhez egy-egy jelzőt fogok tenni. A 2012-es év, akik az átadás-átvételen szerepet vállaltak, mind megyei, mind a központi szinten, azokkal közösen tudjuk, az a mélypont éve volt. Mélypont volt a teljes közművelődési területnek és mélypont volt a Magyar Művelődési Intézetnek is. Ha elmentünk, akár a Kárpát-medencébe, akár az anyaországba, az, hogy Magyar Művelődési Intézetet,

talán mondott valakinek valamit, de inkább az előtte levő 10-15 év távlatából, mintsem abból, hogy 2012-ben milyen munkát végzett a közművelődés területén maga a Magyar Művelődési Intézet. Ezért hívom én a 2012-es évet mélypontnak. Mélypont volt ez a tekintetből is, hogy több mint 2 000 településen már nem csak művelődési ház nem volt, hanem szakember sem volt a területen. Innen kellett elindulnunk.

2013 a lehetőség éve lett. Bár a kormányzat azt definiálta, hogy a közművelődés, mint ilyen, vagy a szociális területhez, vagy az ifjúsági területhez kell, hogy tagozódjon, mégis, mert voltunk egy maroknyi szakemberek a politika közelében, akik tudtunk ezen fordítani, a 2013-as évről mint a lehetőség

évről beszélhetünk. Tudtuk a hangunkat hallatni, perspektívát tudunk mutatni a közművelődés vonatkozásában, az akkori kormányzat érdemesnek találta, hogy ebbe a területbe befektessen. Szakembereinknek és a politikai döntéshozóknak is rálátást teremtettünk.

2014-hez azt írtam felkészülésem során, hogy jellemzője a bizalom. Egyrészt bízunk kellett magunkban, mert óriási az, amire vállalkoztunk. '13-ban nem kis elképzeléseink, 10 évre szóló elképzeléseink voltak, és ezt ilyen szép ütemben tudta a teljes terület vinni. Bizalom a mi részünkről, saját magunk felé, bizalom a szakma részéről, mert nagyon sokan voltak a szakterületen, akik velünk együtt, bár nem a mi portfóliónkon, a Nemzeti Művelődési Intézetten

belül voltak, mégis látták benne a teljes közművelődés megújulását. És 2014 a bizalom éve volt a kormányzat részéről is, mert megkaptuk az 1,2 milliárdot pluszban, mindamellelt, hogy megszorítások azért voltak. 2014-ben ágyazódott be a kulturális közfoglalkoztatás, ami éves szinten 12 milliárd forintot jelentett a Nemzeti Művelődési Intézetnek, 6 100 fő foglalkoztatásával. Aki itt volt 2014-ben, az tudja, hogy kemény év volt. Talán a legkeményebb. Teljes fordulat kellett. Szemléletben kellett fordulat. És meg kellett történnie abban a bürokráciában, amit a közfoglalkoztatás adott. Kellott egy nagyon erős akarat, hogy ezt vagy szemponyjából is tudjuk kezelni, logisztika szempontjából tudjuk kezelni. Ez a legkeményebb év ez a 2014-es év.

A stabilitást azért gondolom a 2015-re, mert addigra már beérték a folyamatok, már a teljes országos hálózat tudta azt az irányt mutatni, amellyel tudtunk egy viszonylagos stabilitást adni mind magunknak, mind a teljes közművelődési ágazatnak. Stabilitás abból a szempontból is, hogy az én személyemet választották meg helyettes államtitkári szinten, ami nemcsak rólunk szólt, Nemzeti Művelődési Intézetről, hanem arról is, hogy a közművelődés az mennyire fontos. 2015-ben a kormányzat tavasszal

úgy gondolta, hogy állami vezetői szinten kell, hogy kezelődjön maga a közművelődés.

2016-hoz azt írtam, hogy tervezés. Már 2016-ban Szedlacsek Emíliaékkal azon dolgoztunk, hogy hogyan is tudjuk akkor ezt kormányzati szinten is, amit ti a terepen tettetek, akár a közfoglalkoztatással, akár a feladatfinanszírozással, törvényerejűvé tenni. 2016-ban azt a fajta megalapozottságot kellett megteremtenünk szakmailag, ami a tervezésben indítódott el. Egy-egy törvénynek a módosítása, vagy új törvénynek az alkotása az több, mint egy év. A szakmai előkészülettől kezdődően az egy kőkemény egyéves munka.

2017-hez azt írtam, hogy léptékváltás. Léptékváltás a teljes szakterületen. A 140-es törvényünket meg tudtuk újítani, illetve már elő tudtuk készíteni a rendeletmódosítást. Akár az én szakmai utam kapcsán, akár a Nemzeti Művelődési Intézet életútja kapcsán sokszor feltettem magamnak azt a kérdést 2015-ben, amikor behívtak a minisztériumba, hogy kell-e ez nekem, kell-e ez nekünk. Félttem, hogy a Nemzeti Művelődési Intézet életében olyan rövid idő telt el 2012-től, hogy ha nem tud a szakma összefogni operatív szinten, a Nemzeti Művelődési Intézet szintjén, akkor ez a fajta perspektíva, hogy 10 évet

adtunk magunknak, nem lesz. Így utólag azt tudom mondani, hogy ha nincs az a három év, amit az államigazgatásban a közművelődési terület megtett, nem itt tartanánk. Tehát, hogyha csak az operatív szinten tesszük a dolgunkat, törvényi háttér nélkül, ez a terület nem itt tartana. Bár kőkemény dolgozott bent az államigazgatásban, ugyanúgy, mint 2014-ben a Nemzeti Művelődési Intézet megújulása és az a fajta munka, amit ti végeztek, de azt gondolom, hogy át tudtok törni a gátat.

2018-at a rendeződés évének tartom, amikor már a törvényi háttér kapcsán a terület is tudott ennek megfelelően rendeződni.

2019-re én azt írtam, hogy az átmenet. Átmenet sok fajta szempontból. Átmenet abból a szempontból, hogy már látom beágyazva szakmai oldalról azt, hogy ami elindult 2013-2014-ben és amit a törvény megerősített, azzal kapcsolatosan tudunk már 1-2 év múlva újra hozzájárulni a törvényhez. Átmenet abból a szempontból, hogy költözünk. Egy újfajta szemlélet az, amiben indult 2012-ben a Nemzeti Művelődési Intézet, hogy a vidékért vagyunk, és a törvényi kötelezettségünk Kárpát-medencei szinten, Budapesten kívülre terjed, és most a helyszínben is ez meg fog nyilvánulni. Az átmenetet most is éljük, ezekben a hetekben, tisztelettel jelentem, én már átköltöztem a Bláthy irodaházba. Átmentem. 2019 az átmenet időszaka.

2020-ra, amit én gondolok, az a megerősödés. Szerintem a központ is meg fog erősödni. Nagyon szépen megerősödtek a megyei igazgatóságok az elmúlt évben, a stabilitást mint vezető érzem a megyei igazgatóságoknál. És azt várom, hogy 2020-ban a központ is meg fog erősödni, azért nem kis munka áll majd előttünk.

Röviden még a 2019-es évről, ami a Nemzeti Művelődési Intéze-

tet illeti a rendszer szintjén. Év elején sikerült a szabályzatokat egyszerűsíteni, folyamatábrákkal ellátnunk. Azon dolgozunk, hogy minél inkább a bürokráciacsökkentés, az egyszerűsítés felé haladjunk. Örülök annak, hogy 2018-ban tudtunk már annyira egy nyelven beszélni, hogy 2019-re hatásköröket is tudtunk leadni az igazgatóságoknak, a gazdaságisoknak. Annak is nagyon örülök, hogy a megyei gazdaságisok is elindultak egy belső fejlesztési úton. Ahhoz, hogy a hatásköröket még jobban le tudjuk adni, nagyon erősen kell az igazgatóknak, illetve a gazdaságisoknak még szakmailag megerősödni. Ezen leszünk 2020-ban is, mert annál rugalmasabb, annál gyorsabban reagáló egy szervezet, minél több hatáskör lent van a végpontokon. Ahhoz viszont kompetencia szükséges. Én azt gondolom, hogy a 2019 év bizonyította, hogy a belső képzések kapcsán mi ezeket a kompetenciákat meg tudjuk adni, a képzési anyagokat be tudtatók fogadni. A 2019. évben úgy gondolom, hogy a feladatfinanszírozás szakmaisága beágyazódott. Látható ez már a mostani feladatfinanszírozásnál, a 2020-as tervezésnél. Remélem, hogy már jobban a magatokénak érzitek. Azt is kell ebben azért érezni, hogy ez adja azt a fajta kiszámíthatóságot és stabilitást, amelyet akár egy évre is tervezési szinten biztosítani lehet.

Három nagy csomagban vannak projektjeink. A Cselekvő Közösségek projekt lezárult szeptember közepén, az LLL projektjei még jövő év végéig folytatódnak, és a Hagyományok Háza projekt is még jövő év végéig tart.

Ami ebben az évben történt. Volt egy László Gyula Intézet szervezeti egységünk, 2018-ban érkezett hozzánk, és már akkor megfogalmazódott, hogy 2019-ben a kormány létre fogja hozni a Magyarágkutató Intézetet.

2019-re a Nemzeti Művelődési Intézet a közművelődésnek a szakmai képzőhelye lett. Mi vagyunk a vezérhajó. Ezt el tudom mondani. De anélkül nem ment volna, hogy operatív szinten, megyei szinten ezt meg ne szervezzétek. Mi nagyon szépen köszönjük a kormánynak a bizalmát, hogy ezeket a képzéseket ingyenessé tudjuk tenni, és azt gondolom, hogy még a következő évben is tudjuk ezt az állami támogatást is térítésmentesen biztosítani az ötezer fő alatti kis települések vonatkozásában is. Következő évi feladatunk a képzések kapcsán, hogy Kárpát-medencei szintre próbáljuk meg ezt kiterjeszteni. Szakmai megerősödést tudok mondani, mind a módszertan kapcsán, a belső képzéseknek köszönhetően, és annak a munkának köszönhetően, hogy ti ezt komolyan vettétek. Arról szól a történet, hogy ha nem tudnánk hozni azt a minőséget, amellyel tudunk a kormányhivataloknak mi is szakmai iránymutatást és segítséget adni, akkor nem leszünk képesek arra, hogy ténylegesen léptékváltást tegyünk 2020-tól.

Nagyon szépen tudtak a különböző területek előrelépni, önmaguktól és nem általam generáltan. A szakmafejlesztés és a módszer-

tan is. A vagyongazdálkodás. Nagyon szépen fejlődött az igazgatás. Köszönöm a gazdasági területnek, hogy a hálózatot kezdik kiépíteni, remélhetőleg a belső képzések kapcsán már most a gazdasági terület megerősödésével tudjuk az említett kompetenciákat, felelősség- és hatásköröket még jobban leadni. Léptékváltás következett be a kommunikációban, októbertől egy teljesen más útra tudtunk rátérni. De a kommunikációnak is akkor van értelme a léptékváltással, ha már stabil a terület, stabil a módszertan, stabilak a részek, amelyekben aztán büszkén mutathatjuk magunkat minden szinten.

A beágyazódásról szólva tisztelettel jelentem zárásként, hogy az elmúlt 7 év munkájának, és különösen ez év munkájának köszönhetően, a kormányzat elmúlt heti bejelentése szerint a Nemzeti Művelődési Intézet Kiemelt Stratégiai Kulturális Intézmény. Hálásan köszönöm nektek azt, hogy be tudtuk bizonyítani a munkánk által, hogy méltók vagyunk erre. Tudnotok kell, hogy egyetlenként vagyunk kiemelt kulturális stratégiai intézmény államháztartáson kívül.

Köszönöm szépen az ez évi munkátokat, és áldott karácsonyt kívánok mindannyiótoknak!

Köszöntő

Tisztelt Egybegyűltek!

Helyzeteket emelek ki az elmúlt évtizedekből. 1987. szeptember 27-én innen két kilométerre,¹ a házunk udvarán felállított sátorból 180 ember este háromnegyed 9 tájban hazament, és én ott maradtam a feleséggel és a három gyerekkel. Azon a napon Nagy László egy gondolatával nyitottam meg *A magyarság esélyei* c. tanácskozást. A mondat így hangzott, „A gyomorszájon ütött forradalmak pirosát, gyászát viseljük belül.” 1990 és 2010 között ez a mondat így alakult át bennem: a torkon vágott rendszerváltás pirosát és gyászát viseljük belül. És 2011. április 12-én éreztem azt, hogy életem egyik olyan pillanatához érek, amikor 11 hónapos előkészület után új alkotmányt szavazunk, odanyúltam a gombhoz, fölidéződött bennem '87., és hogy íme, ezért dolgoztunk.

Az Alaptörvény, az Alkotmány, hosszú előkészületek után, várokozás után megszületett kétharmados többséggel, és egy olyan műszületett, amely a magam akarata szerint is és 262 igen akaratával úgy kezdődött, hogy *Isten, áldd meg a magyart!* Ez az új alkotmány, az Alaptörvény egy olyan nemzeti program, amelyet érdemes újra és újra elővenni. Hogyha beszédre készülnek ünnepi eseményen vagy programot dolgoznak ki, lapozza-

nak bele. Minden, a jövőt érintő kérdésre megadja a választ.

Éjszaka magam is úgy készültem erre a találkozásra, hogy nekiültem, és kijegyzeteltem azon részeit, amelyek segíthetik a munkánkat, ami a művelődés, közművelődés, kultúrpolitika Alaptörvényünkben fakadó, nemzetépítő feladatairól, szerepéről szól.

A történészek gyakran vitatkoznak arról, hogy mi teszi egy nemzetet egy terület lakosságát. Értelemszerűen felvetődik a beszélt nyelv azonossága. Sok esetben igaz ez a vélemény, de sok esetben nem. Például hiába beszélnek közel azonos közös nyelven Bosznia-Hercegovina lakói, a katolikus horvátok, a mohamedán bosnyákok és a görög-keleti szerbek, három különböző nemzet részeinek vallják magukat. Málta észak-arab dialektust beszélő és hagyományosan erősen katolikus hitű lakóinak soha nem jut eszükbe, hogy felvételüket kérjék, mondjuk, az Arab Ligába, anynyira idegennek érzik maguktól az itteni tagállamokat. Az olasz, német, rétoromán és francia nyelveken beszélő keresztény svájciak egy nemzetnek tekintik magukat. Megkülönböztetve a svájciakat az olasz, német és francia szomszédságtól. A közös kultúra, a közös hagyományok írták felül akár az anyanyelvi, akár a vallási hovatár-

tozást. Az osztrákok és németek külön kultúrája, vagy az angolok és észak-amerikaiak eltérő történelmi és kulturális öröksége teszi külön nemzetekké az egyébként közel azonos nyelven beszélő lakosságot. Az idézett példák igazolják, hogy nagyon fontos nemzetfenntartó szerepe van egy közös kultúrának, egy közös kulturális múltnak. Ennek a nemzetfenntartó, nemzetépítő kulturális feladatnak a végrehajtója a közoktatás mellett a művelődési, közművelődési intézményhálózat. Ebben a teremben is sokszor megfogalmaztam azt a mondatot, amit érdemes megjegyezni, hogy ember nélkül semmi nem lehetséges, intézmény nélkül meg semmi nem tartós. Nemzetpolitikai jelentőségük miatt az Alaptörvény is megkülönböztetett figyelemmel védelmezi kulturális örökségünket, hagyományainkat. Érdemes újra és újra felidézni, sokszor halljuk ezt a mondatot is, mondják, hogy Talleyrand Napóleonnak tanácsolta, hogy vedd el egy nép múltját, és azt tessel a néppel, amit akarsz. Érdemes belegendolnunk abba, hogy 1990 előtt milyen évtizedek voltak mögöttünk, és egyáltalán az az alkotmány mit is jelentett. Csak fölidézem, hogy az 1936. évi szovjet alkotmány volt az alapja, azt fordították magyar nyelvre. és 1949. augusztus 18-án

1 Elhangzott a Nemzeti Művelődési Intézet XII. Stratégiai konferenciáján a Lakiteleki Népfőiskolán. Szerkesztett, rövidített változat.

fogadta el az akkori országgyűlés. Próbálták úgy eltörölni a múltat, hogy augusztus 20-át az alkotmány ünnepévé, az új kenyér napjává alakították, és Szent István örökségét próbálták homályba tolni, nem beszélni róla.

Valamennyi ország alkotmánya kitüntetett figyelemmel sorolja fel állampolgárai politikai-gazdasági és szociális jogait és kötelességeit. A magyarországi Alaptörvény azonban az említett jogok és kötelességek mellett, sőt ezeket megelőzve *Bevezető hitvallás* c. fejezetben hangsúlyosan említi a magyar és keresztény kultúra megőrzésének és továbbadásának, a ránk és minden magyar nemzedékre háruló feladatát, és ez jelentősen megkülönbözteti az 1949. évi alkotmánytól. Érdeemes azt is megjegyezni, hogy Magyarország volt az utolsó olyan ország itt Kelet-Közép-Európában, a volt szocialista országok közül, amelyik megváltoztatta az alkotmányt, új alkotmányt, új Alaptörvényt adott. '88-'89-ben bennünk is volt szándék, még az MDF alapítóiban is, hogy alkotmányozó nemzetgyűlést szervezzünk, amelyet aztán elsodortak különféle történések.

Az Alaptörvény, a hitvallás így kezdődik:

„MI, A MAGYAR NEMZET TAGJAI, az új évezred kezdetén, fe-

lelősséggel minden magyarért, kinyilvánítjuk az alábbiakat:

Büszkék vagyunk arra, hogy Szent István királyunk ezer évvel ezelőtt szilárd alapokra helyezte a magyar államot, és hazánkat a keresztény Európa részévé tette.

Büszkék vagyunk a magyar emberek nagyszerű szellemi alkotásaira.

Elismerjük a kereszténység nemzetmegetartó szerepét. Becsüljük országunk különböző vallási hagyományait.

Ígérjük, hogy megőrizzük az elmúlt évszázad viharaiiban részekre szakadt nemzetünk szellemi és lelki egységét. Kinyilvánítjuk, hogy a velünk élő nemzetiségek a magyar politikai közösség részei és államalkotó tényezők.

Vállaljuk, hogy örökségünket, egyedülálló nyelvünket, a magyar kultúrát, a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúráját, a Kárpát-medence természet adta és ember alkotta értékeit ápoljuk és megóvjuk. Felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával védelmezzük az utónk jövő nemzedékek életfeltételeit.

Hisszük, hogy nemzeti kultúránk gazdag hozzájárulás az európai egység sokszínűségéhez.

Tiszteljük más népek szabadságát és kultúráját, együttműködésre törekszünk a világ minden nemzetével.”

Amikor ezek a mondatok elhangzottak ott a Parlamentben, valóban úgy éreztem, hogy az én feladatom eddig tartott, most már vissza az irodalomba, de aztán kiderült, hogy vannak még feladatok a közéletben. Hiszen azzal, hogy az Alaptörvény valamennyi más jellegű kötelesség felsorolása előtt hangsúlyozza kereszténységünk, egyedülálló nyelvünk, a magyar kultúra megóvásának a szükségességét, és kinyilvánítja a magyar nép szellemi és lelki egységét, egyértelmű a következtetés, hogy említett szellemi közjavaink megőrzése a legfontosabb feladataink egyike. Mind az állam, mind a települési önkormányzatok, mind az egyházak, mind a köztisztviselők és civil szervezetek, mind a családok és az állampolgárok mindig szem előtt tartott, elodázhatatlan tennivalója. Nemzeti és keresztény kultúránk szolgálata stratégiai fontosságú. Állami, társadalmi, családi és egyéni feladat. Nagyon sok méltatlan támadás érte és éri ma is az Alaptörvény bevezető hitvallás téziseit, amelyek egyfajta állampolgári minimális közös nevezőt kell, hogy jelentsenek.

Közös kultúránk alapfeltétele a magyar nyelv megőrzése. Alaptörvényünkben: *„Magyarország védi a magyar jelnyelvet mint a magyar kultúra részét”*. A történelmi Magyarország magyarsága ma nyolc állam területén él. Szoktuk mondani, önmagunkkal vagyunk határosak. Mind a kultúrpolitikának, mind a művelődéspolitikának folyamatosan szem előtt kell tartani Trianon eme örökségét, és mindig nyolc állam keretében élő magyar lakosság kultúrájának ápolásán kell fáradoznia. Szolgálnia kell az alkotmányos feladatot, amely Alaptörvényünk előírásából fakad. Idézem: *„Magyarország az egységes magyar nemzet összetartozását szem előtt tartva felelősséget visel a határain kívül élő magyarok sorsáért, elősegíti közösségei fennmaradását és*

fejlődését. Támogatja a magyarságunk megőrzésére irányuló törekvéseiket, egyéni és közösségi jogai érvényesítését, közösségi önkormányzataik létrehozását, a szülőföldön való boldogulásukat, valamint előmozdítja együttműködésüket egymással és Magyarországgal.”

Nemzetünk széttagoltságára fokozottan kell ügyelni, kulturális és művészeti pályázatok kiírásakor vagy díjak mérlegelése során. Kell a kiemelt figyelem, hiszen a kisebbségi sorban élő magyarság kultúrájának az ápolása az elmúlt évtizedek tapasztalatai szerint folyamatosan akadályokba ütközött. Azaz nekünk kell erőfeszítéseket tenni megmaradásunk érdekében. Segíteni kell a külhoni magyarságnak a magyar kultúrkörben történő megmaradását, részben magyar nyelvű kulturális és művészeti események támogatása révén, részben a magyar nyelvű rádió, televízió és különféle hírportálok, adók műsoraival segítségével.

Az Alaptörvény 11. cikke szerint – idézem – „Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéséhez. Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével az ingyenes és kötelező alapszintű, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középszintű, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatáson, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.” Hozzáteszem, sajnos a múlt században két nagy trauma érte a közművelődési hálózatot. 1948-ban a szocialista diktatúra bezárta a kulturális és vallási egyesületeket, az olvasóköroket, a szabadegyetemeket, a népfőiskolákat, a közművelődést is szolgáló iparegyleteket, bezárták kapuikat a nyári egyetemek, államosította a kulturális művelődési és vallási célú alapítvá-

nyok és civil szervezetek vagyonát. Kis települések ezreiben szűntek meg a korábbi közművelődési lehetőségek. Szakmai fórumokon Závogyán Magdolna igazgató asszony nagyszerűen föltárta ennek történetét és azt, hogy ez milyen következményekkel járt és mi a feladatunk ezen a területen. Hozzá tettük mindenkor, hogy a ‘70-es, ‘80-as években a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat működése, a falvakba kiszálló Déryné Színház, a Röpülj páva! népdal versenyt követő táncház mozgalom, az Olvasó Nép szépirodalmi program keretében megejtett író-olvasó-találkozó, a honismereti, társadalmi tevékenység általánossá válása révén ismét megnyílt sok művelődési ház és kialakultak művelődési közösségek. A mai nap egyik intézeti kitüntetésüknek² az életútja bizonyítja, hogy a ‘70-es, ‘80-as években a tilalom és a tűrés határán azért mire volt képes egy-egy ember, egy-egy közösség, nehéz akadályokkal megküzdve tették a lehetetlenben a lehetségest.

A második nagy trauma a közművelődési hálózatot a rendszerváltás éveiben érte a kibontakozó társadalmi és gazdasági válság, a munkanélküliség és a feltételek nélküli privatizáció következté-

ben. Bezártak mintegy félezer vállalati művelődési házat, több száz szakszervezeti művelődési otthon, közel ezer mozi és filmszínházat, melyek nagy része a falvakban közművelődési feladatokat is ellátott. Sok önkormányzati tulajdonba került művelődési otthon is megszűntek. A kulturális támogatások csökkentése miatt irodalmi színpadok, kórusok, táncegyüttesek, zenekarok százaitól vonták meg a fennmaradásukhoz szükséges anyagi forrásokat. Ezt a veszteséget csak részben tudták pótolni az ismét működési lehetőséghez jutó mezőgazdasági és iparkamarai rendezvények, kulturális és vallási egyesületek és társaságok és a tudományos célokat szolgáló alapítványok. Átvettek közművelődési és felnőttképzési feladatokat az ismét legális szerephez jutott népfőiskolák is. A lakiteleki népfőiskola is 1990-ben alakult meg. Mégis óriási volt az újonnan megalakult művelődési, kulturális intézmények szerepe. A szocialista kultúrpolitika időszakában nem támogatott művészeti irányzatok képviselői akkor mutatták be először nyilvános tárlatokon alkotásaikat, és a nyári egyetemek előadásain sokan akkor tanulhatták meg Európa és a világ közelmúltbeli művészettörténetét,

2 A Művelődési Intézet 2019-ben alapított díjainak egyikét, az Illyés Gyula-díjat Halász Péter csángó-kutató kapta.

egyáltalán eseménytörténetét és az előttünk ismeretlen filmművészeti alkotások kritikai elemzését is. Sok középkorú és fiatal magyar értelmiségi 20-30 esztendővel ez előtt szembesült azzal a ténnyel, hogy a szocialista korszak évtizedekig tartó cenzúrája miatt nem ismerhette meg olyan képzőművészek és magyar irodalmi személyiségek, mint Aba-Novák Vilmos, vagy Dzsida Jenő, Hamvas Béla, Galántai György, Kodolányi János, Kós Károly, Márai Sándor, Mécs László, Nyíró József, Reményik Sándor, Tormay Cécile, Várkonyi Nándor, vagy Wass Albert munkáit. Teljesen át kellett rendezni a fejükben a korábban megtanult, egyetemes és hazai irodalomtörténetet és művészettörténetet, és ez az átrendeződés még ma is tart. Itt van nagy felelőssége ennek a jeles közösségnek, amely most itt a Kölcsey Házban hallgat engem. A múlt század nagy pedagógusa és népművelője Karácsony Sándor álláspontja szerint nem elég az állam, az önkormányzatok és az egyházak által segített művelődési házak előadásaira bízni az önművelődésre vállalkozó honfitársaink felnőtt oktatását, hanem annak is meg kell teremteni a lehetőségét, hogy ezek az emberek minél több tudományos vélemény, művészeti irányzat, vagy éppen ideológiai nézet közül választhassanak előadást. Karácsony Sándor a szabad művelődés jogának tekintette ezt a választási lehetőséget. Nem véletlenül, mind a '40-es évek elején regnáló hatalommal, mind a kommunista hatalommal konfliktusba keveredett, hiszen ezektől távol állt a szabad művelés gondolata.

Az Alaptörvény biztosítja annak a lehetőségét, hogy bárki nézetének, ideológiájának megfelelő kulturális vagy művelődési intézményt hozzon létre. Idézem az Alaptörvényből:

„Mindenkinek joga van szervezeteiket létrehozni és joga van szerve-

zetekhez csatlakozni. Mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a vallás vagy más meggyőződés szabad megválasztását vagy megváltoztatását és azt a szabadságot, hogy vallását vagy más meggyőződését mindenki vallásos cselekmények, szertartások végzése útján vagy egyéb módon, akár egyénileg, akár másokkal együttesen, nyilvánosan vagy a magánéletben kinyilvánítsa vagy kinyilvánítását mellőzze, gyakorolja vagy tanítsa.”

A kultúra és a művészetek alkotói nem zárkoznak el egymástól különálló elefántcsonttornyaikban, mert hatniuk kell egymásra. És nem zárkoznak el sem a néptől, sem a létező társadalmi problémáktól. Mondanivalóknak olyan magasabb rendű eszményeket kell szolgálniuk, mint az emberi szabadság érvényesítése és az emberi közösség szolgálata, a közjó hirdetése, a humánus és a hit dicsérete, a békés megoldások keresése, az embertársaink iránti szeretet gyakorlása, az emberi élet óvása, a szerelem, a szépség és az egészség magasztalása vagy a teremtett világunk értékeinek a megőrzése. Teremtett világunk értékeinek megőrzését, védelmét szolgálja az a mozgalom, amelynek sok-sok gyakorlója a hungarikumokról szóló törvényünk által indulhatott. Nehéz, de teljesíthető feladat annak a közösségi színtérnek a megteremtése, amelyik a művelődés, az átképzés irányába tereli a kallódó fiatalokat, munkanélkülieket, megvédve őket az alkohol, a drogok és a bűnözés kísértéseitől.

A kultúra és a humánus egymástól elválaszthatatlan fogalom. Ugyancsak szétválaszthatatlan egymástól a kultúra és a természet szerete. Egyre több művelődési ház, művelődési közösség, alapítvány, intézmény ad helyet természetjá-

ró csoportok találkozóinak és természetet ismertető és természetet védő előadásoknak. Az Alaptörvény szellemiségében vállalják a művelődési házak ezt a feladatot. Idézem: *„A természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növények és állatfajok, valamint a kulturális értékek, a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedék számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.”*

Mint ahogyan egy ország oktatáspolitikája nem érvényesíthet csak rövidtávú érdeket, úgy a kultúra és művelődéspolitikája is csak hosszú távú lehet. A hagyományos polgári világszemléletben magától értetődő, hogy a közösségek életét és sorsát döntő mértékben határozza meg az előző nemzedékeiktől örökölt kultúra. A politikai és nemzeti alapon szervezett társadalmak számára mindig is a kultúra folyamatossága teremtette meg a közösségi összetartozás élményét és gyakorlatát. Ez a gyakorlat itt-hon szükségszerűen magyar múlt kulturális eredményeit köti össze a jelen alkotásain keresztül, a még ma tanuló és a jövőben alkotó művészek reménybeli munkáival. Kultúrpolitikánk és művelődéspolitikánk folyamatossága az Alaptörvényből fakad. Idézem: *„Alaptörvényünk, jogrendünk alapja szövetség a múlt, a jelen és a jövő magyarjai között. Bízunk a közösen alakított jövőben, a fiatal nemzedékek elhivatottságában. Hisszük, hogy gyermekeink és unokáink tehetségükkel, kitartásukkal és lelki erejükkel ismét nagyra teszik Magyarországot.”*

Befejezésül egy mondat – és mert Illyés Máriát itt tudom, ezért így erősítem meg –, én azt tanultam Illyés Gyulától, hogy a legfőbb bátorság a remény.

Köszönöm a figyelmüket.

Nemzetegyesítés – nemzetközösség

Nagyon nagy tisztelettel köszöntöm önöket. A felkérés, ami az én előadásomra vonatkozik az a nemzetegyesítés témája, szinte lehetetlennek tűnő feladat, de szeretjük az ilyet. Gondoljunk csak bele, hogy ez a mai világ hihetetlenül felgyorsult, gyorsan változó, ráadásul még egy zajos világ is, ilyenkor a lényeglátás sokkal nehezebb. Nem beszélve a globalizáció törekvéseiről, amely teljes mértékben ellentétes irányú a helyi közösségek, a lokális értékek, a nemzeti közösségek megmaradása szempontjából.

Fogok beszélni három „cióról”, amely a globalizáció, az integráció, és a civilizáció, de mielőtt ebbe belemennék, annyit, hogy egy többpárti demokráciában, ahol pártosodás van, ott nagyon nehéz megteremteni, mindig is nehéz volt egyébként a magyarság esetében, az egységet, de tudjuk azt, hogy amikor rövid időre is sikerült, akkor mindig szinte csodákat tudtunk végrehajtani. Tehát kulcsfontosságú feladat mindez ebben a mai, igen-igen sok-sok veszéllyel teli világunkban. A megmaradásunkhoz, a megerősödésünkhöz kell az egység. Legalább egy olyan közös nevező, ami a hazaszeretetre épül.

Ez a küldetésnek a lényege, ez a misszióknak a lényege, hogy ezt az érzést alakítsuk ki a fiatalabb nemzedékben, ebben a mai világban, ebben a mai oktatási rendszerben.

Egy ilyen tanácskozás, egy konferencia önmagában is hasznos, mert egymást is megerősíthetjük, mert szükségünk van egymásra, mert egyedül nem sokra vagyunk képesek, de együtt önökkel sok mindent végre tudunk hajtani és sok célt meg tudunk valósítani.

Van egy nagyon szép latin mondás, ez a *contemplari et contemplata aliis tradere*. Megosztani egymás között az elmélkedés gyümölcsét, szüntelenül figyelni az igazságot és hirdetni az igazságot. Ezt magyarul ma úgy fogalmazhatnánk, hogy egy helyzetértékelést kell elvégeznünk, mert akkor tudunk jövőképet fölvezetni reálisabb értelemben, ami persze szintén nem könnyű feladat, hogyha a helyzettel tisztában vagyunk és minél inkább körül tudunk tekinteni. Ahogyan egyébként Kolping fogalmazott, hogy ő csak a Jóistentől azt kéri, hogy adja meg neki azt a képességet, hogy felismerje saját korának a bajait, és adjon neki erőt, egészséget ahhoz, hogy tudja orvosolni is, legalább a saját maga hatáskörében és a saját maga léptékével mérve. Tehát 21. században élünk. Gyorsan változó világ, soha nem látott sebességgel változik. A jövőkutatók azt mondják, hogy az elkövetkező 30 évben többet fog változni a világunk, mint az elmúlt 300 évben. Technikai, technológiai értelemben mindenképpen, ezt már láthatjuk. A frakcióban ül mel-

lettem néhány fiatal ember, és éppen a hétfői szavazásnál egy írott anyag volt az egyik előtt, nézem, hogy mit olvas, az ujjával, mintha előtte okostelefonon lenne, húzta tovább a szöveget. Pedig egy papír volt a kezében. Nevettünk is egy nagyot, hogy az ő kompetenciái között a digitális képessége mennyire fejlett. Itt tartunk ma, és ez egyre inkább így lesz. Nem beszélve a Z és az Alfa nemzedékről, a 2005-2010 után született nemzedékről, akiknek igen fejlett a digitális kompetenciája, szemben velem, aki még szerényen elmondhatja, hogy valahol ott az ABC közepén lévő generációhoz tartozom. A gyorsan változó világ!

A történelmi korokban azt láthattuk, hogy persze mindig voltak veszélyek, de ezek a veszélyek, ha valaki érzékelte és látta és figyelt, Julianus barát is jelezte, hogy igen, majd valami baj lesz, mert jönnek a mongolok, a török világban is láthattuk, hogy Rigó-mezei csata, 1389, meg hogy terjeszkedik az oszmán birodalom. Akkor várnai csata 1444, ezek mind-mind érzékelhető jelek voltak, mintegy 150 évig meg is tapasztaltuk az oszmán birodalom hódító hatását, előtte 150 évig meg hadakoztunk velük. Tehát volt idő érzékelni, látható veszélyek voltak, így a felkészülésre is jutott némi idő. Hogy hogyan sikerült, az egy külön kérdés. Sokáig sikerült, aztán Mohácsnál nem sikerült.

Az idő dimenzióban teljesen másként kell elképzelnünk a mostani változásokat. Sok esetben az a probléma a mai világunkkal, hogy nem is láthatóak ezek a veszélyek. Tehát ez egy érdekes világ, és fölismerni a bajokat, a veszélyeket, amelyek jelen vannak, nem egyszerű. Nem beszélek itt egykori honvédelmi miniszteri mivoltomból adódóan a hibrid hadviselésnek a mai jelentőségéről. Negyedik generációs hadviselésről beszélnek, hálózati alapú hadviselésről beszélnek. Ma már teljesen más a hadüzenet kérdése is. Ma már nincsen hadüzenet. Nem jellemző legalább is. Hanem szépen, alattomosan, több fronton, sok helyen, az emberek befolyásolásával történik meg a háborúnak a céljával való azonosulás, mégpedig az akaratumk rákényszerítése egy másik államra. A hódítást így is el lehet végezni. Lehet belső anarchiát, belső káoszt kívülről irányítva létrehozni. Ennek láthattuk számos esetét. Tehát gyors a világ, láthatatlanabbak a veszélyek, és ebben kell nekünk – nevezük a mai oktatáspolitikai nyelvén – olyan kompetenciákkal rendelkezniük egyénként, családként, nemzeti közösségként, hogy felvértezzük magunkat ezekkel a veszélyekkel szemben. És mindent lehet orvosolni. Legalábbis az ilyen típusú veszélyeket is. Az biztos, hogy a globalizációt mi magunk nem fogjuk tudni megállítani, de lassítani, értékszűrőt kialakítani, értékrendre épülő oktatást kialakítani igenis lehet. Beszél elnök úr a hungarikumokról. Igen, tisztában kell lennünk a saját nemzeti értékeinkkel. És át is kell adni a gyermekeinknek. Mert mi hiába tudjuk, hogyha nem adjuk át, és nem tesszük őket érdekeltté, és nem valljuk Goethe gondolatát: „... a gyermekeknek két dolgot kell adnunk: gyökereket és szárnyakat. Gyökereket, amelyek tartást adnak, hogy tudják hová tartoznak, de ugyanúgy szárnyakat is, amelyek az egyiket

a kényszereitől és előítéleteitől szabadítják meg, a másoknak lehetőséget adnak új utakat bejárni, vagy inkább repülni.” És ugye a mély gyökerű fák nőnek csak magasra. Hogyha nem adjuk meg nekik az értékrendet, akkor el fognak kalódni a világban, el fognak tűnni adott esetben magyarként is.

Néhány szót hadd szóljak akkor a globalizációról, az integrációról és a civilizációról. A globalizáció: a nyugati civilizáció kezdeményezésére történő egységesedési folyamat, homogenizálódási folyamat. Teljesen ellentétes érdekű és irányú a nemzeti megmaradással. Homogén emberiség kialakítására törekszenek. És ez nem a katolikus egyház egyetemességét jelenti, hanem teljesen mást. Ez egy gazdasági, hatalmi, politikai természetű folyamat. Rövid definíciója: „Olyan, alapvetően hatalmi, gazdasági természetű folyamat, melynek során a világgazdaság legerősebbé váló szereplői – ma már egyébként a legerősebb szereplők a nagyvállalatok, tehát ők irányítják sok esetben a politikai folyamatokat is – a legjelentősebb nemzetközi intézményeken keresztül az adott és az általuk formált jogi keretek között, saját érdekeik alapján egységesítik, és általános érvényűvé teszik a gaz-

dasági és politikai szabályokat.” Ez egy új világrend. Régi szándék volt. Volt néhány hódító, néhány hadvezér, aki erre törekedett a történelem folyamán, soha senkinek nem sikerült, hála a Jóistennek. A globalizáció a nyugati civilizáció erősségei által kitalált folyamat, és óriási erők sorakoznak föl e mögött. Ebben kell nekünk megmaradnunk magyarként. Hozzáteszem, hogy ha már új világrend, akkor Henry Kissinger *Világrend* című könyvében szerepel egy olyan kitétel, hogy soha nem látott káosz fenyegeti a világot. Láthatunk néhány jelet erre vonatkozóan, hogy most akkor a Lukács evangéliumában az idők jeleire is utaljak. Tehát azért bizony-bizony, vannak itt jelzések. Lásd például a migráció, amelyik egyik aktuális jelensége a homogenizációs folyamatnak.

Az integráció. Az integráció szót társadalmi felzárkóztatás vonatkozásában szoktuk általában alkalmazni. Ez nagyon hasznos és pozitív folyamat. Mindenkinek meg kell adni az esélyt, a lehetőséget a felzárkózáshoz. De nemcsak ilyen értelemben használjuk az integrációt, és nemcsak az európai integrációra gondolok itt, hanem sok minden másra. Beolvadást, beolvadást is jelent az integráció. Ez

sem kedvez a nemzeti megmaradásnak, a nemzeti egységnek sem, mert minden nemzeti közösségben vannak, akik kiszolgálják az integrációt, a globalizációt mértéktelelenül, hozzájárulnak a felgyorsulásához, és ez bizony-bizony, veszélyeket jelent a nemzet megmaradására és a nemzet egységére is. Mert ez egy fontos megosztó tényező és szerep lehet, hogy ki hogy látja a magyarság jövőjét. Egyáltalán a magyarságban gondolkodik-e?

A civilizációról. Erről beszélt Lezsák elnök úr elég sokat. Én is gondolkoztam ezen, hiszen én Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében születtem. Budapestre került a családnak annak idején, Csepelre, albérlet stb. tisztaságfürdő. Most nem sorolom végig az életemet. Mindenkinek megvan a maga szenvedése meg nehézsége az életben, de ezek szép kihívások voltak, ez egy más időszak volt. Viszont egy biztos, hogy bármikor hazamegyek Szabolcs-Szatmár-Bereg megyébe, akkor ott a rokonság meg baráti kör nem győz elhalmozni mindenféle ajándékkal, pedig szegény emberek. Tehát krumplics, alma stb. Ez így működik. Nyilván Nyugat-Magyarország is Magyarország. A soproni ember is magyar ember, ráadásul hűség város stb., de azért van különbség. Nyelvjárásban is, szokásokban is és sok-sok mindenben. De mégis csak egy magyar családnak vagyunk mindannyian a tagjai. És mit is jelent a mi civilizációnk? Nyilván az otthonosság érzése, ahol leginkább otthon érzem magam, ahol leginkább ismerem a szokásokat. Persze, a vérség, a vallás kiemelkedően fontos. A szokások, a hagyományok tisztelete, a kultúra, ami összeköt minket. A nyelv. Ez egyértelmű. Ugyanúgy mondhatom volna, mondjuk, az észak-olasz faluban élő embereket és a Szicília szigetén élő embereket. Óriási különbségek vannak, de mégis csak egy olasz kultúrának tágabb értelemben mindannyian részesei. És

mi együtt vagyunk egy nyugati civilizációnak a részesei, és minden civilizáció vallási talapzaton jött létre. A történelem ezt bizonyítja számunkra. És minden civilizáció, ami véget ér, ne higgyék azt, hogy alapvetően gazdasági természetű okokból ér véget. Alapvetően morális, mentális problémák, lelki, spirituális bajok okozzák egy civilizációnak a bomlását. A hedonizmus, a nemtörődömség, az önfeladás és sok-sok minden más vezet oda. Nemcsak Rómára gondolok, hanem sok-sok más civilizációra is. Carroll Quigley amerikai történész professzor kutatta – nyilván többen is, de ő egyik élharcosa ennek – a civilizáció fejlődését. Hét fázisra osztotta a kialakulást, a vajúdat, a konfliktusok fölállalását, a birodalmi lét kiteljesedését, a fénykorát megelőző birodalom, és aztán jön a hanyatlás időszaka, ami belső bajokból következik be és végül egy invázió zárja le az adott civilizáció történetét. Gondoljunk csak most a nyugati civilizáció helyzetére. Én nem akarom itt a vészharangokat megkondgatni, de látható problémák vannak, és ezek elsősorban spirituális bajokra vezethetőek vissza, ezt mi látjuk. Nem igaz, hogy Nyugat-Európában nem látják, hogy ennek rossz vége lesz, ha nem történik valami, valami olyan változás, amire föl kell ébrednie a nyugati civilizáció embereinek.

II. János Pál pápát gyakorta szoktam idézni, kellő bölcsességét szerintem hasznos, ha felidézzük több vonatkozásban. A nyugati civilizáció kereszténységére gondolok. A kereszténység adja az alapját a nyugati civilizációnak. Itt van a nyugati és a keleti kereszténység problematikája. II. János Pál pápa azt mondta, hogy a nyugati kereszténység akkor tud megmaradni, hogyha ismét tüdejének mindkét lebenyével lélegezni fog. Tehát 1054 a nagy szakadás, egyházszakadás óta II. János Pál pápa volt, aki nagyon sokat tett azért, hogy megtörténjen valamilyenfajta egyetértés és kiengesztelődés. Számos gesztust tett, így a kazanyi Szűzanya ikon visszaadása stb., de konkrét eredmények nem nagyon vannak. Ezzel szemben azt látjuk, hogy a keleti keresztény egyház erősödik, hogy ne mondjam, szárnyal, számos adat mutatja ezt. Mondjuk, a kommunista Szovjetunió területén 15 kolostor tudott megmaradni. A '30-as években Sztálin ateista öt éves terve szerint öt év alatt meg akarták szüntetni egy orosz népben a hitet. Azért ez egy elég lehetetlen próbálkozás, hála a jóistennek, nem is sikerült nekik. És ehhez képest most, 788 kolostor van. Öt egyetemen lehetett teológiát tanulni, most több mint 200 egyetemen lehet tanulni teológiát. 3 050 parókia maradt meg, most ez a szám több mint 30

ezer csak Moszkva megyében, járásban. Tehát megtízszereződött a parókiák száma. A papok száma is dinamikusan növekszik. A hadseregben mindenütt ott vannak a tábori lelkészek. Ezzel szemben Németországban egy csökkenő tendencia van. Intenzíven csökkenő tendencia. Nem nagyon jelentkeznek papnak a fiatalok, a plébániák száma csökkent, a hívek száma csökkent. A 82 milliós Németországban 33 millióról lecsökkent 20 millióra a hívek száma. Oroszországban 53 millióról fölment 115 millióra – az elmúlt 20-25 évben. 82%-a ma az orosz embereknek hívó katolikusnak vallja magát. Ortodox kereszténynek. Tehát eléggé komoly gondok vannak. Ez mutatja a civilizációnak a problémáit. No, de ez csak egy mellékes kitekintés, ami a lényegre törekszik.

Milyen lehetőségeink vannak? Hogyan tudunk megmaradni? Hogyan tudjuk a nemzetet egyesíteni és összetartani? Nyilván most könnyű lenne azt mondanom politikusként, hogy kell csinálni egy nemzeti egység pártját, egy magyar egység pártját, és akkor már meg is oldottuk a kérdést a pártos világban, de nincs erről szó, nem szeretnék bejelenteni egy ilyen nívót. De törekednünk kell a közös nevező kialakítására. Oly sokszor volt már ez téma, nemzeti minimum és sok-sok minden más elhangzott. És itt egyetlen egy közös nevező lehet. A matematika tanárok törekednek az iskolában, hogy a közös nevezőre hozatalt megtanítsák a gyerekeknek, de szerintem a mai társadalmi, politikai világunkban is törekednünk kell erre. És ebben nemcsak matek tanárookra van szükség, hanem mindannyiunk munkájára, mert egyébként nem fog menni.

Nézzük, mi szükséges. Üssük föl a Szentírást. Bölcsesség. Bölcsesség mindenképpen szükséges. A királyok első könyve 3. fejezetében Salamon bölcsességet kér az Úrtól. Salamon nem kért mást a

Jóistentől, csak bölcsességet. Kérhetett volna hatalmat, pénzt, de bölcsességet kért. Fontos, hogy ne csak pragmatikusan lássuk a világot. Legyen ott az ész, a Jóisten adott nekünk agyat is, hogy gondolkozzunk, de adott szívet is, hogy szívvel, lélekkel és ésszel dolgozzunk. Ez fontos dolog. Szükségünk van Pál apostol az epheszosziakhoz írt levelében olvasható hat fegyverre: az igazságosság övére – fontos, hogy fölismerjük az igazságot –, a hit pajzsára, a megigazulás páncéljára, az üdvösség sisakjára és a lélek kardjára. És nem beszélve a békesség képességéről. Könnyű két ember között a különbséget, az ellentétet kialakítani, és oly nehéz sokszor az egyetértést, a megértést, a toleranciát, a szeretetet kialakítani, vagy a barátságot legalább. Nagyon-nagyon nehéz munka, de hogyha hittel végezzük, akkor nagy esélyünk van rá. Nem mutatkozik sok jel a nemzetegyesítésre, de ettől még nekünk törekednünk kell rá. Keresni kell a közöset, keresni kell az egyetértést sok-sok kérdésben. 26 évet kungfuztam, előtte karatéztem – a távol-keleti bölcsességben is sok-sok dolog van. Lao-ce például azt mondta, hogy a nyugalom a mozgás irányítója. Hát gondoljunk bele, hogy ha kapkodunk, rohanunk, akkor nagyobb hibával dolgozhatunk, mintha nyugodtan tudjuk szemlélni az eseményeket, még ha persze utána tennünk is kell, tehát nemcsak szemlélünk, hanem teszünk is a dolgok érdekében.

Van a szerbeknek egy mondása, a pajzsukban, a címerükben benne szerepel cirill betűvel négy CCCC betű: *Samo Sloga Srbina Spassava*. Ez azt jelenti, hogy csak az egység mentheti meg a szerbeket. Más népek is így látják. Igen, ha egységesek, akkor sok mindenre képesek. Nyilván nekik is elég sok tragikus korszakuk volt a történelmük során. A török elleni időszakban elég sok mindent megtapasztalhattak ők is. És a legutób-

bi testvérháborúk során meg még inkább. A római konzulok hatalmát jelképező vesszőnyaláb az az összefogás jelképe volt, mert azt tartották, hogy ha egy vesszőt külön veszünk, azt könnyen el lehet törni, de ha egy vesszőnyaláb van, azt lehetetlen eltörni. Tehát az egységre való törekvés minden korban, minden nép, minden birodalom, minden civilizáció esetében megvolt, hisz ezek örök érvényű igazságok. Ezeket érdemes az eszünkben tartani és ezért dolgozni. Tudjuk a receptet, hogy mit kell tenni. A '48-'49-es szabadságharc azért volt az akkori kor leghosszabb ideig tartó szabadságharca, mert egységes tudott lenni, vagy relatíve egységes tudott lenni a magyar nemzet. Történelmünk lépten-nyomon bizonyítja az egységnek a fontosságát.

Még egy dolgot hadd mondjak el. Az ipari forradalom előtt a család volt minden, az egészségügyi intézmény, a nyugdíjalap, szociális jóléti intézmény. A beteget, az időseket ápolták, a gyerekekre vigyáztak az idősek. Ma ez szinte teljesen megváltozott. A modern társadalmak teljesen átalakultak. Az egyénre lebontották a társadalmakat, megnövelve az egyén fontosságát. Egyéni bankszámla, bankkártya stb. 18 évesen már mi az, hogy még otthon lakik, költözzön el, menjen albérletbe, menjen ide, oda, amoda a fiatal. Élje meg az egyéni életét. Persze, ez bizonyos szempontból az életre való felkészülés. Igen ám, de ennek van egy nagyon komoly közösséget legyengítő ereje, holott egyébként az egyéneknek szükségük van közösségre, ezt mindenki fölismeri előbb-utóbb. Fogyasztói közösségek alakulnak ki, szurkolói közösségek alakulnak ki. Csak az a kérdés, hogy a nemzeti közösségek miért nem tudnak erőssé válni. Amint mondtam, a globalizáció, integráció, a nagy erők nem érdekeltek abban, hogy ez megvalósulhasson. Nekünk pont ezen kell változtatni, miközben nem tud-

juk megállítani a globalizációt, de igenis, küzdeni kell, és az értékeket fel kell tudni mutatni a közösség erejében.

Azzal zárom, hogy – én vezetéselméletet oktatok a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen – bizonyára emlékeznek a Maslow piramisra, az emberi szükségletek hierarchiájára. Először öt szint volt, a fiziológiai szükségletek az alsó szint, a biztonság iránti igény, a szeretet, a közösséghez való tartozás igénye, az önbecsülés, a megbecsülés, a tisztelet iránti igényünk, mindannyian szeretjük, hogyha szeretnek minket és megbecsülnék minket, ez nyilván az önmegvalósítás igénye. Később Maslow rájött, mert sok kritika érte, hogy kell még két szintet betenni, ez a kognitív szükségletek, tudni, ismerni, felfedezni, gondolkodni, meglátni összefüggéseket, dolgokat. És az esztétikai szükségletek, a szépség, a jószágra való irányultság. Szerintem az, hogy ha mi ezeket a szükségleteket megnézzük a pragmatizmus pszichológia oldaláról, hogy ez hogyan működik, akkor igenis minden embernek szüksége van közösségre, és szüksége van egy közösségben való munkára, a közösségért való tenni akarásra, megbecsülésre, és visszajelzésekre. Minden, amit teszünk másokért, a nemzeti közösségünkért,

az maradhat csak meg. Amit saját magunkért teszünk, az nem marad meg. És itt van Lezsák elnök úr példája, ő másokat szolgál folyamatosan. Én azt kívánom, még sokat tanulhassak tőle, és önöknek meg azt kívánom, hogy dolgozzunk együtt, mindenki a maga háza táján tegye meg azt, amit megtehet. Jó, hogy látjuk a bajokat, jó, hogy felismerjük a gondokat. Szerintem ez is már egy nagy dolog. A jó Isten adott nekünk ehhez lehetőséget, hogy ezt láthassuk és megérhessük, de a hazaszeretet és ennek az érzésnek az erősítése a közös nevezőhöz vezet, ez a nemzeti egységhez vezető út. Ezt nyugodtan lehet hirdetnünk, mert megtanultuk a saját történelmünkéből, hogy a mi hazánk szeretete, a mi hazafiságunk az nem mások rovására történő hazafiság. Az nem nacionalista és nem sovinizta, mert egy igazi patrióta sosem lehet nacionalista és sovinizta. Nekünk nincs arra szükségünk, hogy másokkal szemben határozzuk meg önmagunkat. Van olyan múltunk, vannak olyan értékeink, amit ránk hagytak szüleink, nagyszüleink, ennek alapján mi nyugodtan megvallhatjuk magyarságunkat, és elismerhetjük

más nemzetek értékeit és teljesítményét. Ez a korrekt hozzáállás. Mi magyar emberek vagyunk, tartozunk a gyermekeinknek annyival, hogy ezt a hazát megőrizzük nekik, és szeretnénk az értékeket átadni, és gyarapítani. Egyfajta óvó – védő – törődő hazaszeretet. Mert a szeretetérzés az tevékeny törődéssé alakítható át. Hogyha ez az érzés nincs ott a fiataljainkban, akkor bajban leszünk. Ezért kulcsfontosságú a nevelő munka, kulcsfontosságú a kultúránknak a szerepe. Tehát, hogy ha ezt mindenhol föl vállaljuk, és őszintén, tisztelettel mások iránt is, akkor azt a munkát, amit elvégezhetünk, megtehetünk, hogy ne csak leéljük életünket, hanem meg is éljük, betöltsük a rendeltetésünket, a küldetésünket itt a földi világban, akkor el tudtuk végezni tisztességgel azt, amit ránk szánt és ránk bízott a haza.

Hála Jóistennek egyre többet beszélnek, én is ezt hirdetem, a vezetésstudomány is foglalkozik ma már ezzel, ez egy pozitív jelzés, hogy az IQ mellett – 1917-ben az amerikai hadseregben alkalmazták először a tudásalapú kiválasztást – az érzelmi intelligencia legalább annyira fontos, ha nem fontosabb. Minden sikeres vezető azért lesz sikeres, nem azért mert az IQ-ja magas, hanem azért, mert az érzelmi intelligencia, az érzelmi kompetenciái erősek és jók. Hogyha ez nincs benne a vezetésben és nincs benne a viselkedésünkben, a magatartásunkban, akkor nem lehetünk eredményesek. Tehát az érzelmi intelligenciára is kell hangsúlyt helyezni, mert az érzelmi intelligenciával lehet építeni a szeretet, hazaszeretet érzését, abból kiindulva lehet a nemzet szeretetére utaló jelzéseket tenni, és a nevelő munkát elvégezni. Ehhez kívánok mindenkinek sok sikert, jó munkát!

Dr. SIMICSKÓ ISTVÁN (Tiszalök, 1961) magyar politikus, országgyűlési képviselő, jogász, harcművész. 2015 és 2018 között a harmadik Orbán-kormány honvédelmi minisztere. Kormánybiztos.

A Nemzeti Művelődési Intézet szakmai díjainak átadó ünnepsége

A Nemzeti Művelődési Intézet, mint a közösségi művelődés meghatározó Kárpát-medencei hatókörű intézménye országos szervezete, elismerések alapításával kívánja kiemelni szakmai megbecsülését.

Az alapított elismerések a Nemzeti Művelődési Intézet feladat-és hatáskörébe tartozó, illetve az azt támogató területeken végzett kiemelkedő vagy magas színvonalú közösségépítő tevékenységért adományozhatók.

Az *Illyés Gyula közművelődési életműdíj* azoknak a közösségi művelődés területén dolgozó szakembereknek adományozható, akik kiemelkedő tevékenységükkel a helyi társadalom életerejének erősödéséhez, valamint a szakmai utánpótlás fejlesztéséhez meghatározóan hozzájárultak, mintegy életmű-elismerésként. A kitüntést idén *Halász Péter*, a Művelődési Intézet nyugalmazott igazgatója kapta. A kitüntetettet köszöntötte: Illyés Mária, Illyés Gyula lánya.

Halász Péter példaértékű életútjának jelentősebb mérföldkövei:

Halász Pétert az emberi kérdések, a falun élők mindennapjai, problémáik, közösségeik folyamatosan foglalkoztatták. 1965 és 1992 között az Agrárgazdasági Kutató Intézet tudományos főmunkatár-

saként is kiemelt figyelmet szentelt az elmaradott térségek fejlesztési lehetőségeinek.

Már a hatvanas években bekapcsolódott az Önkéntes Néprajzi Gyűjtőmozgalomba. Közel huszonöt évig szerkesztette a *Honismeret* folyóiratot, melyben számos honismereti közösséget, kezdeményezést ismerhettek meg az olvasók. 1995 és 2009 között a Honismereti Szövetség elnökének, majd tiszteletbeli elnökének választották.

Fáradhatatlan tenni akarása a rendszerváltás után még közelebb vitte a nemzet kulturális életéhez. A közművelődés országos szakmai háttérintézményének, a Magyar Művelődési Intézetnek 1992-től 1995-ig volt igazgatója. Vezetése alatt szorosabbra fűzte az anyaországi és a külhoni magyarok közötti szakmai kapcsolatokat, rendszeressé tette a találkozási alkalmakat, képzéseket. Igazgatóként sokat tett a helyi közösségek, valamint az akkor még csak alakulóban lévő civil szervezetek megerősítéséért, szorgalmazta a néphagyományok iskolai szintű oktatását.

1997-től 2000-ig a Duna Televízió műhelyvezetőjeként, főszerkesztőjeként elvállalta a közművelődési és honismereti jellegű műsorok rendszerének kialakítását.

A hatvanas évektől járja Erdélyt, nyaranta bebarangolja Moldvát, a moldvai csángók településeit, gyűjt, rendszerez, publikál, szervez.

Az elmúlt években hat évtizedes tapasztalataival, valamint precíz leíró adatbázisával bekapcsolódott többek között a *Lakitelek Népfőiskola Gyimesi Értékfeltáró Kollégiumának* szakmai munkájába is.

„Amit tettem az számomra nem munka, hanem szolgálat: Így egyécsitettem a hivatalos és szabadidős munkát, s hitem szerint népem javára dolgoztam mindkét területen, szóval, tettel, és írással.” – vallja egyik összegző művében.

Halász Péter a napokban ünnepli 80. születésnapját. A kerek évfordulóra a Nemzeti Művelődési Intézet munkatársai, a hazai közművelődési szakemberek, a magyarságért elkötelezett honfitársaink nevében boldog születésnapot, további alkotómunkájához jó egészséget, támogató barátokat kívánunk.

Halász Péter Gyimesközépleken él, a díjat egy későbbi időpontban veszi át. Videóüzenet

Beke Pál a Magyar Művelődési Intézet egykori igazgatója néhány nap múlva, november 13-án ünnepelné 76. születésnapját, sajnos

már több mint 10 éve, hogy nincs közöttünk. Életműve előtt tisztelgve, a család bejegyzésével alapította meg a Nemzeti Művelődési Intézet a *Beke Pál-díjat*.

A Beke Pál-díj azoknak a helyi értékek feltárásával, a helyi közösségek megerősítésével foglalkozó szakembereknek adományozható, akik kiemelkedően hozzájárulnak a helyi és nemzeti öntudat erősítéséhez, valamint a szakmai utánpótlás fejlesztéséhez. A díjat első alkalommal Molnár Lajos Milán kapja.

Molnár Lajos Milán három évtizeddel ezelőtt kezdte meg szakmai életútját a közművelődésben, munkájában mindig a közösségépítés és az értékek közvetítése állt a középpontban. Nevéhez fűződik számos közösségi kezdeményezés, gyermek- és családi rendezvény, életmód fesztivál. Az elmúlt 10 évben a szolnoki Aba-Novák Agóra Kulturális Központ Nonprofit Kft. ügyvezető igazgatója. Ő indította el az Agóra tevékenységét és alakította ki a teljes tevékenységszerkezetét, melyben helyet kaptak a közösségek, a fotóklub, a Népdalkör és a Családkutatók klubja és

helye lett a kreatív kiállításoknak. Kreatív ipari projektek elindításával, támogatásával, közművelődési módszerek alkalmazásával segíti a helyi képző-, előadó- és iparművészet fenntartását, éltetését. Kezdeményezője a területi szakmai feladatok ellátásának, a régió településeinek összefogásának, melynek leghíresebb kezdeményezése

a Vándorló bográcsok program. A települési értékekre helyezi a hangsúlyt, melynek során nemcsak megőrződnek a hagyományok, hanem átadásra is kerülnek, a fiatalok részére. A szakmai felkészültségén és folyamatos fejlődésén felül munkája során fontos szempont a munkatársakról való gondoskodás, melynek során 2018-ban, a Családok Évében elnyerte az intézmény az Agora a Családbarát Munkahely címet. Molnár Lajos Milán eddigi pályafutását a folyamatos fejlődés és az elhivatott, felelősségteljes munkavégzés, a szakmai kapcsolatok fontosságának a hangsúlyozása, a hagyományokat tisztelő, újító szándék, a kimagasló szervezőkészség, valamint a szolnoki hatékony megszólítása és bevonása jellemezte. A térség kulturális életében betöltött meghatározó szerepe, a közösségépítést és érték-közvetítést elősegítő tevékenysége elismeréseként, érdemes a Beke Pál-díjra.

A *Karácsony Sándor-díj* azoknak a fiatal szakembereknek adományozható, akik kiemelkedő eredményekkel alkalmassá teszik

fejlesztő tevékenységük adaptálását, elterjesztését.

A díjat idén *Varga Dalma*, a bogyzslói Petőfi Sándor Művelődési Ház Közösségi Tér köz-művelődési szakembere kapja, aki aktívan, elhivatottan és komoly szaktudással vesz részt a bogyzslói művelődő, hagyományörző közösségek támogatásában. Szorgalmazza létrehozásukat, megerősítésüket és folyamatosan feladatokkal segíti megmaradásukat. Elkötelezett az ifúság és az idősebbek megszólítása, bevonása és művelődése terén, a közösségi lét fontossága, valamint az egész életre kiterjedő tanulás szükségessége mellett. Számos projektjével, programjával bizonyítja, hogy vidéken élni jó, programjai is ezt tükrözik: Idősek napja, Falunap, Ifjúsági Hangverseny, Adventi játszóház. A Bogyzslói Hírlap főszerkesztője is. Munkájában a település legteljesebb tájékoztatására, hatékony megszólítására, és a közösségi művelődés adta lehetőségek minél szélesebb körben történő megismertetésére törekszik. Varga Dalma munkájára a hagyományok tisztelete a közös munka iránti elkötelezettség és a szakma szeretete a jellemző.

A *Közösségeket Támogató Önkormányzat Díj* azoknak az önkormányzatoknak adományozható, amelyek jelentős mértékben támogatják a településükön működő közösségeket, valamint példaértékű szerepet vállalnak a közösségeik megerősítésében, a közösségeikkel történő együttműködésben és új közösségek létrehozásában. Az emlékéremből évente legfeljebb 3 db adományozható.

Az elismeréshez kapcsolódóan az érintett önkormányzat megjelölhet egy, a következő évben tervezett közösségépítő projektet, amelynek megvalósulását a Nemzeti Művelődési Intézet megyei szakmai módszertani feladatellá-

tása mellett, maximum 400 000 Ft értékben finanszírozza, saját feladatfinanszírozási rendszere keretében.

A díjat kapja *Kaposvár Megyei Jogú város Önkormányzata*.

Kaposvár Megyei Jogú Város Önkormányzata folyamatosan figyelemmel kíséri és támogatja a város közösségeit és civil szervezeteit. Példamutató együttműködést és kapcsolatrendszert alakított ki, és működtet napjainkban is a szervezetekkel, együttműködések segítségével a város polgárainak javát.

Az önkormányzat alapelveként fogalmazta meg, hogy az önkormányzati feladatok, szolgáltatások ellátásába és a döntés-előkészítési folyamatba bevonja a közösségeket, a civil szervezeteket. A szervezetek aktív életet élnek a városban, kiemelkedően sok önkéntes munkát vállalnak, és tevékeny résztvevői a város kulturális életének. Az Önkormányzat a szervezetek részére programjaik megvalósításához, működésükhöz segítséget, helyszínt, több esetben anyagi támogatást, kedvezményes színház-és koncertlátogatást is biztosít. Az eredményes együttműködést bizonyítja, a szervezetek közötti összefogás megléte, igazi közösségi összetartozás kialakulása. Vallják, egy város igazi ereje az ott működő és együttműködő közösségekben rejlik.

A díjat Kaposvár Megyei Jogú Város Önkormányzatának nevében Borhi Zsombor alpolgármester úr vette át.

A *Közösségeket Támogató Önkormányzat Díjat* kapja *Petőfiszállás Község Önkormányzata*.

A településen hosszú évek óta kiemelt figyelmet fordítanak a hagyományok, a települési értékek megőrzésére és továbbadására, a közösségek munkájának támogatására, a fiatal korosztály tanulásának, művelődésének, közösségbe

történő bevonásának előmozdítására. A közösségi élet jeles napjai összefogják a község lakóit, melynek szinte mindenki szervezője is és résztvevője is egyúttal. A Szálási Napok, a Hagyományörző Szüreti Felvonulás és Bál, a Család Napja, a Gyermeknap, a Mikulásvárás és karácsonyi Betlehemes játék az értékek megőrzését is szolgálja és ugyanakkor közösséget teremtő erővel bír. Megőrzi a közösségi alkalmakon és foglalkozásokon a seprűkötés, a kosárfonás, valamint a tanyasi önfenntartó életforma, a tanyai lét fenntartásának hagyományos házi praktikáit, a baromfitartás, disznóölés, lekvár főzés, gyógynövények gyűjtése ismereteit. Az önkormányzat az együttműködések ápolója, mert azt vallják, együtt mindent meg lehet oldani, az együttlétek hozzájárulnak a község lakóinak megtartásához.

A díjat az önkormányzat képviseletében Szász János polgármester úr vette át.

A *Közösségeket Támogató Önkormányzat Díjat* kapja *Rozsály Község Önkormányzata*.

Rozsály önkormányzata céljai között első helyen áll a közösségi

élet megerősítése, a településen felmerülő feladatok közösségek bevonásával történő ellátása. A település képviselő-testülete célul tűzte ki, hogy a települési értékeket megőrzi vagy feltámasztja. Rozsály a szociális földprogramjáról és a hozzá kapcsolódó foglalkoztatásról és önellátásról országszerte ismertté és elismertté vált. Példamutató közösségépítési törekvései sorát gazdagítják a rozsályi gyerekek színdarab előadásai. A közösségi élmény, mely megérinti mind a felnőtteket és a gyerekeket, leírhatatlan. Az elballagott diákok továbbra is megtartják a közösséget, szünetekben közös programokat szerveznek a helyi Kemencés-házban. A Rozsályi Piknik egy örömmű, amikor a közösségek munkájukat, és egy kicsit önmagukat is ünneplik. Mindezek a helyi identitás erősödését eredményezik. Rozsály példája azt mutatja, hogy egy kis település is kihasználhatja a lehetőségeit, tud élhető környezetet teremteni lakosainak. A rozsályi emberek összefogása, munkaszeretete, a község iránti felelőssége lehetővé teszi, hogy Rozsály egy élő, szerethető falu legyen.

A díjat az önkormányzat képviselőjében átvette Sztolyka Zoltán polgármester úr.

A *Közösségépítő Önkéntes Díj* azoknak a közösségi művelődésben tevékenykedő, aktív önkénteseknek adományozható, akik például értékű, alulról jövő kezdeményezéseket generálnak, mentorálnak, előmozdítva a társadalmi aktivitást és megerősítve a helyi identitástudatot. Az emlékéremből legfeljebb 2 db adományozható. Az elismeréshez kapcsolódóan az érintett önkéntes megjelölhet egy a következő évben általa tervezett közösségépítő projektet, amelynek megvalósulását a Nemzeti Művelődési Intézet megyei szakmai módszertani mentorálás mellett maximum 200 000 Ft értékben finanszírozza, saját Feladatfinanszírozási Rendszere keretében.

A díjat kapja *Mátyus Aliz és Fekete Sándorné*.

Mátyus Aliz író, szociológus, falukutató, a Nemzeti Művelődési Intézet Szín – Közösségi Művelődés című szakmai folyóiratának alapítója, felelős szerkesztője, és a pápai Szélesvíz című folyóirat lapszerkesztője, a Pápai Művelődéstörténeti Társaság alelnöke, a népfőiskolai kezdeményezés elindítója. 1973-ban került a Nemzeti Művelődési Intézethez és sok évtizedes kutatói, népművelői, lapszerkesztői elhivatott szakmai munka után innen is ment nyugdíjba. Számos könyv, tanulmány, kutatási anyag és publicisztika megírása fűződik a nevéhez. A Nemzeti Művelődési Intézet 1996-ban – általa is – alapított Szín – Közösségi Művelődés című szakmai folyóiratának 20 évig volt főszerkesztője, de szerkesztőbizottságának a mai napig tagja, a Népfőiskolák a Kárpát-medencében rovat vezetője. A Szélesvíz című pápai folyóiratnak megalakulásától, 2014-től a lapszerkesztője. A közművelődésben és a közművelődésért végzett sok évtizedes magas szakmai színvonalú, elhivatott és önzetlen munkáját a mai napig elismerés övezi. Mátyus Aliz élet-

pályáját áthatja a szakma, az írás, a vidék, az emberek szeretete, az elhivatottság, az ügyekért való kiállás, valamint, a közösségek támogatása fontosságának – saját életén és munkásságán keresztül történő – hangsúlyozása. Vallja, hogy minden területen folyamatos építkező munkára van szükség, mert csak ez hoz maradandó eredményt, és ez az eredmény adja életünk boldogságát.

Fekete Sándorné Bojt település Tájháza önkéntes vezetője. Mivel már ősei is vessző és gyékényfonásból éltek, ezért ezt a tevékenységet folytatta tovább, gyékényszatyrokat, táskákat talpallókat készített. Később gyermekjátékok alkotásába is belefogott, tagja lett a Bihari Népművészeti Egyesületnek. 2010-ben adták át a Tájházat Bojton, melynek ő lett a vezetője. Önkéntes segítőként arra is volt ereje, hogy önkénteseket állítson maga mellé, akikkel szervezi a Tájház életét, kézműves foglalkozásokat tartanak, egész napos programokat, táborokat szerveznek, beteg gyerekeknek okoznak örömet a hozzájuk vitt foglalkozásokkal. Évek óta érdeklő a település története, gyűjti a falu idős embereinek érdekes meséit, regéit, mondáit, élettörténeteit.

Fekete Sándorné meghatározó személyisége Bojt községnek, a település kulturális életének motorja, közösségi életének szervezője. Vallja, egy ember semmit nem tehet mások nélkül.

A díjátadó ünnepségen a díjakat átadták: Závogyán Magdolna, a Nemzeti Művelődési Intézet ügyvezetője, Lezsák Sándor az Országgyűlés alelnöke, a Népfőiskolai Alapítvány elnöke, Halász János országgyűlési képviselő, a Városok Falvak Szövetsége elnöke, Simicskó István kormánybiztos, Kiss-Rigó László szeged-csanádi püspök.

Az „Illyés Gyula Közművelődési Életműdíj” első kitüntetettje, Halász Péter köszöntése

Szeretettel köszöntöm a konferencia résztvevőit és a díjátadó ünnepségen résztvevőket. Különös szeretettel és nagy tisztelettel köszöntöm Halász Pétert, aki nincs testi valóságában velünk, de aki nemcsak lélekben van itt, hanem az éter hullámain is figyel bennünket, és hallja a szavainkat és a méltatását. Remélem, hogy átérzi megbecsülésünket.

Azért vagyok itt, hogy Illyés Gyula lányaként valamilyen módon kifejezzem annak a szellemiségnek a jelenlétét, amelyet apám képviselt, és amelyet a Nemzeti Művelődési Intézet is életben tart, és amely ennek a nemzeti közművelődési életműdíjnak a megszületését is indokolja.

Apám volt az, aki a második világháború másnapján először intézményesen létrehozott és működtetni kezdett egy olyan intézményt, amely Magyar Népi Művelődési Intézet elnevezéssel 1946-os megalakulásakor azokat a célokat tűzte ki, amelyeket ez a mostani intézmény is magáénak vall. Társadalmunk azóta megváltozott. Megváltozott a világunk is, mások lettek a lehetőségeink, de a szellemiségre, úgy érzem, szükség van, a feladatok átalakult formában

megvannak. Az életműdíjat azért nevezték el apámról, hogy az 1948-ban megszüntetett intézetre emlékeztessen bennünket.

Halász Péter tevékenysége – egész életműve – folytatja azt a szellemiséget, amelyet apám képviselt. Három szempontot sze-

retnék ebben a szellemiségben kiemelni, amelyet apám is nagyon fontosnak tartott, és amely úgy érzem, hogy Halász Péter életművét és tevékenységét áthatja: amely kettejük céljaiban közös. Az egyik a nagyobb törődés az elmaradott térségekkel. Apámnak egész életén végig követhető elképzelése volt, hogy a kultúrát és a műveltséget oda kell vinni, ahol azok az emberek élnek, akiknek erre szükségük van. Hogy ne kényszerítsék azokat, akik egy kistérségben, egy eldugott helyen élnek arra, hogy eltávozzanak onnan, ahhoz, hogy hozzájuthassanak a kultúrához, hanem a kultúrát, a műveltséget kell helybe vinni. Ha valaki el akar menni, természetesen elmehet, de ne kényszerítsék rá az embe-

reket. A Móricz Zsigmond-i népfőiskolák gondolatvilága nyomán, Németh Lászlóval együtt vallotta a hátrányos helyzetű emberekkel és közösségekkel való foglalkozás fontosságát, és ez jellemzi Halász Péter tevékenységét is. Illyés Gyula műveiből a *Pusztulástól a Lélek és kenyér*ig sok példát hozhatnánk föl erre.

A másik ilyen kiemelt pont, az a kapcsolat a külföldi magyarokkal, ami az előbbiekből következik, és ami a trianoni történelmi változások után alakult ki, hogy Illyés Gyula továbbra is egészen látta a magyarságot, úgy szerette volna látni, ez vitte rá őt arra, hogy a külhoni magyarok sorsára, bárhol éljenek is, jobban ráirányítsa a figyelmet. Különösen erős lett ez a

törekvése a második világháború után.

A kettejük szellemiségét átható – Illyés Gyulánál és Halász Péternél is kiemelendő – harmadik közös vonás a néprajzkutatás, a néprajzi gyűjtés iránti figyelem és érdeklődés, a helyi közösségek létrehozta értékek megőrzése, feldolgozása. Halász Péter ezt szakmai szinten, egész életében művelte. Apám pedig íróként. Hogyha csak arra gondolunk, hogy amikor Oroszországba utazott 1934-ben, akkor az egyik legfontosabb célja az volt, hogy a magyarok távoli rokonait fölkeresse. Hét kilónyi – a magyarok rokonainak a nyelvtanáról, művészetéről, életéről szóló – könyvet vásárolt meg és gyűjtött össze. Sajnos a szovjet posta akkori rossz működése miatt nem jutottak el Magyarországra. Ez az érdeklődése legfiatalabb korától végigvonult apám egész életén. A harmincas években a népdalról írott tanulmányaira is utalhatnánk itt, vagy a magyar népmesék iránti, egészen korai érdeklődésére és később megjelent népmesegyűjteményeire. De arra is, hogy mindennapi életében, mennyire szerette a népi használati tárgyakat. Nem népművészeti gyűjteményről, vagy szakszerű gyűjtésről van szó az ő esetében, hanem a régi, népi, mindennapi eszközök megbecsüléséről, megőrzéséről. Apám úgy érezte, hogy egy-egy pásztorfaragás, gyalu, agyagbögge, régi lakat, faragott bot vagy famozsár formáiban benne él azoknak a lelke, akik létrehozták és használták. Otthon meg is őriztük az ő kis használati-tárgy gyűjteményét. Bízom abban, hogy az édesapám képviselte szellemiség ebben az intézményben folytatódni fog. Jelzi ezt Halász Péter nagyon megérdemelt életműdíja is, amelyet, a díj első díjazottjaként munkásságáért kap meg. Nagy szeretettel gratulálok neki.

Köszönöm, hogy meghallgattak.

Műveltség a kibertérben

A műveltség fogalma és a művelt ember definíciója koronként változik és változott, de földrajzi értelemben is meglepő eltéréseket mutat. Az emberi társadalom által felhalmozott anyagi és szellemi értékek összességét képtelenség teljes egészében birtokolni, ezért az emberiség történetének minden egyes szakaszában az addig létrehozott értékeknek egy bizonyos része volt fontos, érvényes tudásanyag, amelyből minél többet sajátított el az egyén, annál műveltebbnek számított. Évszázadokig az antik kultúra ismeretére alapozott tudás volt a műveltség alapja, a görög és latin nyelv, az antik mitológiák, irodalmi, filozófiai, történeti és jogi művek ismerete elengedhetetlennek számított. Európában, illetve a nyugati műveltség hatókörében ez egészült ki a Biblia és a keresztény hagyomány ismeretével. A felvilágosodás mindezen csavart egyet, bár alapvetően nem változtatta meg az érvényes tudás, a műveltség fogalmát, hiszen minden fontos filozófiai kérdést az antik és a keresztény hagyományhoz viszonyítva, abból levezetve, vagy éppen azzal szembeállítva határozott meg. A hagyományhoz való kritikus viszony nem jelentette a hagyománnyal való végleges szakítást, s az újító szellem jelentőségének a fókuszba helyezése a tradíció fogalmát ugyan nem számolta fel, de fokozatosan átalakította azt.

Knausz Imre *Az iskola mint a műveltség átörökítője* című írásában David Riesman amerikai szociológus nyomán joggal mutat rá arra, hogy a „premodern korok emberét a tradíció irányította: egyszerűen úgy élt, ahogy az apja, a nagyapja, a dédapja tette. Másrészt a távolabbi korok szellemi örökségét csak azoknak kellett elsajátítaniuk, akiknek erre valamilyen hivatás gyakorlásához szükségük volt, vagyis akik elsősorban papok, hivatalnokok vagy orvosok akartak lenni. Ennek a szakmai-hivatásrendi hagyománynak a közvetítésére jöttek létre az első egyetemek. Természetesen a középkorban is voltak nagy újítók, de ők deviánsnak: eretneknek vagy éppen szentnek számítottak. Az »új korban« már egyre ritkábban bizonyultak sikeresnek az örökölt viselkedésmin-ták, a megváltozott körülmények között a sikert már az biztosította, ha az ember képes volt önállóan dönteni, és akár szokatlan utakat is választani. A biztonságot, az igazodási pontot ebben a helyzetben is a hagyomány biztosította, csak hogy itt a hagyomány már mást jelentett: nem az apák életformáját, hanem egy konstruált tradíciót, amelyet rendszeres tanulmányok során lehetett elsajátítani. Az iskolában elsajátított hagyomány lesz az, amit ma is műveltségnek nevezünk, és ami nem a szülők jelenét, hanem a jóval távolabbi múltat idézi meg.”

A modern nemzetfogalom kialakulásától kezdődően a műveltség-eszmény folyamatosan átalakult, az anyanyelv egyre kifejezőbbé válása és széles körben való használata a görög nyelv ismeretének, valamint a latin mindennapi használatának az elmaradásán túl, a tudás elsajátításának minél szélesebb körben megnyíló lehetőségét nyitotta meg. Illetve az adott nemzeti közösség saját mitológiájának fontossá válását, saját kultúrájának, népművészeinek ismeretét, önnön hagyományainak megerősítését, saját jeles személyiségeinek tiszteletét hozta magával. A tradíció újraértelmezői így váltak és válnak maguk is a tradíció részévé. Ahogyan kontinensünk más kultúránemzeteinél, úgy nálunk is egyre nagyobb szerepet kapott a nemzeti történelem, a művészetek és az anyanyelvi irodalom megerősítése és tanítása. Ez a folyamat azt eredményezte, hogy a 20. század második felére a latinos műveltség nem alapkritérium, sőt a latin nyelv és az antik kultúra beható ismerete inkább kurióznak számít, s annak hiánya a mindennapi életben, a tudomány és a technika világában szinte sehol sem okoz akadályt a boldogulásban és a fejlődésben. Egyes országok esetében még a jog- és az orvostudományban is felszámolták a latin fogalmak kötelező érvényű használatát. Mindennek köze van ahhoz, hogy a praktikus tudás,

a természettudományi ismeretek a múlt században folyamatosan a műveltség részévé váltak, bár vitathatatlanul tartja magát az a nézet, hogy a művészeti értékek, a történelem és általánosságban a bölcsészeti területek tudásanyagának a beható ismeretétől tekinthetünk valakit műveltnek. Mindez nem választható el attól a ténytől, hogy mindezek sokkal inkább határozzák meg az identitásunkat, különösen a közösségi önazonosságunkat, mint a természettudományos ismeretek. Bár azok kultúrtörténeti, illetve tudománytörténeti vonatkozása sem elhanyagolható. Az identitásunk szempontjából az szinte irreleváns, hogy ismerjük-e, s értjük-e a dinamó vagy a számítógép működési elvét, de annak a tudása, hogy az emberiség ezeket a technikai újításokat két magyarnak, nevezetesen Jedlik Ányosnak és Neumann Jánosnak köszönheti, valóságos identitásformáló erővel bír, a nemzeti büszkeségünket dagasztó, a műveltségünk részét képező információk. De csak nekünk, magyaroknak.

Arisztotelész még azt írta, hogy „a műveltség jó sorsban ékesség, balsorsban menedék”, Diogenész szerint „a műveltség az ifjaknak fegyelműző erő, az öregeknek vigasz, a szegényeknek gazdagság, a gazdagoknak ékesség”. Az ékesség kifejezés használata is jelzi, hogy

abban az értelemben, ahogyan sok-sok évszázadon keresztül gondolkodtak a műveltségről, a gyakorlati tudás minimális szerepet kapott. Ebben hozott tehát igazi fordulatot a 20. század. Ahogyan Németh László vélte: „A műveltség nem ünneplőruha, amelyet hordani kell. A műveltség a helyállás segédeszköze, a kifejezés szerszáma, a vállalkozás fegyverzete.” A műveltség-fogalom átalakulására a 20. század első felében a kultúrpolitika is reagált, amire hazánkban a trianoni ország- és nemzetcsönkítés után különösen nagy szükség is volt. A kultúrpolitika törekvése kétirányú volt: egyrészt minél szélesebb rétegek tanítása, művelté tétele, másrészt a gyakorlati, hasznos, praktikus tudással való felvértezése vált politikai programmá. A tanulás, a műveltség terjesztésével annak a konzervatív programnak a megvalósítása volt a cél, hogy minél szélesebb középosztály legyen Magyarországon. A két világháború közötti időszak jeles tudósai és politikusai, különösen Szekfü Gyula és Kornis Gyula jutottak arra a következtetésre, amit a Klebelsberg Kuno kultúrpolitikáját szellemileg megalapozó Kornis *Kultúrpolitikánk irányelvei* című alapvető fontosságú munkájában, illetve *Mi a középosztály?* című írásában ki is fejtett: az új magyar államot a középosztályra kell építeni. Egedy Gergely *A középosztály küldetése* írásában megállapítja: Kornis tiszttában volt azzal, hogy „nem a statisztikailag középen lévők adják a középosztályt – ehhez több kell. Végül ő is elfogadja a két leggyakrabban alkalmazott kritériumot. Az egyik a gazdasági: a közepes nagyságú jövedelem. Egyetértőleg idézi fel Arisztotelészt, aki a *Politikában* kifejti: »A vagyoni állapotban is a legtöbbet ér a közepes. Az ilyen ember hallgat a legkönnyebben a józan észre.«” Megjegyzem, napjaink hihetetlenül gyors és felfoghatatlan mértékű vagyongyara-

podásai kapcsán is érdemes lenne Arisztotelészre figyelni, de mint azt már rögzítettük, az antik tudósok munkájának ismerete ma már nem számít alapvető kritériumnak. Visszatérve Egedyhez és Kornishoz: „A másik hagyományos szempont »a műveltség bizonyos mértéke«. Ez kulcsnéyszó Kornis szemében, de úgy foglal állást, hogy a középosztályhoz tartozáshoz e két kritérium együttes meglétére van szükség.” Kornis szerint a középosztály „szellemi pályán mozgó rétege” adja a társadalom „szellemi arisztokráciáját”, így „ebből a szempontból a középosztály voltaképp a felsőosztály”. Úgy vélte, hogy amiként „a Földön nem az északi sark eszkimója, sem a tropikus tájak szerezcsene építette fel az emberiség mai kultúrájának hatalmas dómját, éppúgy a társadalmi rétegek között is sem az egészen nincstelenek hideg és sivár miliója, nem a nagyon gazdagok elpuhító bősége teremti meg a kultúrát, hanem a kettő közé eső középrend műveltségi zónája, melyben a szellemi értékek kultusza hagyományoszerű s folyton továbböszönző indítékul szolgál”. Egedy rámutat arra, hogy Klebelsberg egykori államtitkára szerint „minden jól működő társadalomban a középső rétegnek kell tehát betöltenie a »vezérosztály« szerepét. Hiszen már Arisztotelész is úgy vélte, hogy az állami közönség akkor a legjobb, ha a középosztályra támaszkodik. Kornis érvelésében ugyanakkor az is benne van, hogy az állam azért is érdekelt a középosztály felkarolásában, mert a kultúra értékeinek a megvalósítása a hatalmát is erősíti; kultúra által hatalmat lehet szerezni. A szellem ugyanis tényleg hatalom.”

Klebelsberg Kuno minden gyakorlati lépése, oktatási reformja mögött ott munkált Kornis Arisztotelészre visszavezethető konzervatív tézise. Az 1925-ben indított nagyszabású népiskolai programjának tanterve szerint „a népiskola

célja a hazának vallásosan és öntudatosan hazafias polgárokat nevelni, akik az általános műveltség alapelemeit bírják, és képesek arra, hogy ismeretüket a gyakorlati életben értékesítsék”. Ennek szellemében írta a kultuszminiszter 1926-ban, hogy „nekünk olyan nemzedéket kell ma felnevelnünk, amely húsz év múlva meg fogja állani a versenyt az akkori más népek generációival. És én kérdezem, hogyha a német, az osztrák vagy a körülöttünk levő államok népiskolái majd ontják a nyolc osztályon át tanult intelligensebb tömegeket, vajon akkor meg fognak-e tudni állni a magyar dolgozó tömegek a maguk csekélyebb intelligenciájával a tanultabb nemzetek munkástömegeinek versenyében?” Itt a műveltség fogalma már egyértelműen magában foglalja a szélesebb rétegek gyakorlati tudását. Ez a tudás kettős célt szolgál: egyrészt a minél jobb boldogulást, az ipar, a technika, a folyamatosan fejlődő termelés, a technológiai és gazdasági verseny szolgálatát, másrészt az előbbi is megalapozó politikai stabilitás, az öntudatos, szélsőséges gondolkodástól mentes, a demokratikus döntési folyamatok jelentőségét felismerő polgárság megerősödését. Az első cél kapcsán Klebelsberg úgy vélekedett, hogy „az igazi műveltség fellendíti a gazdasági életet és gazdagságot teremt. Ellenben még a gazdag emberek és a társadalmak is tönkremennek igazi műveltség nélkül.” A polgári iskolákat szabályozó 1927-es törvény szintén a gyakorlati tudás jelentőségére hívja fel a figyelmet, rögzítve, hogy ezen iskolatípus célja a tanulót vallásos, erkölcsös és nemzeti szellemenben gyakorlati irányú általános műveltséghez juttatni, és ezzel közvetlenül a gyakorlati életre vagy pedig a középfokú szakiskolákra előkészíteni. Mindez egybevág a múlt század első felében nagy hatást kiváltó olasz marxista teoretikus, Antonio Gramsci

szavaival, aki szerint „Le kell szoknunk arról, és fel kell hagynunk azzal, hogy a kultúrát enciklopédikus tudásnak tekintsük; ebben a szemléletben az ember csak mint befogadó van jelen, akit meg kell tölteni, és tele kell tömni empirikus adatokkal, nyers és összefüggéstelen tényekkel, amelyeket szótár módjára raktároz el agyában, hogy aztán a külső világból jövő ösztönzés hatására minden alkalommal megadhatta a választ”.

A termelés hatékonyságát is szolgáló politikai stabilitás kapcsán Klebelsbergék úgy gondolkodtak, hogy annak a művelt választók széles rétegei képezik az alapját. A kultuszminiszter szerint „Politikai életünknek egyik legnagyobb lappangó baja 1867-től fogva az volt, hogy a nemzet szélesebb rétegei éppen alacsonyabb műveltségüknel fogva nem tudtak helyes véleményt alkotni politikánk alapvető kérdéseiről, a magyar nemzet helyzetéről és életszükségleteiről; az egyes néprétegek pedig a saját igazi érdekeikről sem. Csak az magyarárza meg azt a szomorú dicsőségünket, hogy Magyarország a demagógia klasszikus talaja. Nagy tévedés azt hinni, hogy a demagógiát rendőri eszközökkel le lehet küzdeni, a ragályos betegségeket sem tudják kordonnal megállítani. A modern orvosi tudományoknak a védőoltásokat kellett hozni. A demagógia ellen csak egy szérum van: a kultúra.”

Ugyanebben az időszakban jelenik meg a magaskultúra, magasműveltség és a népműveltség fogalmának kettőssége is. Ennek a kettőnek a szembeállítását nevezte 1927-ben Klebelsberg kultúrdemagógiának: „Szinte általános világgjelenség ma a kultúrdemagógia, amely a magasműveltség érdekében álló intézkedéseket szembeállítja a népművelés fejlesztésével, az előbbi pártfogolásának még a létjogosultságát is kétségbevonva. Ezzel szemben a felelősségük tudatában

lévő kultuszminiszterek a két irány párhuzamosságáért küzdenek és a magasműveltséget s a népműveltséget egyaránt igyekeznek emelni. Merném mondani, hogy világgjelenség a kultuszminiszterek küzdelme a kultúrdemagógiával szemben. A kultúrdefetizmus ellenben egy kisebb magyar kör specialitása, mert sem a külföldi parlamentek vitáiban, sem a külföldi sajtóban nemigen találtam arra példát, hogy a nemzetek a közművelődési célokra felhasznált összegeket sokallták volna; ellenkezőleg, a hadügyi büdzsék tárgyalásánál rendszeren a katonai kiadások mérséklését és a kulturális kiadások emelését követelik. Nálunk minden jó magyar ember a nemzeti hadsereg céljaira szívesen áldozna, de ezt, sajnos, nem engedi Trianon. Annál sajnálatosabb, hogy mégis akadnak kultúrdefetisták, akik kényszerű katonai leszerelésünk után önkéntes kulturális leszerelést sürgetnek.”

Hova torkollik mindez a mai időkben? Milyen irányban fog változni a műveltség, az érvényes tudás fogalma? A tudás megszerzésének, az információ átadásának drasztikusan átalakuló technológiai feltételei miképpen alakítják a tudáshoz való viszonyunkat? Képes-e erre megfelelően és gyorsan reagálni a mai oktatáspolitikánk? S milyen kihívások elé állítják korunkat azok, az életünk minőségét, az emberi szervezetről, a testről vallott nézeteinket befolyásoló, az agyunk kapacitásának határait kitágító változások, amelyek a nyolcvanas évek eleji cyberpunk irodalom és filmművészet kimagasló alkotásaiban még a tudományos fantasztikum világába tartoztak, mára viszont csak olyan etikai szabályok betartása akadályozza a megvalósulásukat, amely etikai szabályokat egy klasszikus műveltség és világkép alapozott meg? S miképpen tudunk a hagyományainkból és a klasszikus műveltségünkből minél többet úgy átmenteni egy teljesen

új világba, hogy az az identitásunk megtartását is szolgálja?

Láttuk, hogy „a természettudományok és a technika csak a múlt században váltak a kívánatos műveltség részévé. Azt hihetnénk, praktikus okokból, hiszen a technika rohamos fejlődése megkívánja, hogy a felnövekvő nemzedék járatos legyen ezekben a kérdésekben is. Ennél azonban alighanem fontosabb volt itt is a tudományos műveltség identitásteremtő ereje: a tudás azzal az öntudattal ruházta föl a polgárt, hogy képes uralkodni a körülményeken, a természet megismerhető és leigázható. A 20. század derekától azonban mélyreható változások következnek be a modern (posztmodern?) ember és a hagyomány viszonyában” – véli Knausz Imre. A társadalmi sikerességet már egyre kevésbé garantálja az a klasszikus műveltség, ami szilárd elveken és értékrenden alapuló belső irányítúként is működött. Bár nekem egyáltalán nem tetszik, sajnos tény, hogy napjainkban „sokkal fontosabbá válik a »többiekhez«, a »trendekhez« való alkalmazkodás. Röviden fogalmazva: posztmodern világunkban a siker biztosítéka, hogy kellő érzékenységgel észleljük szűkebb és tágabb környezetünk elvárásait, és jól tudjunk azokhoz alkalmazkodni. Ebben a helyzetben a műveltség »jellemerősítő«, identitásteremtő funkciója rohamosan veszít a jelentőségéből, és a műveltség közvetítésére létrejött iskolák legitimációs válságba kerülnek.”

2004-ben készült el a kiváló japán rendező, Mamoru Oshii 1995-ös korszakos cyberpunk rajzfilmjének, a *Ghost in the Shell*nek a második része. Az 1995-ös kultfilm megszületésére hatással volt Ridley Scott 1982-es filmje, a *Szárnyas fejvadász*, aminek alapjául Philip K. Dick: *Álmodnak-e az androidok elektronikus báránnyal?* című regénye szolgált. De legalább ennyire fontos lehetett Mamoru Os-

Kusanagi Motoko kiborg őrnagy (*Ghost in the Shell*, 1995)

hii számára a cyberpunk irodalom 1984-es klasszikusa, William Gibson: *Neurománc* című sci-fi regénye. A *Ghost in the Shell* újabb és újabb alkotások születését generálta, s nem csupán az eredeti animációs film nem különösebben fontos, de rendkívül látványos amerikai filmes adaptációra gondolok, hanem például a tömegkultúrát is újraértelmező *Mátrix*-trilógiára. Ami a klasszikus műveltséggel már nem rendelkező nézők számára is könnyen élvezhető alkotás, ám telis-tele van olyan utalásokkal és idézetekkel, amelyek csak a klasszikus műveltségű befogadók számára érthetőek, s amik újabb és újabb rétegeit, árnyaltabb és összetettebb értelmezési lehetőségeit nyitják meg az alkotásnak. Ugyanezt tapasztalhatjuk a *Ghost in the Shell* 2004-es folytatásában is: a hihetetlen látványvilágú, az emberi test fontosságát tagadó, ahogy a rendező fogalmaz: „az emberi felépítést folyamatosan változásra készítő a technikának” a szellemre való hatását is bemutató rajzfilmet szintén

telezsúfolták az európai filozófia évezredeinek legfontosabb műveiből vett idézetekkel. Ezek nem ismerete mitsem vesz el a film élvezhetőségéből, ám rendkívül sokat tehet hozzá a megértéséhez. Akkor mégis miért, mi szükség van rájuk? Parafrazeálva az arisztotelészi gondolatot: a klasszikus műveltség csupán egy ékesség? Olyan ékesség, aminek gyakorlati haszna aligha van, de szebbé, érdekesebbé, tartalmasabbá, élvezhetőbbé vagy éppen elviselhetőbbé teszi az életünket? Vagy végül is arra jó, hogy újra és újra szembesítsen bennünket emberi létünk alapkérdéseivel, hogy majd Madách Ádámjával együtt legyen valaki, aki megkérdezi a nagyon távoli jövőben, az űrben: „Őrjögő röptünk, mondd, hová vezet?”

(A Közművelődés a Kárpát-medencében című, 2019. október 30-án a Kárpát-medencei Művészeti Népfőiskola által szervezett konferencián elhangzott előadás írott változata a *Látószög* 2019. november 15-i oldaláról.)

L. SIMON LÁSZLÓ országgyűlési képviselő.

Székelyderzsi helyszínen a Népfőiskolai Vándorakadémia

Világörökség erődtemplomával és ehhez kötődő hagyományával, a nagy előd, Balázs Ferenc mészköi népfőiskolai tevékenysége nyomában a székelyderzsi unitárius egyházközséget az a szándék vezérli, hogy régi iskolája épületében Régi Iskola Népfőiskolai Program székhelyül kistérségi népfőiskolai központot hozzon létre.

E szándék megalapozottságát erősítették meg a 2019. október 27-30-án a Régi Iskolában elhangzott székely előadók beszámoló, előadásai a Nemzeti Művelődési Intézet programja keretében megszervezett három napos konferencián.

A Népfőiskolák Vándorakadémiája 2019. október 27-30-án Erdélyben, Székelyföldön, Székelyderzsen a Nemzeti Művelődési Intézet programja keretében szervezte meg szakmai napjait. Székelyderzs település egyházi és civil szervezetei és a község elöljárósága fogadta a magyarországi népfőiskolai mozgalom képviselőit. A három napos program során megismerkedhettünk a helyi civil mozgalmakkal, népfőiskolai tevékenységekkel és a közösségi szemléletű gazdasági szektor képviselőivel. Kiscsösz település képviselőjében kezdeményeztük a testvér-települési kapcsolat kiépítését Székelyderzsszel. (Az Élő Forrás Hagományőrző Egyesület Hunyor Népfőiskola Hidak Hírleveléből – Kovács Norbert Cimbi)

A székelyderzsi unitárius egyházközség a Vándorakadémiát követően tovább dolgozva futó projektjeiből kiválogatta azokat, amelyek népfőiskolai jellegűek, és újakat is csatolva hozzájuk gazdag éves programtervet alakított ki. Ebből egy példával élve: 2020.

április – Az erdélyi Mária út, valamint a Via Transilvanica összekapcsolási lehetősége és ennek kihatásai az erdélyi közösségekre. A két kezdeményezés megálmodóival, kivitelezőivel egy hétvégi műhelymunkán keresnénk az egymást, valamint a régiót segítő és erősítő érintkezési felületeket – az Udvarhelyszék értékörző turisztikai programjainak vezetőivel és az unitárius és a szász evangélikus egyházak tisztségviselőivel.

A BGA-hoz pályázva remélik ennek támogatását és az intézményfejlesztést. Az erdélyi népfőiskolai élet előmozdítása érdekében hálózatépítést terveznek Csíkszentimre – Háromszéki Népfőiskolai Egyesület – Székelyderzs és Mészkö között.

A székely életképesség, jó szándék és elkötelezettség, mely a Vándorakadémia megszervezésében és a helyiek előadásaiban is kifejezésre jutott, jó jövőt enged remélni e vidéknek.

Fotók: Győri Gyula

TAIERLING JOHANN
– TAIERLING PÉTER
FERENC

„szándék, hogy mindazokat a kontinuitásokat, amelyek számunkra félbeszakadtak 1949-ben, újra felélesszük, újra elindítsuk”

Taiierling Johann*

Nevezetes német-sváb nevem ellenére a család Kézdivásárhelyről származik, több százéves múltunk van Kézdivásárhelyen, és egy 18 éves tartózkodás után Németországban a családi múlt miatt költöttünk vissza a család őshonos fészkebe. Az utolsó 11-12 évben kezdeményezett projektjeinkről fogok beszélni. Ezeknek az alapja nemcsak a család visszaszerzett vagyona, hanem az a szándék is, hogy mindazokat a kontinuitásokat, amelyek számunkra félbeszakadtak 1949-ben, újra felélesszük, újra elindítsuk.

A család egy régi kézdivásárhelyi lófő nemesi család, amely az évszázadok során ügyes gazdálkodással és jó odaadással egy szép birtokra tett szert, ami 1949-ben az államosításkor már körülbelül ezer hektárt foglalt magába, több mint száz házat, ingatlant. Nekünk persze 12 év óta, és az előttem járóknak, a szüleimnek és a nagyszüleimnek egy utolsó 30 évben óriási munkája és erőfeszítése volt ezeket

újra családi tulajdonba visszaszerzeni, és a visszaszerzés után persze ezeket megint a rendeltetésük szerint a gazdasági és közéleti körforgásokba visszahozni.

Közéleti körforgásokról is beszélek, mivel nemcsak gazdálkodók voltak és nemcsak iparosok voltak elődeink, hanem mindig is közéleti szereplők, a közösségben és a közösségért szerepet és felelősséget vállalók. Voltak közöttük tisztviselők, akár politikusoknak is nevez-

hetjük őket, polgármesterek, de akkor, amikor a jogi formák ezt már megengedték és az 1800-as évek elején az egyesületek is kezdtek divatba jönni, ezekben is mindig szerepet vállaltak, mint résztvevők, vagy támogató adományozók. És amint 2006-ban nekünk is lehetőségünk volt erre a kontinuitásra kapcsolódni, a törvények megengedték, hogy elkezdhessük a családi vagyont visszaállítani és visszaszerezni, persze nekünk is fontos

Csiszárfürdő

* A konferencián elhangzott előadások szerkesztett változata.

Kaláka a Csiszárfürdőn

volt, hogy nemcsak anyagilag kapcsolódjunk ehhez a kontinuitáshoz, de szellemileg is. És amint az anyagi helyzet ezt megengedte, és amikor a birtokot annyira sikerült felépíteni, persze próbáltunk is ebből valamennyit visszaadni és közösségi projekteket indítottunk útnak.

Az első, ami még mindig a legnagyobb projektünk és a legnagyobb szívügyünk az a Csiszárfürdő felújítása, ami egy Bálványoson levő, Bálványost nagymértékben kitevő birtokrésznek a közepe, és amelyet üknagyapám, Csiszár Dénes alapított 1890-ben. 2011 környékén sikerült ezt a fürdőt visszavásárolni, mivel visszaszolgáltatás alapján ezt már nem lehetett visszaszerezni, és azóta dolgozunk ennek folyamatosan a felújításán. Tudni való, hogy Csiszár Dénes is a saját vagyonából és a saját hobbijaként építette fel ezt a fürdőt, és ezért ő sosem kért belépőt. Ez a helyieknek, a Háromszékieknek, mindenkinek, idelátogatóknak ingyenesen volt elérhető. A fürdő áll most már 8 medencéből, van mellette mofetta, ami mind annak az eredménye, hogy az utolsó éveket azzal töltöttük, hogy évente szerveztünk fürdőépítő kalákákat. Az azt jelenti, hogy összehoztunk évente egy-két alkalommal önkéntesekből álló csapatokat, akikkel

együtt egy-egy objektumot, egy-egy medencét, lábáztatót vagy mofettácskát közösen felépítettünk. A fürdő úgy, ahogy most létezik, még mindig ingyenes, még mindig szabadon látogatható. De persze még nincs kész. Ez egy örök projektünk marad, amit mindig annak mértékében fejlesztünk folyamatosan, hogy épp milyen lehetőségeink vannak.

Az idén is tartottunk két alkalommal kalákát. Az egyik alkalommal Bajáról érkeztek a segítőink, egy ottani egyesületnek a tagjaiként, és azután, úgy augusztus környékén sikerült egy Erasmus+ program keretében és egy pályázat alapján egy nemzetközi csapatot

Bálványosra hívni és hozni, akik álltak egy finnországi ifjúsági csapatból, mellettük volt egy magyarországi ifjúsági csapat és persze a helyiek, a székely fiatalok. Úgyhogy ezt a projektet követve évente jönnek létre új medencék. Új objektumok is, egészen odáig, hogy jelenleg a jurta táborunk felépítésén dolgozunk, Balla Zoltán közvetítése segítségével sikerült egy pályázatot elnyerni, és amelyet a fürdők mellé fogunk felépíteni. Röviden ennyit a Csiszárfürdőről. Esetleg még érdemes megemlíteni, hogy az erdő részek és a legelők a csiszárfürdő körül körülbelül olyan 470 hektárt tesznek ki, ami körülbelül Bálványos jelenlegi területének a kétharmada, ezek családi tulajdonban vannak. Ezt azért érdemes mondani, hogy minden fejlesztés, ami ezen a területen történik vagy történhet, az elsősorban a mi kezünkben van, ami egy erőt jelent, mivel nem kell önkormányzatokon keresztül menjünk, nem kell a román államtól engedélyt kérjünk. Elsősorban a saját elképzeléseink szerint tudjuk ezeket kialakítani.

A második projektünk, miután a Csiszárfürdőt elkezdtük és megvásároltuk '11-ben, '14-ben körülbelül felépítettük Kézdivásárhelyen az Erzsébet-termet. Az Erzsébet-terem egy rendezvényterem, amelyet a Praetoria* Egyesület mű-

Kalákásokkal a Csiszárfürdőn

ködtet, amelyben elsősorban mi szervezünk rendezvényeket, kulturális rendezvényeket, tájékoztató rendezvényeket, oktatásokat. De amelyet a helyi lakosságnak, a kézdivásárhelyieknek is ingyenesen rendelkezésükre bocsátunk kulturális vagy fejlesztő rendezvények megszervezése érdekében. Úgyhogy itt rendszeresen történnek előadások, és nagy örömeinkre van ez a terem, és az előadások befogadása, mivel így nemcsak a helyieknek tudunk újat megmutatni, de azokat az új előadókat vagy azokat az új irányzatokat, amelyeket mi felfedezünk itt, nemcsak hogy be tudjuk mutatni a helyieknek, de saját magunknak is közelebb hozzuk a saját fedelünk alatt. Úgyhogy ez folyamatos tevékenység, amit nagyon szívesen üzünk.

2016-ban létrehoztuk az Agro-kézdíszék Mezőgazdászok Egyesületét, amely célul tűzte ki a környékünkön, a Kézdíszéken levő, főképpen kisgazdák, kistermelők felkarolását. Támogatjuk őket, de főképpen azzal a céllal, hogy feljűk információkat vigyűnk. Kovászna megyében a kisgazdaságok, nyugodtan el lehet mondani, hogy kihalófélben vannak. Kovászna megyében a nagygazdaságok jellemzőek vagy nagymértékben jellemzőek, amik a kisebbeket félretolják, és azután a területeiket felvásárolják. Mi Kovászna megyében sok szándékot nem látunk a kisgazdaságok megtartására, és itt láttunk egy tevékenységi területet, amely hozzánk is közel áll, és ahol gyakorlatilag van tennivaló. Ennek érdekében az egyesület keretén belül előadásokat tartunk. Nem tanítjuk a gazdákat gazdálkodni, mert azt sokkal jobban tudják, de ha pályázatokról szerzűnk tudomást, akkor tájékoztatjuk őket, vagy előadások keretén belül, vagy a Facebookon keresztül, vagy e-mail-listára küldve. Ugyanűgy veszűnk részt kiállításokon, ahol a helybeli kisgazdák termékeit mutatjuk be –

Az Erzsébet Terem

akár nemzetközi nagyközönségnek, Magyarországon, vagy bárhol a világon.

A legűjabb projekt, amin részt veszűnk, az a Háromszéki Kúriák és Kastélyok Egyesületének a megalapítása. Gróf Mikes Zsigmond barátommal, Roy Chowdhury Gergely barátommal, Domonkos Csabával és Nagy Áronnal alapítottuk meg idén a háromszéki kúriák és kastélyok egyesületét, amely célul tűzte ki, hogy ezeket a kastélyokat, kúriákat – amelyek többnyire vagy rossz állapotban vannak, vagy ha jó állapotban is vannak, üresen állnak – bevegűk a turisztikai körforgásba, vagy/és a tulajdonosokat támogassuk azzal, hogy részt vehessenek a turizmusban, vagy csatlakozzanak hozzá. Persze, vannak olyan kastélyok és kúriák, amelyek nagyon szépen részesei a körforgásnak, de azok tulajdonosainak is hasznot vagy pluszt jelent, ha ezzel a társasággal időnként találkozhatnak, egy egyesület keretén belül és egymással ötletelhetnek a jövőn, hogy hogy lehetne egy igazán jól működő és több célpontból álló kastélyturizmust felépíteni Kovászna megyében, vagy akárhol, ahol ilyenek vannak, a kastélyturizmust. Ennek érdekében létrehoztuk a kuriak.ro oldalt, ami egy online turistavezető, és aminek az

alapja egy interaktív térkép, ahova az egyes kúriák, kastélyok fel vannak tüntetve, információkkal róluk és a tulajdonosok elérhetőségeivel. Ennek a projektnek a következő állomása az lesz, hogy újra egy pályázat eredményeként ezt a platformot technikailag tovább fejlesztűk, és hogy ezen túl a felhasználók saját maguk fognak tudni tűrákat összeklikkelni ezen az oldalon, és az új felhasználóknak ezeket megtekintésre vagy kipróbálásra fel fogják tudni ajánlani.

Összességében azt kell, hogy mondjam, hogy az utolsó 11 évben nagy aktivitást fejtettűnk ki a közösségi civil téren, és sokszor hiperaktivitást. Látszik, hogy több projekt zajlik egyszerre, de azt is tudni kell, hogy nekűnk sok pótolni valónk volt, mivel ez a folyamat a családuknban '49-től, a deportálás után, egészen 2008-ig, a hazatérésűnkig gyakorlatilag teljesen leállt, és azokban az évtizedekben a túlélés, a továbbélés volt a család prioritása, nem a közösségi élet. De, hogy ezeket kompenzáljuk, és hogy azokra a folyamatokra újra kapcsolódjuk, amelyek éltek évszázadokon keresztül, mi nagy energiát, időt és anyagiakat is fektettűnk, ezeknek a projekteknek az életben tartásával.

Átadnám a szót a testvéremnek.

Taierling Péter Ferenc:

Egy évvel fiatalabb vagyok, mint a bátyám, de a projektjeink és életutunk nagyon szorosan egymáshoz van kötve – annak is köszönhetően, hogy a család nagyon sokat költözött. '49 után a család elkényszerült Temesvárra, mi már ott születtünk. Német vér is folyik bennünk. Édesapám – Taierling a nevünk – szatmári sváb volt, Isten nyugtassa! Így a család a forradalom után, '89 után kiköltözött Németországba. Sok évet ott éltünk. Én 20-at, a bátyám 17-et, és utána azért csak mind a ketten visszajöttünk.

Egy projekt a sok közül, ez a Csiszár Dénes Faipari Tanműhely Kézdivásárhelyen, amelyet létrehoztunk. Hosszú éveken át folyamatos programjaink is voltak. Főleg a népművészeti terekkel foglalkoztunk, tehát faragás, bútorfestés. Volt pástorfurulya-, népzeneoktatás, nemezelés, tojásírás, korongozás, kerámia, szobrászat. A fő téma, amivel elkezdtük 2013-ban, az a faragás volt.

Mi indokolta számunkra ezt a projektet, és mi lett belőle? Ez egy példa, hogy mit lehetett csinálni a népművészet és az oktatás terén, és hogy kerültünk mi ahhoz, hogy egy ilyen létrehozzunk. És a kérdés aztán tovább az, hogy hogy lehet-

nek az ilyen tapasztalatok egy népfőiskola folyamatnak a részei.

Nálunk ez úgy indult, hogy visszaköltöztünk Németországból. De mi soha nem Kézdivásárhelyen laktunk, legalábbis mi ketten, hanem Temesváron nőttünk fel, és 9-10 éves korunkban kerültünk Németországba. Megvolt nekünk már a magyar, a székely nevelésünk is, mert édesanyánk egy nagyon-nagyon székely virtuosus, székely menyecske, és belénk nevelte, annak ellenére, hogy Taierling a nevünk, a székely öntudatot, és azt, hogy magyarok vagyunk, és székelyek. Viszont 10 éves korunktól egészen most egy olyan 7-8 évvel ez előttig, nem volt lehetőségünk ezt ki is élni. Mindig volt egy hiány az életünkben, hogy tudjuk bár, hogy azok vagyunk, de kulturálisan a német társadalomban nem találtunk lehetőségeket ezt gyakorolni is. Tehát mindaz, ami kulturálisan a magyar székely kultúrához tartozik, népművészet, népdal, népzene, ez kimaradt. Amennyit tudtak a szüleink, megadtak, de nekik is kevés lehetőségük volt. Édesanyánk is Temesváron nőtt fel, de tudtuk, hogy van ez az igény bennünk, és ez volt az oka, persze Csiszárfürdő mellett, hogy visszajöttünk Erdélybe és Kézdivásárhelyre költöztünk, hogy az életünkben ezt a hiányt valahogy pótoljuk. És az egyik oka,

Faragás oktatás a Csiszár Dénes Tanműhelyben

hogy ezt a tanműhelyt létrehoztuk, épp az volt, hogy ezek a témák miniket érdekeltek. És annyiban önző is volt ez a téma, hogy saját magunk is akartunk ezekkel foglalkozni, saját magunk is akartuk ezeket megtanulni, megismerni. Kik csinálják, mit jelent, hogy székely, faragsz is talán, tudsz is faragni, vagy tudsz is énekelni dalokat, vagy tudsz is táncolni. Igen, mert azért ez mindig kérdés volt, hogy székelyek vagyunk, németek vagyunk. Németországban persze, ha Romániából jössz, akkor nem tudja senki, hogy te magyar vagy, sőt, székely vagy. Tehát ott románnak tartanak. És visszajöve, persze Taierling névvel, Kézdivásárhelyen meg németeknek tartottak, hogy visszajöttek a németek, és most mit akarnak. Tehát ez az identitáskérdés fennállt a társadalomban is és saját magunknak is, akartunk tanulni és bizonyítani is. És akkor így hoztuk '13-ban létre ezt a műhelyt. Azért azt is megemlítem, hogy a visszaszolgáltatás folyamat... tehát ez egy nehéz folyamat volt. Mindenki el tudja

Szobrászat oktatás a Csiszár Dénes Tanműhelyben

Tojásírás oktatás a Csiszár Dénes Tanműhelyben

képzelné, hogy nem egy kis családi vagyonról volt szó, és Kézdiszéken szinte minden faluban volt olyan tulajdon, amit visszaigényeltünk. Tehát volt itt egy kis darab kert, ott egy kis darabka legelő, és ez mind azt jelentette, hogy szembe kellett menni a hatóságokkal. És a román államot persze a helyi hatóságok képviselték, tehát a helyi polgármesterek, helyi tanácsok, és persze senki sem adta szívesen ki azt a legelőt. Annak ellenére, hogy úgy éreztük, és a törvény is azt mondta, hogy jogosak vagyunk erre a visszaszolgáltatásra. De ez azt eredményezte, hogy minden csak per által működött. Így hét éven át nagyon sok tapasztalat született abban, hogy hogy működik a helyi rendszer, a helyi politikum – annak ellenére, hogy mi talán mit vártunk volna el a német rendszer, a nyugati országokban működő rendszerek ismeretében. Ez persze nem volt meg Romániában. Ami részben előny is az életre nézve, mert a túlrendszerezés azért nem olyan életbarát. De ami a jogrendszerrel illeti, ez egy hátrányt jelent. Körülbelül 7 év után jött egy olyan döntés, hogy ez nemcsak nekünk nehéz, hanem

a társadalom minden tagjának és főleg az egyszerűbb embereknek szinte lehetetlen az egykori vagyonhoz visszajutni. És itt egy társadalmi, politikai probléma van. És jött egy olyan döntés, hogy a politikában részt veszünk, és politikai úton próbálunk ezen javítani, főleg Kézdiszéken. A testvérem 2012-ben felvállalta a polgármester-jelöltséget. Az is hozzájárult, hogy még Temesváron Tőkés László volt a lelkészünk, és épp akkor indította az Erdélyi Magyar Néppártot, és akkor ez közel állt hozzánk. Kövessük őt, és ebben vegyünk részt. '12-ben elég jó eredményeket értünk el, persze nem nyertünk. Úgy gondoltuk, azért is, hogy talán nem ismernek a kézdivásárhelyiek. A nevünk is már nem Nagy, nem Török, nem Csiszár, hanem hát Ta-

ierling. És akkor volt egy készítés bennünk, hogy kell bizonyítsunk. Azt vettük célul, hogy '16-ban megint indulunk. Bátyám indult, de persze ez egy családi projekt volt. És a célkitűzés az volt, hogy most van 4 évünk bizonyítani. Persze valamennyi saját anyagi lehetőségünk volt, de támogatást nagyon nem tudtunk semmilyen oldalról várni. És akkor ez az egyesületi út, hogy egyesületet létrehozni, civil projekteket létrehozni, ez egy bizonyítási lehetőség volt, hogy igen is, mi akarunk tenni a közösségért, a városért. És itt nagyjából csak a magyar állam kellett, támogasson. Főleg a Bethlen Gábor Alaphoz pályáztunk a civil egyesületekkel és ez egy lehetőség volt a társadalom számára projekteket felmutatni. Tehát önérték is volt, de ez a közéletben való részvételt eredményezte. '16-ban megint nem nyertünk, és szerintem nem az volt az ok, hogy nem bizonyítottunk eleget, de a politika egy nagyon komplex téma, és sok mindentől függ az, hogy mi az eredménye egy választásnak. '16 óta visszavonultunk, a projektek megmaradtak, ami bizonyítja, hogy ez nem csak politikai eszköz volt. A tanműhely is megvan, és minden projekt, amit akkor elkezdünk. Tovább éltetjük, és azóta több időnk és energiánk van más projektekre, mint például a bálványosi Csiszárfürdőre fordítani. Meg akár egy ilyen kezdeményezésre, ami itt ma mindnyájunkat összehozott, erre is tudunk energiát fordítani, eljövünk, hogy ebben is részt vegyünk. Köszönöm szépen.

TAIERLING JOHANN – TAIERLING PÉTER FERENC az Agrokézdizsék Mezőgazdászok Egyesülete és a Praetoria Egyesület alapítói.

LóFő Lovasudvar

Pár szóval bemutatnám a lófőket, ehhez vissza kell mennem a történelembe, Mátyás idejébe. Amikor Mátyás elkezdte rendezni a székely hadakat, ezen belül a székely lovasságot, ebben az időben kezdte el adományozni a lófő címeket. Ez vonatkozhat akár egy utcányi csapatra egy-egy helységben, vagy akár egy egész falura is. A lófő címeket nem feltétlenül vitézségért adták, ez eshet rosszul is nekünk. Lófő címet az kaphatott, akinek megvolt az a bizonyos lóállomány, hogy a király hívó szavára vagy a nemesek hívó szavára lovas katonaként ki tudott állni a csata mezejére. A 48-as szabadságharc leverése után, a jobbágyfelszabadítással egy időben megszüntették a lófő címeket. Nekem a felmenőim lófők voltak, büszke vagyok rá.

Nagyon szeretjük a lovakat, székely emberként ki nem szereti őket? 2008-ban, amikor városból költöztem falura, annak érdekében, hogy lovat tudjak tartani, gondolkodtam azon, hogy kellene csinálni egy csapatot. Mi legyen? Huszár-csapat? Huszár lehet bárki, de lófő csak a székely lehet. Akkor ettől a perctől lófő csapat vagyunk. Illetve a későbbiekben kialakult a lovas udvar, mert nem titkolt vágyam volt, hogy lovakkal éljek, illetve lovakból megéljek. Nem kevés munka és nem kevés energia befektetése után ma büszkén mondhatom el, hogy mindenféle állami támogatás,

mindenféle külső segítség nélkül fönntartok egy olyan lovas udvart, ahol hetente 50-60 gyermek lovagol. Ha nem az anyagi oldalát nézem a dolognak, akkor ez egy sikertörténet. Ha az anyagi oldalát nézem, akkor hát... Mindenesetre 11. éve lovakkal foglalkozunk.

2008-ban Géczi Gábortól kaptam ajándékba egy hucul lovat Magyarországról, amit levágni adtak oda neki. Elmentünk Magyarországra, Makkfalvára elhoztuk a lovat. Hazavittem Kecsetre, néztek rám a kecsetiesek, hogy mit akarsz egy és ilyen lóval. Mondom, én lovagolni szeretném. Elindultunk egy lóval, ma 14 lovunk van. Ebből 3-4 darab bértartott, a többi saját. Most már harmadik-negyedik éve, hogy kizárólag ebből él a családom. És a lovak is.

Nagyon fontosnak tartom a rendeket betartani, betartatni, ezeket a bizonyos székely rendeket. Nálunk, családon belül is szigorúan vesszük ezt. Illetve azok a gyerekek, akik hozzám járnak lovagolni, folyamatosan ezt kapják tőlem, erre próbálom őket rávezetni, hogy hogyan

éljen, hogyan a dolgokat megoldani. Nagyon fontos az én számomra az, hogy a gyerekek, de azok a felnőttek is, akik hozzám járnak, megtanuljanak úgy élni, ahogy itt Székelyföldön nekünk élni kellene. Itt megtalálni a megélhetési lehetőséget. Megfelelő kitartással, akarattal ez tud működni. A hozzám hetente lovagolni járó gyerekek ezt kapják folyamatosan tőlünk, rendet.

Az idén nyáron 10 lovas táborunk volt, ami táboronként 8-10 gyermekkel számolva 80-90 gyermek. Két alkalommal, két lóval, beteg gyerekekkel is táboroztunk. Különböző helyszínekre raktuk el a környéken a táborokat. Ilyen volt Derzs, Váralja, Oroszhegy stb., annak érdekében, hogy változzon a helyszín. Változott az oktató is, hogy változatosak legyenek a táborok, hiszen visszatérő gyerekeink is szép számmal vannak. Más helyszín, mindenhol más-más-más a történet. Nagyon sok újdonságot vittünk bele minden táborba.

Nálunk az a gyerek, amelyik eljött táborba, hétfőn reggel kap egy lovat, az péntek estig az övé.

Tehát azzal foglalkozik, azzal dolgozik: eteti, tisztítja, nyergeli, minden-minden az övé. Éppen azért, hogy megtanulja azokat a dolgokat a lótól, amit én is igyekszem megtanulni, habár még én is messze vagyok attól, amit a ló tanít, azt az alázatot, azt a fegyelmet, azt a figyelmet. A ló nagyon jó eszköz arra, hogy a gyerekeinket olyan irányba fordítsuk, olyan gondolatmentén neveljük, ami a későbbiekben, felnőtt korukban, vagy akár ifjú korukban is a hasznukra válik.

Sokat szoktam mondogatni, hogy a lóban az a jó, hogy nem ember. Azt a bizalmat, azt a tiszteletet, amit egy ló megtanít az embernek, embertárstól nem tudom megtanulni. Úgyhogy nekünk ez célkitűzésünk, hogy ennek a gondolatnak mentén továbbra is lovagoltassuk a gyerekeket, illetve táboroztassuk. Én nem tudok munkahelyet adni egy lovásznak ennyi ló mellett, nem fogok tudni az 50-60 gyereknek munkahelyet adni, viszont meg tudom mutatni nekik azt, hogy hogyan lépjenek tovább egy-egy problémán.

DEMÉNY ELEMÉR (Lófő lovasudvar, Kecset): 1975-ben születtem, gyerekkorom óta szeretem a lovakat. Felmenőim lófők voltak, így fontosnak tartom megtartani, megélni és továbbadni ezt fajta gondolkodásmódot, ezt az életformát. Lovas zárándoklatok rendszeres résztvevője vagyok. Az utóbbi időben a gyerekeim is velem tartanak. Lovastúrákat szervezünk rendszeresen Székelyföld gyönyörű tájain, a mindennapjainkat a lovakkal való törődés tölti ki.

A Kézműves Sajtkészítők Egyesületének bemutatása

Engedelmmükkel, a székely sajt-készítők kézműves egyesületét képviselem önök előtt, mint leköszönő elnök. Nemrégiben, tavasszal választottuk meg az egyesület új elnökét, Fazekas Imrét. Én az elmúlt 8 esztendő tapasztalatairól tudok beszélni, arról az együttműködésről, amelyben nyolc évig részünk volt.

Röviden az egyesületről beszélnek és arról, hogy hogyan működünk együtt – azzal a szándékkal talán, hogy tapasztalatunk szolgálja a népfőiskolai együttműködésnek a csinját-bínját.

Az egyesületet 2011. szeptember 7-én alapította 16 kézműves sajt-készítő – az úgynevezett székelyföldi sajtforradalom keretében. Ezt így nevezik több helyen. Lehet, hogy a székelyek erről még nem értesültek, de némi jelét azért mutatják. És mondanám is, hogyan. Egy nagy pályázat volt arra vonatkozóan, hogy több éven keresztül sajt-készítőképzésre hirdessenek meg lehetőséget Székelyföldön. Az volt a feladat, hogy a konok székelekkel elhitessék, hogy ugyanaból a tejből, amiből a felmenőink legalább 800 éve bizonyíthatóan sajtot is tudtak készíteni, bizonyos módon ugyanaból a tejből más típusú sajtot is lehet készíteni. Ezt a nemes feladatot, és nem túl egy-

szerű feladatot Kiss Ferenc és kollégái vállalták el a magyarországi sajt-készítők egyesülete részéről. És az első képzéseken ámulva láttuk, hogy 5 nap alatt abból a tejből, amit tényleg székelyek hoztak oda – tehát tényleg székely tej volt – 30 féle sajt volt az asztalon. Kénytelenek voltunk elhinni, hogy lehetséges.

Egyetemi szintű előadás zajlott, bármelyik egyetemen megállta volna a tananyag a helyét. És közben mellette, párhuzamosan volt gyakorlati képzés. A gazdaemberek az első felét nagyon mélyen hallgatva, türelemmel viselték, nagyon kevesen jegyzeteltünk, viszont a csinját-bínját megtanulták a gyakorlati képzésnek. Csak a szemükkel követtek, semmilyenféle memóriasegítő eszközre, mint például nekem, nem volt szükségük. És megtanulták a mozdulatokat is.

Az előadásokon az Európában hagyományos módon előállított sajtok készítési módját tanultuk meg. Ugyanúgy valamikor a dánoknak a felmenői, svájciaknak a felmenői, francia gazdáknak a felmenői készítették. És bizony zömmel megtanultunk minden típusú kézműves sajtot elkészíteni. A különböző technikai, hőmérsékleti stb. feltételeket elsajátítottuk. És végül is aztán ki-ki kedve szerint

dönti el, hogy melyik típusú sajtot hajlandó elkészíteni. Volt kemény csíki székely 70 év körüli kollégánk, aki azt mondta a francia típusú camembert és rokfort típusú sajtokra, ő még a bicskájával se szelné ezt a sajtot, nemhogy megkóstolja, még akkor se, ha kötelező neki. Tehát ő a svájci félkemény, kemény típusú sajtokat csinálja, precízen, pontosan. Annyit nem tud készíteni belőle, hogy el ne adja. De volt, amire nem volt hajlandó.

Így tanultuk meg ezt a szakmát. És valóban forradalom volt, hiszen Székelyföldön az egyik konkrétum, ami által tapasztalni lehet, hogy ez a sajtforradalom lejajlott, hogy ha manapság elindulunk bármelyik székelyföldi város utcáin, és megnézzük a vendéglők menüsorait, helyesen leírva 5-10-féle sajtípust is találunk. Vagyis ők már ismerik ezeket a sajtokat, használják, készítik. És nyilván, hogy a vásárok, amelyeket az önkormányzatok szerveztek, gyakorlatilag a piacnak a létesítésére, ezt segítik. Tehát most már van olyan Csíkban, ahol megkóstolják a rokfort típusú sajtot. 5-10 évvel ezelőtt ez nem volt, biztos. Penészes, ki kell dobni, kutyának adjuk.

Ez volt az előzménye az egyesület alapításának. A Kárpát-medence keleti csücskében van a Har-

gita-hegység, a Hargita-hegység körül elhelyezkedő 16 településről érkezett az egyesület tagsága.

A hároméves tanfolyamon, plusz aki még más típusú tanfolyamokon, ahogy én először kiszámoltam, körülbelül ezer székelyföldi ember hallgatta meg a sajtókészítés csínját-bínját. Abból olyan közel 500 készíti. Volt, aki bátrabb volt és 2000-re becsüli a létszámot. Körülbelül ötszázan készítenek sajtot. Elsősorban a családjuk számára. Abból közel ötvenen piacon is hajlandók megjelenni a portékájukkal. És ebből az ötvenből 16-an alapítottuk meg az egyesületet. Tehát az együttműködési szándék és az innováció keresztmetszete elég szűk volt. De ez a 16 ember a 16 településről hajlandó volt kipróbálni, hogy milyen az együttműködés egy sajtos világban. És 16 különböző településről érkeztek. Ez azt is jelenti, hogy 16 különböző székely közösségnek a tagjai, erős szokásjogokkal. És ki kellett találni, hogy mi hogyan fogunk együttműködni. Az első, második meg a harmadik alkalommal már lehetett érezni, hogy mi nem szerettünk átmenni Csíkba, de mi Udvarhelyre nem szeretünk átmenni, meg hasonló. Tehát, hogy ez nem volt ám egyszerű feladat, de ami a fogódzót jelentette számomra, az egyesület elnökének, az a székely társadalom és a székely közösségek hagyományos együttműködési módjai. Arra jutottam – és később vissza is igazolódt –, hogy illeszkednie kell az együttműködés módjának a székely társadalom hagyományos együttműködési módjaival. És ezt belátuk. Tehát, hogy hajlandók voltak velünk együttműködni, amit konkrétan abban próbáltunk meg, hogy évente háromszor találkozunk, három közgyűlésünk van megtartva – tavasszal, nyáron és ősszel. Ez olyan erősnek bizonyult ez a szokásjog, hogy nem régeből olvastam Obrusánszky Borbála könyvében, hogy a 24 szövetség idején ez volt a

társadalmi rend. Tavasszal, nyáron, ősszel közgyűlés. Nyilván ott a 24 törzs vezetője találkozott, hát mi nem vagyunk a falvak vezetői, de azért az a 16 és továbbiakban hozzánk csatlakozó további hét kolléga, ők bizony, azt mondhatnám, hogy a leginnovatívabb tagjai azoknak a településeknek, ahonnan érkeznek, hiszen képesek voltak elsajátítani egy olyan technikát, aminek nem volt hagyománya a közösségekben a tej feldolgozására vonatkozóan. Ehhez bátorság kell és innovatív szemlélet is.

A székely társadalomban szokás levenni annak a fejét, aki ki meri kicsit magasabbra dugni a többi közül. És ezek az egyesületi tagok ezt föl vállalták.

A másik fontos kulcstörténet a család. Jó, hogy egyesület vagyunk, ez egy civil szervezet, de minden sajtos feladatnak legalább két vége van, és csak az a sajtos tud talpon maradni a szokásos gazdálkodás mellett, ahol legalább négyen dolgoznak. Négyen dolgoznak azzal, hogy a sajt piacra kerüljön.

Azt találtam ki, azt javasoltam, és egyből elfogadták, hogy a családok jönnek a közgyűlésre. Ahol a férj a tagja, a feleséget kell hoznia, és legközelebb elengedi a feleséget. És a gyerekek is jönnek. A közgyűlés civil módon zajlik, a civil társadalomban ismert módon, beszélési joggal a családtagoknak. És a közgyűlés végén mindig van egy sajtmustra, ahol külön gyerekbizottság van. Tehát mi tisztesen elvégezzük a feladatot, a gyerekek is mustrálnak. Külön kérem őket, hogy a felnőtteknek véletlenül se sűgjanak. Mert ők ám hangosan elmondják a véleményüket a sajtokról, és már tudják, hogy mi kié, honnan érkezett. Neveljük az utánpótlást, hogy ez a fajta sajtukultúra meg sajtókészítési kultúra terjedjen, majd megmaradjon itt a Székelyföldön.

Még a tapasztalatoknak egy kulcselemét említeném, ami talán a civil társadalomban mindig

is kulcskérdés, az a pénzügyeknek a rendezési módja. Honnan, hogyan? És ebben is a hagyományos rendhez illeszkedtünk. Ez a közteherviselés logikája a székely társadalomban.

Ahogy elmentek harcolni két hétre elemőzsiával, amikor a magyar király hívatta őket, nem feltétlenül az ő pénzén akartak menni, és hadba vonulni, ezért tanultak meg a székely asszonyok olyan kenyeret sütni, hogy két hétig kenyér legyen. Ezért a közteherviselésnek a logikáját alkalmaztuk.

Csak olyan feladatokat végzünk vagy vállaltunk az utóbbi hét esztendőben, ahol az önrészt mindenki maga hoztatta. Összesen két alkalommal voltunk hajlandók pályázni. Kiszámoltuk ennek a plusz költségét is időben, és hát kettő alkalommal voltunk hajlandók. De nagyon sok feladatot láttunk el úgy, hogy ki-ki a maga részét hoztatta. Tanulmányútra mentünk el. Családok, ki-ki a maga részét fizette, azután megnéztünk mindent. Hazajöttünk, feleannyiba került, mint pályázattal lett volna. Áfakulcs 25%. Ezt is meg tudtuk oldani. És a lényeg, hogy az együttműködésnek eddigi formája, hogy mindenben közösen döntünk. Én nem vagyok férfi, tehát a székely társadalomban én nem is tudom megmondani 12 embernek, hogy most márpedig követtek. Ezért kénytelen voltam alkalmazni, hogy meg kellett egyeznünk mindenben. Ha meg egyeztünk, hogy ez meglesz, akkor meglett. Ha nem egyeztünk meg, akkor nem lett. Vagy együtt mozdultunk, vagy egyáltalán nem. Ez volt a döntési mechanizmus.

És még egy fontos eleme volt a 7 éves történetnek, hogy körbejártuk az egyesületi tagokat, bementünk mindenkinek a házába. Amikor bemész valakinek a házába, akkor bizony megfigyeled, hogy hogy fogadnak, a tisztesség megadása, a tisztelet megadása, az egyenrangúság gyakorlása, ez kulcskérdés

volt a 7 esztendőben. Valamennyi egyesületi tag fogadott bennünket, körbejártunk 23 plusz 2 helyen, közben eltávozott az élők sorából két alapító tag. Körbejártunk, megnéztük egymásnak a portáját, sajtóműhelyét, az állatait, gyakorlatilag egymástól tanultunk a legtöbbet, hogy ki-ki ugyanazt a feladatot hogyan oldotta meg.

És nyilván a házigazdák hamar kierősszakolták a székely hagyományoknak a beteljesítését, vagyis hogy nemcsak kávéval meg ropival vártak bennünket, hanem terülj-terülj asztalkámmal. 30-40 ember egy-egy alkalommal. És senki nem húzta ki magát alóla. Ez körbement, megvalósult. Nagyon egyszerűnek tűnő, de következetes módon sikerült egyfajta együttműködést megvalósítani. Azt nem merem állítani, hogy ez egy igazi közösség lett-e, sajtós közösség lett vagy nem. Jómagam az egyesületnek elnöke vagyok, bőven volt muníció arra is, hogy hogyan legyen ebből egy közösség. Jobban ismerjük egymást 8 év után, mint korábban. Van egy együttműködési gyakorlatunk. Erősen ragaszkodunk egymáshoz. Szeretnénk továbbra is találkozni, tanulni egymástól, és megvalósítani közös célú munkát. A világlátásaink nem minden esetben találkoznak, vannak közöttünk egyszerű gazdaemberek, vannak tanár kollégák is. Én magam közgazdász vagyok a szakmámat tekintve. Csak úgy ráadásaként természetesen én is készítek sajtót. Lelkész is van közöttünk. Tehát sokféle közegből érkezünk.

A közös pont és a közös célkitűzés volt az, ami az együttműködésünket motiválta. És ez a tisztas megélhetést szolgálta Székelyföldön sajtókészítéssel. Illetve magának a sajtókészítés tudományának a megőrzése. Vannak olyan sajtók, amelyeket a kollégák készítenek, amelyeket már ott, ahol valamikor Európában készítették, már nem készítenek kézzel. Ezeket kézzel készítjük, azért kézműves sajt.

Kézfogásból lehet tudni mindig, az illető kézműves sajtókészítő-e vagy nem. Elárulom, ennek az a titka, hogy ha belenyúl a savóba a sajtókészítő – alaposan megmosta a kezét –, mert a savó finomítja a kezét, ha valakinek megfogom a kezét – minthogy ha kaszál egész nyáron, vannak ám bütykök a kezén – a bőrről látom, hogy nyúlt-e bele savóba mostanság, készített kézműves sajtót, vagy nem.

Sok-sok ága-boga van még ennek az együttműködésnek. Mitől vált nemesebbé, vagy jó székelyekké? Talán azért, hogy az, hogy a sajtókészítéssel foglalkoznak, azért egy kis plusz jövedelmet ad a családnak. Plusz munkát is, de ezt nem számítják a székelyek. Tehát amikor az alapvető közgazdasági fogalmakat felhasználja, a költség részét nem használja. Azt, hogy a munka az létezik, és azt munkabér formájában be kéne számítani a piaci árba. Dolgozni kell. Azt nem számolják, csak a bevételi oldalt, és az egy picivel magasabb ezeknél a családoknál, mint ott, ahol nincsen kézműves sajtókészítés. Van társadalmi presztízsük is. Ezt a szokásos fogyasztói társadalom magatartása alapján, a piaci árral alakítják ki. Ez egy egyszerű közgazdasági törvény, hogy valaminek az értékét, amit nem ismersz, hogy hogyan állítják elő, azt úgy állapítod meg, hogy megnézed az árát. Ha magas az ára, biztos, hogy magas az értéke. Alacsony az ára, akkor kevésbé értékes. És mivel a mi sajtjaink kétszer olyan drágák, mint a hagyományos sajtók, ezért azokat többre becsüljük. És társadalmi presztízs is, hogy milyen sajtókészítő vagy. Az más, hogy még mindig az önköltségi ár alatt adjuk el, ha beszámoljuk a munkabért, társadalmi illetekeket stb. Még mindig az önköltségi ár alatt vannak az árak. A takarmányozástól számítva, nemcsak a sajtókészítés idejére.

Ezek a mi egyesületünknek a tapasztalatai.

Kolumbán Gábor: Én csak annyit szeretnék az előadáshoz hozzátenni, hogy a népfőiskola szempontjából érdekes lehet, hogy a legutóbbi esztendőben a sajtókészítők egyesületének néhány tagja megnyitotta a műhelyét kutatási céllal is. Tehát többen vannak közülük olyan tagok, akiknek van vendéglátásra is beállított portája, sajtóműhely panzióval kombinálva. És a legutolsó sajtókurzusnak a szervezésekor a megyei vidékfejlesztési egyesület megkérte a sajtókészítőket, hogy a szakmai gyakorlat számára nyissák meg a lehetőséget. Úgyhogy szerintem olyan 5-6 ilyen sajtókészítőre már lehet számítani, hogy esetleg egy népfőiskolai folyamatban a gyakorlati oktatáshoz szükséges felszerelést és szakmai háttérrel biztosítani fogja. Ez egy nagyon fontos dolog, egy olyan nyitottság, ami abszolút nem magától értetődő, és ezek az emberek mégis meglépik ezt a szintet. Itt higiéniai meg egyéb feltételek is vannak, úgyhogy egyszerűbb lenne a gazdának, ha nem tenné. Úgyhogy ez egy áldozatvállalás az egyesület részéről.

Mátyus Aliz: Szeretnék tudni még az egyesület székely rend szerinti működéséről.

Sánduly Edit: Csak azt mondhatom, hogy a személyes tapasztalataimra tudtam hagyatkozni. Kisgyerekkorom óta jártam keresztelőre, nagyszüleimhez mulatságokra, lakodalmakba, temetésekre. Tehát, konkrétan csak a megfigyelt szokásokat tudtam alapul használni. Nyilván, most már én is 45 esztendő vagyok, és 45 év alatt nagyon sokat változott a falvakban való együttműködés. De magának az együttműködésnek a rendje az keveset változott. A külső megnyilvánulási forma lehet, hogy változott, de a rend, az keveset változott. Ami a kölcsönösség. Tapasztalatból tudjuk. Aki erről többet tud, az az Imreh István. *A rendtartó székely*

falu-ban leírja, hogy ez a rend hogyan működött.

Mátyus Aliz: Igen, és mit tudtak még ebből használni?

Sándor Edit: A kölcsönösséget. Meg az *elszámoltathatóságot*. Tehát, ha megegyeztünk abban, hogy körbemegyünk több másnál is, először valaki kimondta, a kemény székely, hogy márpedig a borjút le kell vágni, amikor megyünk, onnantól kezdve mindenki levágta a borjút. És az asszony megfőzte. És leültettek minket ünnepi asztal mellé, fehéren terítve, tányér stb.

A rendnek a szabályait, hogyha sikerül fölfedezni, az akár külsőségekben változhat, de maga a rend, az kevésbé. A divat az hozza-viszi, hogy milyen autóval illik megjelenni valahol, vagy milyen öltözékben stb. De maga a rend az alapvetően maradt. Az változik, hogy ezt hogyan tudjuk betartani.

Kolumbán Gábor: Azért voltak olyan példák, hogy aki nem tudta felvállalni a főzést, akkor azt megszervezte, megoldotta.

Sánduly Edit: A család megoldotta.

Kolumbán Gábor: Vagy lefőzték. Hasonló, mint régebben, az esküvőn a falu főzött, a temetésen a torra a falu főzött. Itt is beindult ez a folyamat. Volt, aki főzött, de mint ahogy most már vannak esküvők, és vannak torok, ahova már a catering-szolgáltató hozza az ételt, ilyen értelemben van egyfajta elmozdulás a fogyasztói társadalom irányába, főleg, ha nincsenek berendezkedve. De ott, ahol vendéglátás is van, ott nyilván nem okozott problémát, hogy főzzenek.

Sánduly Edit: Azt hozzászem, hogy aki először így oldotta meg, az szankciót kapott. Megszólták.

Kolumbán Gábor: De aztán lenyelték az ebédet.

Sánduly Edit: Persze, megették az ebédet, de szankciót kapott. Nem úgy, hogy megverték vagy

eltanácsolták volna. Merthogy a *közteher-viselésnek* nagyon kemény szabályai vannak, amelyek több száz év alatt alakultak ki. És ha megegyezünk, hogy van közteher-viselés, az alól nincs kivétel. Azt vinni kell, ha belepusztulsz is.

Mátyus Aliz: A székelyek között ez ma is működik?

Sándor Edit: Igen. A *megegyezésnek* meg kell történnie. Ahol csak úgy hümmögünk-hámmogunk, igaziból nem egyeztünk meg, nincs.

Mátyus Aliz: És az erkölcs vonatkozásában, ez hogyan működik? Azért kérdezem, mert nálunk ez a terület a legbonyolultabban ment tönkre.

Balla Zoltán: Itt még létezhetnek azok a szabályozó funkciók, amik régen a közösség által működtek. Most megteheti a magán-szférán belül, de falun belül már nem. Csomó akadálya van még mindennek. De rengeteg a külső hatás, amelyik a szabályozást nem engedi már.

Sánduly Edit: Konkrétan az egyesületnél a sajtókészítés erkölcsé, hogy mi ezt akarjuk érvényesíteni. Van erre erkölcsi szabályzatunk is, de nincs leírva. Verbális, és arra vonatkozik, hogy tejből dolgozunk, és hogy ezeknek a lépéseit hogyan tartjuk be. Föl sem veszünk olyan valakit, aki nem. Ennek megvannak a szabályai, és vétőjog van. Egy alkalommal fordult elő, hogy olyan valaki jelentkezett, aki a közösen megegyezett erkölcsi szabályok szerint nem volt alkalmas, hogy tagja legyen az egyesületnek, egy ember tudta róla, bejelentette, és elutasítottuk. Nem kérdeztük meg, nem kell bizonyítani se papírral, se semmivel, hogy ő nem alkalmas vagy alkalmas. El lett utasítva.

Kolumbán Gábor: És még az is nagyon fontos, hogy sokan vannak Magyarországról. És a székely tár-

sadalomban van egy ellentmondás, amit csak azok ismernek, akik itt élnek, hogy a székely ember büszke, a kulturális mutatók szerint lojális, de ez csak a kis közösségekben van így. A nagy társadalom szintjén versengők vagyunk. És az egyesület azzal, hogy sajtustrákat szervez minden egyes közgyűléskor, megengedi ezt, hogy az egymással egyébként még nem erős lojalitásban, kisközösségekben élő tagok versenyezzenek a sajt minőségével. És ezt nagyon szeretik is. És elfogadják, mert nyilván az szokott történni, hogy rendszerint azért ugyanazok nyerik meg a versenyt. Ez érthető. Ha jól csinálja a sajtót, akkor az egy konstans dolog. És azt elfogadják, de továbbra is versenyeznek vele. Azért, mert ez előre viszi őket.

Bányász József: Egy rövid megjegyzést esetleg, ha szabadna. Parasztagazda vagyok.* Ezt az egész kérdéskört a természet rendszerében kell megközelíteni. A székely ember más, mint a magyarországi, mert más hatások, a táj, a környezet mássá alakítja. Az elméleti szakirodalomban Cseke Pétert érdemes olvasni, *A paradigmaváltó erdélyi törekvések* című könyvét. Én úgy gondolom, hogy a parasztok nem az utolsók a múltból, hanem az elsők a jövőből. De ez olyan szempontból hangsúlyos, ezt úgy kell megélni, hogy a természettel harmóniában. A székely sajtókészítő egyesület gazdáival semmi baj nincs mindaddig, amíg sajtót készítünk. A sajt előállításához szükséges tejet, azt állatoktól kell nyerni. Az állattartás körülménye az esetek 90%-ában enyhén szólva nem felel meg az állattartás elvárásainak. Nem állatbarát a székely. Egy ember civilizációs szintje, egy keleti gondolkodó szerint, hogy hogyan bánik a haszonállattal. Ezen a téren nagyon sokat kell dolgoznunk.

* Bányász József gazdaságának és filozófiájának bemutatására következő lapszámunkban kerül sor (a Szerk.)

Emberművelés

„Az egyik legfontosabb feladata az emberművelésnek az, hogy megtalálja az újfajta közösségek alakulásának-alakításának a technológiáját, a módját, a mi-kéntjét.”

Én tanító embernek tartom magam, azt tartom hivatásomnak. Nem tanítok mást, mint csak azt, amit megtapasztaltam. De valószínű azért, mert időnként arról is beszélek, amit a jövőből tapasztaltam meg, egyesek úgy gondolják, hogy ideológus vagyok. Hiszen azok szoktak a jövődöbéli dolgokról beszélni. Rólam szokták mondani barátaim, hogy felforgató vagyok, szemben úszom az árral, és olyan dolgokról, amikről mindenki meg van győződve, hogy egyetért vele, azokról én mást szoktam mondani. Előadásomban is elkerülhetetlen, hogy a népfőiskoláról mást fogok mondani, mint amit itt két nap alatt beszélgettek az emberek. Alapvető problémám van a népfőiskolával.

Csináltunk egy népfőiskolát Gyergyócsomafalván 2007 telén, ennek a tapasztalatait szeretném megosztani önökkel. Miért beszélek én erről? A Civitas Alapítvány^{*} eléggé szépen túltengett ma ezen a találkozón, és én ugyan a Civitas Alapítványnak az elnöke vagyok,

úgy gondoltam, hogy nem a civitasos kalappal fogok itt megjelenni, hanem egy másik szervezetével. Ez az Országépítő Kós Károly Egyesülés, ami szintén egy egyesület, és aminek alapító tagja és az elnöke vagyok 2004 óta. Akkor alakult ez az egyesület. Két szót fogok mondani az egyesületről is, hogy tudják az ideológiáját beazonosítani.

Fontos, hogy én 2007-ben történt eseményekről beszélek, a magam és a családom életében a 2008-as esztendő vízválasztó. Ami 2008 előtt történt, azt úgy hívjuk, hogy a bivalyok előtti időszámítás. Ami 2008 után történt, az a bivalyok utáni időszámítás. Ugyanis 2008-ban megjelent 40 bivaly az életünkben, és ennek hatására kiköltöztünk Énlakára a nejemmel. Mindketten a Sapientia Egyetemen tanítottunk, vezető beosztásban voltunk, és ott hagytuk a Sapientia Egyetemet. Nem a bivalyokért, de ezért a korszakváltásért. Úgyhogy nekem elég nehéz volt a napokban visszaemlékezni, hogy mi is történt a bivalyok előtti korszakban, de mert szerencsére a nejem mindent jegyzetel, megkértem szépen, hogy vegye elő a jegyzeteit, és a jegyzetei alapján ezt a mai előadást elkészítettem.

A népfőiskolának, amiről én beszélni szeretnék, egy teljesen

más neve kellene, hogy legyen. Ezt én ma úgy nevezném, hogy az *öt elem népfőiskola*. És akkor mindjárt kezdem a problémákkal. Mi abban a helyzetben voltunk, hogy megpróbáltuk az Országépítő Kós Károly Egyesülésben valamilyen formában újrafogalmazni a népfőiskola fogalmát. Ezt szeretném most megosztani önökkel, még azzal a kockázattal is, hogy vitát indítok, vagy esetleg úgy gondolják, hogy nincs igazam ebben a dologban. Egy ideológiába ez belefér, hogy az ember nem ért vele egyet. Sőt, forradalmat is lehet ellene szervezni.

A népfőiskolával két alapvető problémám van. Kezdem az egyszerűbb dologgal, hogy az iskola szó ma már egy eléggé lefoglalt fogalom, egy világos intézményrendszer nevezünk iskolának. És azt hiszem, hogy mindnyájan, akik itt vagyunk, egyetértünk, hogy az, amit ma az iskola fogalma jelent, azt mi nem akarjuk. Tehát, mi egy olyan iskolát akarunk csinálni, ami nem iskola, hanem valami más. Hamar megoldottam ezt a kérdést, mert azt mondtam, hogy én *emberművelést* szeretnék csinálni.

Mindjárt azt is elmondom, hogy miért nem népművelést szeretnék csinálni. Azért, mert én úgy gondolom, hogy az a nép, amit mi

* A Civitas Alapítvány által támogatott székelyföldi előadások illetve beszámolók a Szín – Közösségi Művelődés 2019/4 vagy 2020/1-es számában olvashatók.

művelni szeretnénk, az már nem létezik. A szónak abban az értelmében, ahogy a népművelés, népnevelés, és a népfőiskola kifejezés a népet használta, az a nép ma már nincs.

Az előadásokban itt szó volt a helyi közösségekről, a mai közösségeink ma már nem olyanok, mint a régi közösségeink. Többnyire nem helyi közösségek és többnyire nem ugyanazzal a tevékenységgel foglalkozó emberek. Tehát ez egy paraszti társadalomban született meg ez a kifejezés, és a parasztság modernizációjának lett volna az egyik eszköze. Úgyhogy ilyen értelemben ez is elveszítette a tárgyát. Ugyanis ma egy olyan mértékű individualizáció megy végbe szellemi, tudati síkon, ami a régi közösségeket porrá zúzta, és még a Székelyföldön sem találjuk meg azokat a közösségeket, amiről Tamási annak idején írt.

Az más kérdés, hogy van egy nagyon erőteljes igény a közösségi életre. De hogy milyenek kéne legyenek az új közösségek, ez az igény még nem szülte meg az új közösség formáját. Ezért én úgy gondolom, hogy az egyik legfontosabb feladata az *emberművelésnek* az, hogy *megtalálja az újfajta közösségek alakulásának a technológiáját, a módját, a mikéntjét.*

Még csak sejtem, hogy merrefele kellene keresgélni, értékközösségekről beszélünk, szakmai közösségekről beszélünk, esetleges életforma közösségekről, és mindegyikről delokalizált közösségekről. Tehát olyan közösségekről, ahol a vérségi kapcsolat és az egy helyben valóság már nem mérvadó. Tehát ilyen értelemben családról is, úgy, mint a közösség egyik alappillére, másképp kell beszélnünk, mint ahogy ez régebb volt. És ezek a folyamatok, hogy a gyerekeink más közösségeket is keresnek, mint a család a saját életük kibontakozásához, és netalán ezek az új közösségek teljesen áthidalnak

távolságokat és ideológiákat meg nyelveket, ezzel a jelenséggel, nagy alázattal és odafigyeléssel, nekünk valamit kezdeni kell.

Tehát szerintem, ha valaki úgy-mond emberműveléssel foglalkozó intézményt vagy hálózatot szeretne létrehozni, szembe kell nézzen vele, hogy a hagyományos értelemben vett nép és közösség ma már nem létezik. Akkor mi legyen helyette, illetve hogyan tudjunk népet és közösséget szervezni, hogy ne mondjam azt, hogy teremteni.

Ami még szeretnék előrebocsátani, hogy bőség van, rengeteg épület van, rengeteg intézmény van, rengeteg ember van, aki ebbe az irányba mozog.

Tehát nem az a kérdés, hogy hol legyen egy szervezőközpont, hanem az a kérdés, hogy *mit és kinek fogunk művelni.* Tehát én azt hiszem, hogy a tartalmi kérdések és a szervezési kérdések az alapvetők.

Én a többi intézmény vezetésében eltöltött évtizedek alapján arra jöttem rá, hogy az igaz, hogy a dolgok fenntarthatóságához intézményekre van szükség, ahogy Lezsák elnök úr is szokta mondogatni, de az is igaz, hogy az intézmények fenntartása rendkívül költséges dolog. És hogyha az intézményeknek nincsen megfelelő bevételük, eltartó közösségük vagy egy mozgalom, melynek a hátán áll, akkor mi is megtapasztaltuk, hogy mekkora segítség egy kormányzati segítség. De azt is megtapasztaltuk, most már 100 éve, hogy milyen az, amikor a saját államunk nem viselkedik támogató módon – itt most a román államra gondolok. Nemcsak velünk szemben, hanem egyáltalán a civil társadalom és egyéb kezdeményezésekkel szemben. Tehát ilyen értelemben én egy *olyan emberművelő intézményhálózatban gondolkodom, amely maximálisan fel tudja használni és mozgósítani tudja azokat az anyagi és szellemi erőforrásokat, ami már létezik.* Tehát egy feltérképezés, egy együtt-

működés, egy hálózatépítés és tartalomgenerálást látok a legfontosabb feladatnak. És ezt egy központosított intézmény nem tudja ellátni.

Térjünk vissza a mi konkrét példánkra. Most adtam ezt a nevet, hogy *Öt elem iskola*, habár az eredeti filozófiájában is benne volt ennek az önképző csapatnak, hogy ilyen alapvető dolgokkal szeretnénk foglalkozni, és az első elem, amivel elkezdjük, az a fa volt. Úgy magától adódott ez a dolog. Mindjárt fel fogom olvasni az első meghívásunkat, és akkor kiderül, hogy mi volt ennek a filozófiája vagy ideológiája.

Magunk között volt egy munkaneve ennek a népfőiskolának. *Bognyeső Akadémiának* hívtuk. Azért, mert Gyergyócsomafalván volt, és a gyergyói csomafalviakat, amikor nem fatolvajoknak nevezik, akkor azt mondják, hogy bognyesők. Ez egy ilyen helyi dolog volt. Számítottunk rá, hogy minden érdekelt magára fog ismerni ebben a bognyeső megnevezésben. No, de persze, mivel a Maros-parti régi iskolában a katolikus egyház visszakapott egy régi épületet, ahol volt a régi népfőiskola, ezért mi *Maros-parti Népfőiskola* néven szerepeltettük ezt a dolgot 2007 telén. És hát nem tudok jobbat megfogalmazni, mint amit akkor közzétettünk, hogy megszólítsuk a résztvevőket, ami azt írja:

Meghívó a gyergyócsomafalvai Maros-parti Népfőiskola 3. konferenciára. Időpont 2007. január 11-12., péntek és szombat. Helyszín Gyergyócsomafalva, Maros-parti iskola. Védnök: Makovecz Imre építész, támogatók: Arbor Famegmunkálók Szövetsége, gyergyócsomafalvi polgármesteri hivatal, gyergyócsomafalvi római katolikus plébánia hivatal, Kós Károly Egyesülés Magyarországról, Polgártárs Alapítvány Csikszeredából és az Országépítő Kós Károly Egyesülés szintén Székelyföldről, Erdélyből.

Sepsiszentgyörgyre van bejegyezve az egyesület.

És akkor azt mondjuk, hogy: Székelyföld ma is a fából, az erdőből él. A minden, ami eddig éltetett mindannyiunkat, veszélybe került. Az erdő pusztul, javainkat feléljük. A világ és Székelyföld jövője egyre bizonytalanabb és veszélyesebb irányba halad. Mi lesz az erdővel? Mi lesz a faipari vállalkozásokkal? Mi lesz a mezőgazdasággal? A változások rohamosak, és az idő elfogyott. A hagyományos házépítés, a mesterségbeli tudás, a természeti világgal való együttélésből fakadó tájművelés mára ebben a régióban is eltűnőfélben van.

A múltba nem lehet visszamenni, a hagyományokat nem lehet újraéleszteni. Ma a feladat a múltbéli tudást megismerni, megérteni, és a jövőből érkező szellemi impulzusokat megragadva tudatosan jelen lenni, a helynek megfelelően cselekedni, házat építeni, fát ültetni, erdőt művelni, közösséget szervezni, vállalkozásokat működtetni. Ezért iskolát indítottunk.

A gyergyócsomafalvi népfőiskola szabad, szervesen fejlődő, létesülő iskola, közös szellemi törekvésen alapuló képzési forma, amelynek középpontjában Székelyföld táját és létét a történelem során és napjainkban is meghatározó elem, a fa áll.

A fával való együttélés, az erdőművelés, a faépítészet, a székelyház, a falu és a táj kapcsolata a gazdaság, a kultúra és szociális élet területén egyaránt alapkérdés.

A föld élő, eleven organizmus, amelynek életében egyéni felelősségünk van. Nem csupán saját egzisztenciánkért felelünk, hanem a mellettünk lévő társainkért, az ásványi és növényi, az állati létért és embertársainkért.

A népfőiskola idej programja... és akkor ugye ismertetjük az elképzeléseket, előadókat, van részletes program.

Ebből is látszik, hogy milyen merítésből szerettük volna ezt a

népfőiskolát folytatni. A szakembereket megszólítottuk, előadók is jöttek, volt hallgatóság is, és megnyitottuk a népfőiskolát a gyergyócsomafalviak számára is, még azzal is találkozunk, hogy érdeklődő helyi emberek beültek előadásokat hallgatni.

Az előadásokat mindig gyakorlati részek is tarkították, elmentünk, tanulmányoztunk házépítést, famegmunkálást, zsindelekészítést – tehát mindig össze volt hozva az elmélet a gyakorlattal.

Nagyon intenzív, nagyon izgalmas, de alapjában véve egy világnézetet, egy megközelítési módot, a világban az ember szerepét bemutató előadások voltak. Persze érdekes volt az Arbor vállalkozó szövetségnek is a szerepe, hiszen ők elsősorban a fából éltek, és elég nem fenntartható módon. Nem mindenki vallotta ugyanazt az ideológiát, voltak ott nagyon komoly érdekellentétek, vagy érdekekből fakadó ellentétek, ami végül is feszültségekhez vezetett, de nem volt olyan erőteljes, hogy szétverte volna a rendezvénysorozatot.

Én egy kicsit összefoglaltam a tanulságokat. Azzal kezdeném, hogy a népfőiskola az Országépítő Kós Károly Egyesülés megközelítésében – ma már sokat használtuk ezt a kifejezést – egy kaláka. Nekünk van benne gyakorlatunk. A híres fürdőépítő kalákamozgalmnak is az elindítói ugyanazok az emberek voltak, akik a Kós Károly Egyesülésben Magyarországon is részt vállaltak, és a velük való együttműködésben született meg az Országépítő Kós Károly Egyesülés is Székelyföldön.

A kalákában nagyon hittünk, hiszünk most is, és úgy gondoljuk, hogy egy emberművelő intézményhálózat is valamiféle kalákaként kell, hogy működjön, ami egyszerűen azt jelenti, hogy mindenki azt hozza, amiben ő jó, ami az övé, és azzal járul hozzá a közös jó megvalósításához.

Ami azt is jelenti, hogy a mi megközelítésünkben egy ilyen intézmény és tevékenység – mondom én nem véletlenül, hogy ez egy hálózat – ez teljesen *önfenn-tartó* kell, hogy legyen és *önkéntes* módon álljon össze.

Persze voltak költségei, ezt úgy oldottuk meg, hogy részvételi díjat gyűjtöttünk. A nejem adatait látva, körülbelül 450 lej volt az egész hozzájárulás fejenként a népfőiskola akkori szekciójához, amiből fedeztük a költségeknek egy részét és a külföldről ideutazó előadóknak az útköltségét. Hiszen az egy méltánytalan dolog lett volna, hogy valaki Budapestről jön előadást tartani és ugyanannyit fizessen, mint én Székelyudvarhelyről az útköltségre. Azért a hazai előadókat kifizettük, mi vállaltuk a saját útköltségeinket, és az övéket pedig kifizettük. De nyilván az önkormányzattól és az egyháztól megkaptuk az iskola épületét használatra. Befűtöttek, az Arborosok hozták a fát, jó meleg volt. Gyergyóban, januárban kellett a fűtés. Szállásunkat magunk fizettük.

Egyébként a Kós Károly Egyesülésnél ez egy alapvető dolog, hogy mi magunk nem pályázunk, hanem a működésünkre mi magunk fizetünk, és tartjuk fenn az egyesületet. Úgyhogy ez így jellemző is volt.

Amit szeretnék még elmondani, az az, hogy a mi megközelítésünkben ez a népfőiskolának nevezett dolog, ez nem tömegoktatás. Mi nem akarjuk a népet fölemelni, egyrészt, mert nincs nép, másrészt, mert nem úgy gondoljuk, hogy a népet föl lehet emelni.

Olyan embereket szeretnénk képezni, művelni, akiknek világosan látható szerepük van egy közösségben, akik már letettek valamit az asztalra, vagy vállalkozók vagy gazdák, vagy olyan emberek, akik már tudják, hogy mit akarnak az élettel kezdeni.

Itt is megfogalmazódott, végeztünk kutatásokat, hogy mire

volna szükség, és persze, hogy a faipari vállalkozók mondták, hogy nincsen ács, nincs asztalos, nincs senki, aki dolgozzon, és hogy képezzük őket. Nagyon hamar eldöntöttük, hogy mi nem vagyunk szakiskola. Tehát nem rendelkezünk azokkal a képességekkel és azokkal az eszközökkel, amikre a szakmai oktatáshoz lenne szükség.

Tehát, ha nem sértünk meg vele senkit, akkor egyfajta *elitnevelő vagy művelő intézményként álmodtuk meg ezt a Bognyeső Akadémiát, olyan emberek számára, akik valamilyen vezető szerepet töltenek be, és bizonyos tiszteletnek, tekintélynek örvendenek a helyi közösségekben*, amennyi még maradt belőle. És elsősorban nem szakmai tudást szeretnénk adni, hanem *szemléletet és világnézetet* alakítani. Ami alapján majd a szakmai tudást meg tudja ő szerezni azoktól az intézményektől vagy internetről vagy egyebünnen, amire szüksége van. Mert nem az a kérdés, hogy mit csináljon, hanem az a kérdés, hogy *hogyan* csinálja. És szerintem, ezzel nagyon kevesen foglalkoznak.

Értékközösségeket szeretnénk alakítani és működtetni. Tehát mi úgy gondoljuk, hogy aki kibírja ezen a népfőiskolán az első két napot, az már úgy rendben van, az úgy hozzánk tartozik. Voltak, akik nem bírták. Tehát olyan is volt, aki fölállt, kiment. Azt mondta, hogy ő ilyesmit nem képes végighallgatni. Semmi gond, az majd egy másik helyen fog közösséget szervezni, vagy oda fog tartozni.

Föl kell vállalni az értékrendet, azt meg kell jeleníteni magatartásában, gondolkodásmódban, és így tovább. Az önfenntartásról nagyon sokat beszéltem már, itt a részvételi díj és a méltányosság kérdése alapvető.

És akkor mondanék egy nagyon fontos elvárást. Persze, művelni kell az embereket, mert úgy általában a művelt ember jobb, mint a műveletlen ember. De ez ma már

nem elég. Nekünk *nemcsak művelt emberekre van szükségünk, hanem cselekvő emberekre* van szükségünk. És ezért én úgy gondolom, hogy egy ilyen együttműködésből ki kell jöjjön a közös cselekvést megalapozó elhatározás. Addig jutottunk mi is ezzel a népfőiskolai tevékenységünkkel, hogy született belőle *közös cselekvési elhatározás, motiváció, nekiindulás, és a végén megszülettek azok a dolgok, amiket elhatároztunk*.

Melyek voltak ezek? Ebből az együttműködésből született meg a *faluképvédelmi program Székelyföldön*. És egy másik pályázat, mivel az Országépítő Kós Károly Egyesülésben zöme a tagoknak építész, ezért született egy *székely ház program*. Kiírtunk egy pályázatot székely ház tervekre. Az volt az elvárás, hogy a tervező találja meg a lényegét a székely háznak, tehát hogy mi az invariáns benne, hogy ilyen fizikusi szót használjak, de a mai ember számára tervezen lakást. És hát ebből született egy nagyon szép tervgyűjtemény, ami utána nyomtatásba is került, és ingyen szétoztották az önkormányzatoknak. Az volt a tervünk, hogy amikor a székely ember elmegy építkezési engedélyt kérni, akkor a polgármester tegye oda az asztalára és mondja, hogy na, akkor János, légy szíves, lapozd föl ezt, hátha valamelyik meg fog tetszeni neked ezek közül a tervek közül és akkor... Na, hát, de mi még akkor nem tudtuk, hogy a székely ember úgy szokott építkezni, hogy nem kér építkezési engedélyt. Tehát ezért nem fog elmenni a polgármesterhez. Az építkezési felügyelőség, hogyha építkezési engedély nélkül építkezel, akkor nem a gazdát bünteti meg, hanem a polgármestert, hogy hogy történhetett meg, hogy a falujában engedély nélkül építkeztek. Ezért az a gyakorlat, hogy a polgármesterek utólag megcsinálják az építkezési engedélyt a már fölépített épületre. Arról nem is beszél-

ve, hogy aztán az építész barátaink elmondták, hogy az úgy történik, hogy a gazda tudja pontosan, hogy hogy kell kinézzen a háza, és nem nagyon lehet neki bármit rajzoltatni. Tehát ő már eleve megrajzolta a házat, sőt föl is építette, és utána megy az építészhez, ha egyáltalán elmegy. Tehát egy kicsit gond volt, nem volt egy nagyon életszerű történet, de sokat dolgoztunk, és nagyon szép dolgok születtek.

Pozitívan gondolok vissza, és szeretném, hogy ha folytatnánk ezt a népfőiskolai gyakorlatot, mert ez olyan volt, mint a *magvetés*. Valahogy kiengedtük a szellemet a palackból, kezdett valami változni a Székelyföldön. Jelentek meg egyre szebb házak, aztán utána ugyanez a csapat megszülte a csűröknek az átalakítását, és most már van egy másik kiadvány, ami azt mutatja meg, hogy hány hagyományos csűrt sikerült átalakítani és nem lebontani és Németországba eladni antik bútoranyagként. Lakóházak lettek belőle, vendégfogadásra alkalmas terek, éttermek vagy étkezési helyek és így tovább.

Most azért nem tudom abba hagyni addig az előadásomat, amíg föl nem teszem a kérdést, hogy miért nem folytattuk ezt a dolgot, mikor ez egy ilyen sikeres dolog volt, jól éreztük magunkat, hatalmas erőfeszítést tettünk bele, és boldogan csináltuk.

Két dolgot találtam, ami szerintem elgondolkodtató. Az egyik dolog az az volt, hogy amikor a megyei önkormányzat átvette a projektjeinket, akkor azt úgy éltük meg, hogy a politikusok lenyúlták a gondolatainkat. Habár világos volt, hogy mi nem tudtunk pénzt tenni bele. Tehát hiába hirdettük meg a projekt pályázatot vagy a tervpályázatot az építészeknek, összegyűltek a tervek, lezsűriztük, megmondtuk, hogy kié a legszebb, és annyi volt. A megyei önkormányzat nyomtatta ki a katalógust, persze minket lefelejtett az egész

történetből. Nem is emlékszem, hogy rajta lennének a kiadványon. Úgyhogy, ha most valahol valaki találkozik egy polgármesteri hivatalban a *Székely ház* című tervgyűteménnyel, akkor nem valószínű, hogy kiderül, hogy ezt az Országépítő Kós Károly Egyesület találta ki. Ugyanez történt a faluképvédelmi programmal. A megyei tanács magáévá tette, és minden évben költségvetésből adott rá keretet. De mivel közbeszerzéskezelés volt a dolog, hát volt egy olyan év, amikor azt hiszem, hogy bakói cég, vagy ki nyerte meg. Elképesztő. Eljött a Székelyföldre fölmérni a hagyományos népi építészetet. Na, mindegy, a lényeg az, hogy azért ebből is lettek házak, falvak, és szerveztünk is egy nagyszerű konferenciát, ahol a hagyományos faluszerkezet-védelemről beszélgettünk, de ennek megint nem lett olyan eredménye, amilyenre számítottunk volna.

Tehát van egy fajta *igényesség* a Kós Károly Egyesülés tagjai között. Ezek *független, autonóm emberek*. Építész irodákat vezetnek, terveznek, vállalkozók, tehát olyan emberek, akik tényleg autonóm emberek, és akik ezért megküzdöttek. Végigjártak egy egyetemet, egy utat, egy szakmai pályát, és amikor azt látják, hogy az általuk kiizzadt gondolatok a politika útvesztőjében így elkorcsosodnak, akkor abból nagyon nagy a sikertelenség érzése. Én azt hiszem, hogy van egy jó adag kudarcélmény, ami egyszerűen ebből a kérdésből származik. Főleg azoknál az építészeknél, akik gumicsizmában végigjárták a falvakat, megcsinálták a felméréseket a faluképvédelmi programban. És ez lehet nagyon erős tanulság is, azért beszélnek róla ilyen nyíltan.

Ha értékalapú közösséget akarunk csinálni, akkor gondoskodni kell róla, hogy az érték, amit megszült az a közösség, az mindvégig

működjön és életben maradjon. Nem lehet azt bevállalni, hogy valamit kiizzadunk, egy gyémántot vagy bármit, ami, úgy gondoljuk, hogy megoldás egy nagy problémára, és akkor azt valahol valakik elcsámcsogják, és lesz belőle valami giccs vagy valami epigonizmus. Mert a felelősséget ezek az emberek érzik az értékért. És az nem elég válasz, hogy a politika mindig ilyen. Marad ez a keserű szájíz.

A másik tanulság, amit szeretnék szintén megosztani, az az, hogy a mi népfőiskolánk az erősen *személyfüggő* volt. Tehát vannak *kulcsemberek*, akik nélkül nem lehetett megcsinálni ezt a népfőiskolát. És a *személyfüggőség az okozatokat jelent olyan helyzetben, amikor a világ ilyen drámai módon változik*. Embereknek a sorsa változott meg egy-két évben, nemcsak a mienk a bivalyok által.

Edit asszony volt az egyik főadminisztrátor ebben a történet-

ben, ő számolta ki a költségeket, ő szedte össze a pénzt. Utána nem volt senki, aki csinálja. Mi elmentünk Énlakára, és ezzel a dolog befejeződött. De ugyanígy, mások, előadók, akik egy-egy témát vittek, voltak munkacsoportok, mind egyik munkacsoportnak megvan a felelőse. De közben egyebütt kaptott megbízatást vagy nagy szerződést, kertet kellett rehabilitálni valahol Budapesten. *Az élet elviszi az embereket. Pont ezeket az aktív alkotó embereket.* Na, most, hogy ha rájuk van építve ez az *önkéntességen alapuló hálózat*, akkor ez biza azt jelenti, hogy ezt ők „hobbyból” csinálják, tehát *valamiből meg kell éljenek. Utána még, hogy ha marad idejük, akkor csinálnak egy népfőiskolát is úri huncutságként, de ugyanakkor az, amit csinálnak, az hihetetlenül fontos lesz az ő életükben, úgyhogy ezért tragédiaként élük meg, hogy ha az a dolog nem működik.*

Úgyhogy én még mindig arra hajlok, hogy nem az intézmény a megoldás. Tehát nem lehet profi menedzserekre, titkárnőkre, adminisztrátorokra bízni egy ilyen értékközösségnek az életét.

A megoldás az, hogy fel kell készíteni azokat, akik egy ilyesmire vállalkoznak, hogy ez egy kockázat, és ezt csak úgy lehet kezelni, hogy ha ő meg tudja oldani a saját életében, hogy több szabadidőt biztosít ennek a tevékenységnek. És olyan vállalatokat tesz, ami összhangban van azzal a szabadidővel, amit ő biztosan tud vállalni. Na, és akkor ezek a dolgok működhettek tovább.

Tehát én most már úgy látom így visszaemlékezve ezekre a napokra, hogy fiatalabbak voltunk, azért az egyetemi háttér sokunknak egy biztos egzisztenciát jelentett. Megengedhettük magunknak azt, hogy a téli szünidőben elmentünk pár napra Gyergyócsomafalvára és ottan ilyen teljesen újszerű dolgokat próbálunk ki.

Másrészt pedig nagyon fontos dolgot műveltünk, aminek hosszútávon belátható következményei vannak a Székelyföldön, de *mi nem értékeltük a megfelelő módon ezeket az eredményeket.* Tehát valahogy a kisebb eredményekkel is be kellett volna érjünk, és örvendjünk, ünnepeljük azt, hogy megszületett az a kiadvány, vagy megszületett az a konferencia, vagy egyszerűen elkezdtek beszélni emberek a székely falu szerkezetének a megőrzéséről

és azokról a folyamatokról, amik a székely falu értékét veszélyeztetik.

Hiszen valahogy úgy működik ez a világ, hogy *ha sikerül néhány fogalmat a társadalom szintjére juttatni, akkor az elkezd élni, működött az embereket, a fiatalokat megszólítja, és végül aztán csak lesz belőle valami.* Minden ideológus ebben hisz. Ezért műveli ezt a rendkívül hálátlan feladatot.

Én ezt szerettem volna elmondani.

KOLUMBÁN GÁBOR: Székelyudvarhelyen születtem 1959. szeptember 30-án. Elemi és középiskolát szülővárosomban, egyetemi tanulmányaimat a Bukaresti Tudományegyetem Fizika Karán végeztem. 1984-ben szereztem meg a mérnök fizikusi diplomát, majd 1989 decemberéig dolgoztam kutató fejlesztő fizikusként. Kétezerben elvégeztem a Pécsi Tudományegyetem közgazdasági karán a Regionális Gazdaság és Politika doktori iskola három éves képzését, de a fokozatot már nem védtem meg.

Közéleti tevékenységem 1989 decemberében a romániai forradalom eseményeivel kezdődött. Székelyudvarhely első forradalmi tanácsának voltam a vezetője, majd ezt követően az RMDSZ egyik alapítója, 1990-ben elnökségi tagja, majd 1991–1993 közt országos alelnöke. 1992–1996 közt Hargita Megye tanácsának voltam alelnöke, 1996–2000 közt elnöke. 2000-ben felhagytam az aktív politikálással, a Sapientia EMTE egyik kezdeményezője, adjunktusa és kurátora voltam 2008-ig, amikor kiköltöztem Énlakára. 2002–2008 közt az Erdélyi Unitárius Egyház egyik főgondnoka voltam.

Több mint húsz éve, a romániai forradalom óta, barátaimmal, munkatársaimmal, azon dolgozom, hogy életet vigyek a Székely falu örökségként még létező világába. Élő örökségként teremtünk jövőt. Küzdünk az enyészettel!

A Civitas Alapítvány, az Országépítő Kós Károly Egyesülés és az Élő Szövet Alapítvány kuratóriumának elnökeként, alapítóként a helyi erőforrásokra alapozott fejlesztés módszertanát és gyakorlatát alkalmaztuk a Székelyföldön. Közösségi vállalkozással értéket adtunk a hagyományos gyümölcsöknek a Székelygyümölcs, és Erdélyi Gyógynövénykert mozgalmak keretében. A helyi termelőknek biztosítunk piacot a Helyénvaló boltunkban Székelyudvarhelyen.

Énlakán a hagyományos épített örökség életszerű fenntartására hoztunk támogató programot. Két hagyományos házat újjáépítettünk, az egyiket otthonunknak, a másikat kézműves sajtóműhelyként és irodaként munkahelyünknek. 2008 őszén, Firtos bivalyfarm néven bivalytartó gazdaságot alapítottam a hagyományos erdélyi bivaly terjesztése céljából a Székelyföldön. A gazdaságunkban termelt tejből kézműves sajtókat készítettünk, és a hagyományos termékvásárokon értékesítettük azokat. Bivalyaink a „nyugodt erő” látványával növelték Énlaka turisztikai vonzóerejét. Sajnos tőlem független okokból, 2017-ben fel kellett számolnom a bivalyfarmot.

A megváltozott helyzetben, az életünket egyre erőteljesebben meghatározó klímaváltozáshoz való közösségi alkalmazkodás útjait keresem.

A Romániai Magyar Népfőiskolai Társaság

Én a tanügyben és felnőttképzésben meg iskolán kívüli képzésekben vénültem meg, szinte 30 esztendő áll mögöttem ebben a műfajban, úgyhogy sikerült számottevő tapasztalatot gyűjtenem ezen a téren, és meg kell mondanom, hogy nem lett sokkal tisztább a kép, de még mindig izgalmas. Keressük, hogy hogyan lehet dolgokat megoldani. Tehát *útkeresésen* vagyunk.

Én a Humán Reform Alapítványnak voltam és vagyok a vezetője, ez szinte egyidős a CIVITAS-szal, nagyjából egy időben kezdtük el a pályán a tevékenységet közművelődéssel, közösségfejlesztéssel – ebből is huszonvalahány év van mögöttünk. Foglalkozunk sok mindennel, zászlónkra az van írva, hogy csak azt csináljuk, amit szeretünk. Ha nem használ, legalább ne ártson, és lehetőleg ne fizessünk rá. Ezek a Humán Reformos húszon-esztendőök arra jók voltak, hogy az iskolán kívüli képzésekről, nevelésről, közművelődésről sok-sok tapasztalatot szerezzek.

A 2000-es évek elején a kolozsvári barátainkkal megalakítottuk a Romániai Magyar Népfőiskolai Társaságot, annak alelnöke voltam tavalyig. Az elnök Dáné Tibor Kolozsvárról 2013-ig vezette a Népfőiskolai Társaságot, aztán

főállásba átment a Művelődés-szerkesztőségébe, azóta pang az egyesület, tavalyi döntés után az idéntől én átvettem. Megpróbálkozom azzal, hogy újraszervezem, életet leheljek belé, ez egy olyan 3-4 éves projekt, ahogy én gondolom. Elhalasztom a nyugdíjat ennek érdekében, akár egy-két esztendővel is, mert ez akkora jó kis kihívás, hogy ezzel szeretném, ha eltölteném érdemben a hátralevő néhány évet.

A Romániai Magyar Népfőiskolai Társaság egyesületként van beírva, de társaság. Olyan *kulcsembereket* próbál tömöríteni, akik a népfőiskolai jellegű tevékenységekben *markáns személyiségek*, és ebben szeretnének is tenni. Nyilván, a hátuk mögött van egy-egy kisebb-nagyobb intézmény vagy egyesület, valami jogi személy – ezzel amúgy napirenden is foglalkozni. Egyelőre erre ügyelünk, hogy a kulcsembereket, markáns személyiségeket tudjuk bemérni és felfűzni egy hálózatra.

A hálózattól a rendszerig

Én mint útkereső, megkülönböztetem a hálózatot a rendszertől. A hálózatépítést követően egy lépéssel tovább látnánk néhányan,

és úgy véljük, hogy ebből még rendszert is érdemes majd csinálni. Egyelőre még se hálózat, se rendszer, de körülbelül ez az út, amelyiket szeretnénk bejárni rövid időn belül. Pillanatnyilag, hogy mi a helyzet, azt megpróbálom itt elmondani.

Hogyan értelmezem a hálózatot és a rendszert? Elsődlegesen, a népfőiskola jellegű gócpontokat Erdély-szerte fel kéne mérni. Már neki is fogtam, december 15-i határidővel van egy projekt, amelyikben lejárjuk Erdélyt, nemcsak Székelyföld, hanem a teljes Erdély érdemleges szakembereit, egyesületeit, akik ebben a műfajban aktívak és számottevőek ráadásul. Elsősorban a gócpontokat szeretnénk bemérni, mert ezekre kéne a következőkben alapozni a hálózat kiépítésben.

Ezek a népfőiskolai jellegű tevékenységgel foglalkozó egyesületek és emberek Erdély-szerte, változatos tevékenységű területen, nagyon széles tevékenységi skálán vannak jelen. A hagyományörzéstől a vállalkozásfejlesztésen át, szinte minden témakörben. És mondhatjuk, hogy nem kezdők, jó és hasznos tevékenységekkel, hosszú évek tapasztalatával. Ezeket kell bemérnünk, és ezeket kéne lehetőleg egy hálózatra, majd utána egy rendszerbe szervezni.

Ezek között vannak állandó jelleggel működők és vannak időszakosak. Az állandó jelleggel működőknek az a szerencsésük, hogy folyamatosan van forrásuk intézményként működni. Akár állami, önkormányzati támogatás, akár civil, mint a Civitas, de a profizmusukkal sikerül a folyamatos fenntartást működtetni. Azért a legtöbbjük nem állandóan működő, hanem projektekből vagy alkalmakból táplálkozó egyesület. Viszonylagosan elszigeteltnek jellemezhetjük helyzetüket, ami azt jelenti, hogy tudnak ugyan egymásról – főleg a régebben pályán levők –, viszont az együttműködés, a kommunikáció nem szervezett, esetleges, vagy egyáltalán nincs. Ezen változtatna a hálózat, ha, mint első lépés, sikerül.

A hálózat

Vannak jó, követendő példák. A követendő példák közül, amik hálózatként már élnek, az EMKE az egyik legerősebb. A Népfőiskolai Társaság a partner szervezete, együtt indultunk annak idején. Ez már szinte hajlik a rendszerre is, amit én rendszernek értelmezek.

Lehetnek partnerek a gazdák, közigazdászok, az EKE, a Kárpát Egyesület, a nagycsaládosok, egyházi nőegyletek és még bőven sorolhatnám. A nőegyleteknek különös hangsúlyt szeretnénk szánni, ugyanis meggyőződésünk, hogy a jövő az ő kezükben van. A Kárpát-házát a nők tudják megmenteni, ez nem vitás. És ez, mivel elég jól szervezett mozgalom (?) az egyházakon belül, ezekre érdemes odafigyelni és alapozni is rájuk. A falugondnokság is egész jól elindult itt a környéken. Persze sok volna még, nem sorolom mindet fel. A lakiteleki minta is egy követendő mintának tűnik. Az általuk kidolgozott koncepció követendő útmutatásokat tartalmaz, itt hely-

ben viszont kötelező módon, helyi viszonyokhoz kell adaptálni.

Egy hálózatban van *koordináció*. Egy működő hálózatban mindenképpen, tehát vannak a gócpontok, és azoknak van egy fő-főbb gócpontja, ahonnan koordinálják a kisebb pontokat.

Működési terveik vannak a hálózatoknak, tehát nemcsak, hogy tudnak egymásról. Az EMKÉ-nek is vannak tervei, évi tevékenységi tervek. Egyáltalán, valami tervezési formája mindenképpen van a hálózatnak.

Én megkülönböztetem a rendszert a hálózattól. Egy útkereső megengedi magának azt a luxust, hogy sajátosan átértelmez bizonyos dolgokat. A hálózat az első fázisa a rendszerépítésnek, felmérjük, hogy kik vannak a pályán, ki mit csinál, miben jó.

Az egyik izgalmas alternatíva lehet a működésre, szerintem, az informális intézményrendszer: *a kaláka*. Ugyanis az olyan, hogy nem kerül sok pénzbe, mindig a feladatra szerveződik, és mindig lehet tudni, hogy ki abban az illető feladatban a leader, a vezető, aki maga köré szervezi az érintetteket. Miután megoldották, kész, megszűnik, nem kell adminisztrációs költségeket fedezni. Lévéen, hogy ez egy nagyon nem mellékes dolog, hogy miből működjenek az intézmények.

Na de vissza a hálózat a rendszertől abban különbözik, hogy a rendszer markánsabb. Mindkettő *autonóm elemekből* áll. Ezek az autonóm elemek nem csak a gócpontok, hanem az általuk koordinált vagy működtetett, kapcsolatrendszer működtető kisebb egységek is. Ezek autonóm elemek. Ezek *önkéntesen, ha hajlandóak, akkor alkothatnak hálózatot, és persze utána rendszert*.

A hálózatot és a rendszert onnan is érdemes talán megközelíteni, hogy mi is az iskolahálózat és mi is az iskolarendszer. Miért nem

mondjuk a közbeszédben, hogy hálózat? Iskolarendszert használunk. Hálózatok az iskolák? Nem. Rendszer. Egymás között nem kommunikálnak. Főntről jövő az irányításuk. De markánsabban jelennek meg, mint a hálózat, mert tudatosan felvállalt közös céljaik vannak. A hálózatban elvileg és gyakorlatilag is minden egyes elemnek saját rendszere van – nagyon helyesen –, saját tervei, saját céljai vannak. A rendszer viszont egy közösen megfogalmazott célt képvisel, amit markánsan szeretne megvalósítani.

Még van egy nagyon fontos dolog, és talán ez az egyik legmarkánsabb különbség, hogy e rendszernek van egy közös tanterve. Ez, mint minden iskolarendszernek, nélkülözhetetlen. Ezt egyelőre nem látom még mintaként, nem tudok mit mondani erre, de bele kéne férjen minden iskolán kívüli tevékenység, oktató, képző, nevelő tevékenység, amit egy nagy tantervbe lehetne összefogni, persze lebontva. Lennének helyi, kistérségi, nálunk a történelmi fejlődés folytán kialakult régi történelmi *kistérségek szerinti tevékenységek*. A kistérségi, a Székelyföldön a széki lehet, közép-Erdélyben pedig a Királyföld, a Szamos-hát, a Mezőség, Kalotaszeg, míg a Királyhágón túl a Partium. Annak is két része. Tehát ezek a kistérségek, a történelmi háttérből fakadóan még mindig viszonylag megfogalmazhatóak, külön sajátosságokkal.

A regionális, az maga Székelyföld, mert ugye sok kicsi székből állna össze. Meg regionális lenne közép-Erdély, a vármegyék, a Bánát is, ezek, csak úgy nagyjából, mert nincs még megtervezve. A kérdés az, hogy az egész tervezhető-e? Ez az, ami foglalkoztat továbbá. Viszont ha igen, akkor ezekre mindenképpen oda kéne figyelni. Aztán nyilván, hogy Kárpát-medencei szintű tanterv is kellene, amelyik összefogná a Kárpát-medencei kötelező átlagműveltségű tudást, azt,

amit feltételez egy magyar általános műveltség. Hogy mi a magyar? Mi a székely? Kinek mi a dolga?

Tovább, globális jellegű is kell, mert a világot is értelmezni kell.

A népfőiskolának hármass pillére, hogy a keresztény értékrendre épít, jó hazafit nevel, és meg is él. Ez a közösségfejlesztési funkcióra is hajaz. De ez szerintem nem teljes. Azaz, lehet, magába foglalja már azt is, hogy *egyéniségeket, olyan embert kell nevelnie* – Kolumbán Gábor ezt aláhúzza –, aki helyi identitástudattal létezik, és tudja ki ő, hol a helye, mi a dolga a világban, mit keres itt, hol a helye a kistérségben –, a nagy közösséghez viszonyítva. És hogy értelmezze a világot, tudja, hogy mi történik körülötte. A mobilitással kapcsolatban annyit azért még beszúrnék, hogy a teljességet meg lehet élni a saját falu határán belül is, ha az ember tudja, hogy hol a helye, hogy működik a világ, és az hogyan képeződik le, akár az ő kis településén is.

A rendszer a tanterv alapján olyan embert kéne produkáljon, aki ezekkel a tulajdonságokkal rendelkezik. A világot is ismeri, hozzá méri magát. Mint minden iskolarendszernek, van beavatkozási felülete, ami megtervezett, ezt nevezem alaptantervnek, ami nagyon-nagyon széles, nagyon átfogó. Ez egy hosszú, minimum 2-3 éves folyamat. Alaposan meg kell tervezni, végig kell menni rajta. Viszont a kimenet elsődleges megfogalmazása nagyon fontos, mert ez az, ami meghatározza a célt. Ez az a cél, amelyik az összes kis elemnek, az összes gócpontnak, a hálózatnak, a rendszernek közös nevezőként elfogadható. Egyben egy új paradigma, amelyik meghatározza a kimenetet. Nem kéne feladja magát egyik helyi identitás sem, viszont a helyi foglalkozásait a nonformális képzeteknek mindenféle fajtájával, formájával szervezve átítatódna azzal a szel-

lemiséggel, amit megfogalmaz a nagy általános rendszer, a Romániai Magyar Népfőiskolai rendszer alaptantere. Ezért a célért dolgozunk aztán minden elem. A rendszer szerkezetét az elemek közti kapcsolatrendszerek, a viszonyok határoznák meg. Lehet, hogy tevékenységi területek mentén kéne egy-egy alrendszert összehozni, lehet, hogy területi egységenként, vagy is-is. Akik majd részt vesznek a közös tervezésben, azok döntenek el, hogy miként működjön, milyen szerkezetben, de mindenképpen az volna a helyénvaló, ha területi alapon eljutnánk odáig, hogy egész Erdélyt lefedve tudjuk működőképessé tenni.

A működőképesség

A népfőiskola működőképessége nem mellékes kérdés. Momen-tán úgy tűnik, hogy külső erőforrásfüggő majdnem minden helyi identitás is, nemcsak a hálózat vagy a rendszer. Nézem a nagyobbakat, mint EMKE meg a többiek, ezek is sajnos, eléggé külsőforrás függőek.

Kolumbán Gábor többször elmondta, írásaiban is így van, ahhoz kéne mérjük a lépéseinket, amink van. Az egy dolog, hogy kapunk, és örvendünk, hogyha időnként külső forrásokból meg tudunk ezt-azt finanszírozni, de a fenntarthatóság, bizony az nagyon-nagyon bizonytalan ilyen körülmények között. Nem utolsó sorban roppant költségigényes.

A népfőiskola koncepcióban szereplő népfőiskola-félék, a Lakitelek nagyságúak, a járásiak, a kis helyiek olyan kondíciókat feltételeznek, hogy a fenntartásuk helyi erőből nem lenne megoldható. Hiába próbálnának ilyen-olyan szolgáltatásokat még pluszban ki ajánlani, attól csak az érdemi tevékenységre maradna kevesebb energia. Tehát nem volna garantált

a terv szerinti működés folyama-tossága. Viszont *belső erőforrás* az van. Csak nem nézünk utána. Szegényes, nem alkalmas arra, hogy Mercedesekkel jöjjen-menjen az ember. De *ha a célokat úgy fogalmazzuk meg, és ha olyan lépéseket tudunk kiötleni, amik nem igényelnek nagy beruházásokat meg pénzeket, nem kizárt, hogy ez jelentené a fenntarthatóságot.*

Annak idején, amikor még közösségfejlesztő korunkban kezdők voltunk, tanfolyamokat tartottunk, illetve előadásokat, azzal a címmel, hogy „A pályázatok felettébb veszélyes voltáról. Avagy, miért ne pályázzunk?” Eleddig, mi nem is nagyon pályáztunk, de sajnos ezt nem mindig tudjuk betartani. Én elhiszem, hogy főleg közösségfejlesztésben, a külső források nem tesznek jót. Azért azt, hogy külső forrás, lehetőség, nem kell elfelejteni! Vitatkoztunk rengeteget a kolozsvári Civitas-szal erről, tény, hogy nem lehet megkerülni.

Iskolaszék

Én 6 évet dolgoztam Derzsben, mint iskolaigazgató, és az irattárat rendezgetve egy olyan dokumentumot találtam, hogy *A derzsi iskolaszék, 1860.* Az iskolaszék izgalmas számomra azóta is. Ez egy akkora kihívás lenne közösségfejlesztő szempontból, ha a koncepciója alapján újra lehetne fogalmazni, és azt a funkciót, amit betöltöttek annak idején az iskolaszékek, alkalmazni lehetne „népfőiskola szék”-ként.

A fenntarthatóság viszonylag garantált, mert részt vesznek benne a *helyi hiteles kulcsemberek.* Egyház, vállalkozó, szakember, gazdaember, akik egyáltalán számítanak egy településen. És ők azok – legalábbis a régi idők iskolaszékében –, akik eldöntik, hogy miről szóljon a helyi tanterv, ki dolgozzon benne stb. A társadal-

mi beágyazottságot elősegíthetné, hogyha ezek hitelesen működhetnének helyben. A helyi kistérség máris viszonylag stabilabb alapon állhatna.

Az iskolaszék példája a fenntarthatóságnak és közösségiségnek és a társadalmi beágyazottságnak egyik megvalósulási lehetősége.

Tervezhetőség

Tervezhető-e? Elég sok minden adott és van szakember, aki végig tudja gondolni. Vannak bőven emberek, nemcsak szakemberek, akiknek rálátásuk van a világ működésére. Ezt hiányolom, hogy nem jelenik meg a szakembereknek az a kisugárzása és az az üzenete, hogy a világ lám, így működik, és ebben mi a jövő, mi a teendő. Ha elemezzük a folyamatokat, lehet látni a jövőt is. Kolumbán Gábor egy markáns véleményt fogalmazott meg, de nem csak ő az, aki a jövőt érzékeli, látja, milyen emberekre van szükség, akik új paradigmát hoznak a mai világba. Amik most vannak, voltak, gyanúsak, nem teljesek. Az új paradigma kiágyalása egy agytröszt csapatnak volna dolga. Ebben is lépéseket tettünk, hogy összegyűjtsük azokat az embereket, akiknek sajátjuk, hogy látják a világot egészben, látják a múltat, a jövőt, hogy képesek ajánlásokat tenni, képesek megfogalmazni az alaptanterv alapjait, illetve a kimenetét, hogy mit is kéne, hogy a rendszer produkáljon, mint eredményt. Ha világos a kimenet, következnek a *tantervfejlesztő műhelyek*, majd idővel, a tananyagfejlesztő műhelyek kialakításai.

A szakmai fórumok szervezése felettébb fontos. A személyes találkozások is. A Facebook, a virtuális közösségek jók, hogy a kapcsolatot melegen tartsák, viszont a személyes találkozásokat nem pótolhatják. Ezek a fórumok helyi szinten nem drágák. Megoldhatóak. Még

kistérségi szinten is zömmel, szinte saját zsebre belefér, erre is volt példa már többször, hogy ez megtörtént, megtörténhet. Nagyobbakra viszont lehet, hogy több pénz kell, de a fórumok, a megbeszélések szakáganként, területenként, mind-mind olyan dolgok, amik feltétlen kellene, hogy egy hálózat és egy rendszer életben maradjon és működőképes legyen.

Az erőforrás-menedzsment szintén egy fontos kulcskérdés, mert, ha belső, ha külső forrásfüggő a tevékenység (legalábbis ma még, sőt később is valószínű, ez a domináns) bizony meg kell tervezni.

És végezetül, de nem utolsósorban a koordináció volna egy nagyon lényeges tevékenység, ami a hálózatra és a rendszerre is igaz. Ezt a koordinációt próbálja ellátni a Romániai Magyar Népfőiskolai Társaság. Nekem az a feladatom, hogy az emberi anyagot összehoz-

zuk, és megpróbáljuk a gócpontokat beazonosítani és a tervezési folyamatot elindítsuk, hogy majd a feltörekvő generációnak átadhassuk a stafétabotot, az alapok megteremtésével, a működőképesség megalapozásával.

A koordináció terén operatív menedzsmenttel is biztosítani kell a napi szintű tevékenységeket. Ez némi aprópénzt elvisz, de ha a gócpontokban/gócpontokkal meg lehet egyezni, úgy oldható meg, hogy egyszer az egyik potens egyesület, majd a másik, egy-egy évig vagy két évig bevállalja a feladatot. Nem biztos, hogy ez a végső megoldás, de egyelőre ez is alkalmas arra, hogy ne kerüljön túl sokba az operatív koordináció.

A stratégiai koordináció az agytröszt csoporton túl a térségi, szakmai alrendszereknek a vezetősége időszakos együttléte által lenne biztosítva.

BALLA ZOLTÁN a Romániai Magyar Népfőiskolai Társaság elnöke.

Kárpát-medencei Értékfeltáró Kollégiumok

– fél évtized, huszonöt feltérképezett térség –

A lakiteleki Népfőiskolán a kezdetek óta, a kilencvenes évek elejétől szervezünk Kárpát-medencei magyar értékeket feltáró összejöveleket, kollégiumokat, konferenciákat.

Alapítványunk szervezésében Drávaszög és Szlavónia térségében egy, Kárpátalján négy kollégium, Muravidék, Hegyköz, Nyugat-Bácska, Zenta és Moldva magyar lakta részein egy-egy kollégiumunk fejezte be munkáját 2016 őszéig. Őrvidék, Komárom, Garam mente, Torockó-Aranyosszék és Gyimes magyar lakta részein 2017-ben fejeződött be az értékfeltárás. Ezzel párhuzamosan három magyarországi kollégiumunk – Kiskunság, Vasvár és Kisvárdai térségében – is elvégezte a rá bízott feladatot, az értékek felkutatását. 2018-ban egy hazai – Alsó-Bodrogköz – és két külföldi értékfeltáró kollégiumunk – Gyergyó és Felső-Bodrogköz vidéke – fejezte be a munkát és tartotta meg ősszel a záró konferenciát. 2019 tavaszán a felvidéki Martos kollégium fejezte be munkáját és elkezdődött az értékfeltáró kutatás Szerémség, Háromszék-Orbaiszék és Zoboralja

magyar lakta területein, ez utóbbi kollégiummal a programsorozat huszonötödik állomásához érkezett.

Az értékfeltáró kutatássorozat vezetője Lezsák Sándor, az Országgyűlés alelnöke, a lakiteleki Népfőiskola Alapítvány kuratóriumának elnöke. Az Országgyűlés 2012 tavaszán fogadta el a magyar nemzet értékeiről és a hungarikumokról szóló törvényt, amely szerint a nemzeti értékek azonosítása, rendszerezése és védelme egy többszö-

rösen összetett, alulról felfelé építkező rendszerben, az ún. Magyar Értékek Piramisában történik. Az értékek felkutatása, azonosítása és gyűjtése a településeken kezdődik, hiszen a helyi értékeket a helyiek ismerik a legjobban. A települési értéktárak mintájára alkotják majd meg a megyei és tájegységi értéktárakat az önkormányzatok, a Magyar Értéktárat pedig a helyi, ágazati és külföldi értéktárak összesítése során a Hungarikum Bizottság állítja össze.

Az értéktérítés folyamata

A kutatási terület kiválasztása történelmi, hagyományos és közigazgatási elvek alapján történik. Egy-egy kutatási terület általában 20-30 települést foglal magába. A térségben élők és a kutatók közötti kapcsolat megteremtésében a helyi polgármesterek, lelkészek és közművelődésben tevékenykedő személyek segítenek. A kollégiumok szakmai irányítását, felügyeletét minden esetben egy, az adott területen jártas vezetőre bízuk, ezzel is biztosítva a színvonalas munkát. A technikai szervezői feladatokat rendszerint alapítványunk egy munkatársa látja el.

Egy-egy kollégium a munkában résztvevők előzetes szakmai felkészítéséből, kétszer egy hetes terepmunkából és a program zárásaként szakmai konferenciából áll.

Az első terepfelmérés alkalmával egy 30 kérdésből álló egységes kérdőívet töltenek ki a kutatóink a térségben élő értékteremtőkkel és értékörzőkkel. A kérdezőbiztosok a települések napjainkban is gazdag kulturális és gazdasági hagyományait térképezik fel. A kérdőívek a hagyományos ünnepekre, népszokásokra, az ünnepi és hétköznapi táplálkozási szokásokra, a gazdálkodás külön-

böző szegmenseire, a népi kézművességre és kisiparra, a nyelvjárási sajátosságokra, a népi építészet jellegzetességeire, valamint a nemzeti és lokális identitásra fókuszálnak.

A kérdőívek feldolgozása és értékelése után a második terepmunka alkalmával, a kutatók mélyinterjú terepfelmérést végeznek az első kör végén kiválasztott személyekkel. Ezen a héten légifelvételek is készülnek az adott településekről, azok épített és természeti értékeiről. A kutatásról megjelenő könyv mellékletét képező, a kollégium

munkáját bemutató közel 40 perces film vágóképeit is ezek a légifelvételek biztosítják.

A közel egy éves kutatói munka eredményeinek bemutatására minden alkalommal egy-egy zárókonferencia keretében kerül sor a kutatott térség valamelyik művelődési házában. A záró rendezvényeken minden alkalommal fellép a Lezsák Sándorné Sütő Gabriella által vezetett, több mint negyed évszázados múlttal rendelkező lakiteleki Köcsöntyű Néptáncscsoport, illetve egy-két helyi tehetséges hagyományörző csoportnak is lehetőséget biztosítunk a szereplésre. Az érdeklődők a színvonalas rendezvényeken minden alkalommal megtekinthetik a kutatók által készített fényképekből összeállított fotókiállítást is.

A zárókonferenciákon – a DVD melléklettel ellátott könyv bemutatóján – jelen szoktak lenni a kutatásban részt vevő települések vezetői és a helyi értékörzők. Az egyes kutatócsoportok képviselői bemutatják a kutatott települések épített és természeti értékeit, valamint a települések erősségeit, gyengeségeit, illetve jövőbeli lehetőségeit és veszélyeit.

Ez év februárjában elektronikus formában megjelent a közel fél

évtizedes kutatás eredményeit összegző sorozat az addig lezárult tizennyolc értéktáró kollégiumról. Az összeállítás mindegyik darabja kétlemezes: az adott kollégium munkáját összegző könyv digitális változatát tartalmazó CD-ből, illetve a terepmunkáról és a helyszínről forgatott film DVD-ROM-on megtekinthető változatából áll.

A lakiteleki Népfőiskola az értéktáró kutatás eredményeire alapozva rendezte meg 2018 júniusában a Kincsek a Kárpát-medencében szabadegyetemét, illetve az Értéktáró kollégiumok szakmai konferenciáját 2019 februárjában. Mindkét nagyszabású rendezvényünkön visszajáró értéktáróink mellett számos új érdeklődő is szép számban részt vett.

Az Értéktáró Kollégiumok szervezésével a külföldi és a belföldi magyar értéktár bővítését segíti a lakiteleki Népfőiskola programozata. Hiszünk benne, hogy jelen értéktáró és értékmentő célzatú programunk nagyban segíthet a külföldi magyarság megmaradás folyamatában, lassíthatja az elvándorlást, az értékek mentén a helyi kitörési pontok megtalálását. Az anyaországban belül szintén nagyon fontos az értékek és értékörzők védelme, segítése, megjelenési lehetőségük kiterjesztése, melyben nagyon fontos szerep jut a jelen kutatássorozatnak.

Kincsek a Kárpát-medencében, Értéktáró kollégiumok szabadegyeteme – 2018. június 26-30. a képet készítette: Pólya-Pető Dávid

Értéktáró kollégiumok szakmai konferenciája – 2019. február 23-24. a képet készítette: Schefler György

Dr. SÜTŐ LINDA a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán 2006-ban szerzett diplomát és tanári képesítést párhuzamosan magyar és történelem szakon. 2012-ben a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán vehette át jogász képesítését. 2006-ban, az első diploma átvétele előtt kezdett el dolgozni szülőfalujában, a lakiteleki Népfőiskola Alapítványánál. Először programszervező és titkárságvezető, majd 2014-től a Kárpát-medencei Értéktáró Hálózat szakmai vezetője és egyben az Értéktáró Kollégiumok munkáját összegző kötetek olvasószerkesztője. Munkáján kívül nagy feladata és büszkesége a két kisgyereke, egy 7 és fél éves autista kislány és egy 2 éves huncut kislány

SCHEFLER GYÖRGY GÁBOR: Partiumi kertészmérnök hallgatóként, közel két évtizede lettem részese a népfőiskolai mozgalomnak. A lakiteleki Népfőiskola közéleti kollégiumi tettek fogékonnyá nemzetünk értékei iránt. Öt éven át cambridge-i nyelvvizsga központban és kertépítésben tevékenykedtem a Brit-szigeten. Hazatérve a Kárpát-medencei Értéktáró programsorozat kutatójává majd a Népfőiskolai Hálózat lakiteleki munkatársává lettem.

„ha valaki egy igaz ügy katonájává szegődik”

Miskolcon született 1932. május 17-én, Budapesten halt meg 2019. december 2-án. A magyar zenetörténész, egyetemi tanártól a Bartók rádióban elhangzott portréműsor szerkesztett változatával búcsúzunk, melyet 2002-ben készített Lukácsi Béla.

Bónis Ferenc a Magyar Rádió egykori vezető szerkesztője. 1961 és '73 között a Magyar Tudományos Akadémia Bartók archívuma, majd a Zenetudományi Intézet tudományos munkatársa volt, 1972-től a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola oktatója, doktora, 1992 és 2007 között a Magyar Kodály Társaság elnöke.¹

Bónis Ferenc: Gimnazista voltam, még amikor betettem a lábamat a Rádióba. Pontosan 1948-ban történt, amikor is Huszár Klára indított egy olyan sorozatot, hogy Dolgozók zeneiskolája. És ebben a sorozatban működtem közre én is többedmagammal, az akkori Bérkocsis utcai karnagyképző iskolából, ahol aztán mindenfélét kellett csinálni; énekelni, szolmizálni, zongorázni, dobolni, ahogy hozta az élet. Természetesen az adások élőben mentek. És akkor ez nekem nagyon megtetszett, és

gondoltam, hogy érettségi után milyen jó lenne ezt folytatni. És beadtam egy kérvényt, amire aztán kaptam egy választ, hogy jöjjen be. És akkor bejöttem, valamikor 1950 júniusában. Elmondtam, hogy mit akarok csinálni. Akkor már megjelent egy részkönyvem, úgyhogy azt is meg tudtam mutatni. Mondtam, hogy én szeretnék zenei népműveléssel foglalkozni. És azt mondták, hogy jó, akkor jöjjön be jövő héten. Mondtam, hogy nem tehetem, mert egy hét múlva fogok érettségizni. Azt mondja, jó, hát akkor a jövő héten. És ez így történt, némi túlzással akkor betettem a lábamat, és azóta se tettem ki. Ez azért nem ilyen egyszerű, mert közben a rádiósságom mellett sok mást is csináltam, azaz tulajdonképpen egy mást, a zenetudományt.

L. B.: *Szinte gyerekfejjel kerültél ide a Rádióba. De ami még ennél is érdekesebb, hogy tulajdonképpen már túl voltál az első könyveden.*

B. F.: Ez a Dolgozók hangversenykalauza volt, amelyet annak a bizonyos Bérkocsis utcai karnagyképző iskolának a növendékei írtak, ahol kimondhatatlan szerencsémre, Szabolcsi Bence volt a zenetörténet tanára. Azt mondta az egyik zenetörténet órán, hogy a zenének

új közönsége van, vagy legalábbis kellene, hogy új közönsége legyen. Ennek az új közönségnek fogódzókot kell adni, mert nem ősi jogon, a nagyapák és apák segítségével jutnak be a zene birodalmába, hanem inkább ott vannak a határon, szívesen bejutnának, de az nem olyan egyszerű. Tehát írjunk számukra egy hangversenykalauzt. Így jött létre ez a bizonyos Dolgozók hangversenykalauza, ami 1949-ben jelent meg. Tehát ez volt az első munka, amiben nyomtatásban megjelent a nevem. Arra mindenestre számomra is jó volt, hogy fölfedezem, hogy mennyi mindent kell tanulni ahhoz, hogy az ember felelősséggel dolgozhasson ebben a sokágú műfajban. Mert hát a zenetudománynak sok ága van, a filológiai mikrokutatásoktól kezdve az alkalmazott népszerűsítő munkáig. Én azt hiszem, hogy úgyszólván mindent végigpróbáltam ebben a műfajban. Amióta azt mondhatom magamról, hogy zenetörténész, azóta számomra ez két dolgot jelentett. Az egyik volt az a bizonyos fajta zenetudományi munka, amelyet levéltári, irattári, könyvtári kutatások előznek meg, analizisek, összevetések. A másik pedig a rádió, ahol módomban nyílt

1 Kevés szakmától tanulhatunk annyit, mint a zenészek bizonyos képviselőitől. Itt éppen az építkezés módszerét. És az állhatatosságot (a Szerk.).

arra, hogy amit találtam, azt mindjárt kipróbálhassam. Mondjuk, régi magyar operákat nézegettem – lásuk csak, hogy hogy szól ez. És akkor ezek megszólaltak a Rádióban és ezek az 1951-1952-ben fölvevett felvételek, noha azóta már újabbak is vannak, de még mindig itt vannak, és nemcsak a régi operákat örökítik meg *Ruzicska József Béla futásától* kezdve, hanem megörökítik azt a nagy operanemzedéket, amelyik az 1950 körüli években itt működött, akkoriban nem lehetett külföldre, mert a határokat légmentesen lezárták. Ami azt jelentette, hogy Székely Mihálynak, Svéd Sándornak, Osváth Júliának, Simándi Józsefnek, Szabó Miklósnak gyakorlatilag itthon kellett maradniuk. Ezért aztán káprázatos operaelőadások voltak akkor. És az ő közreműködésüket vettem igénybe. Akkor még semmilyen felvétel nem volt például *A kékszakállú herceg várának*. 1951-ben kezdtem egy sorozatot Béla futásától a Huszti kalandig. *A Huszti kaland* volt akkor a legmodernebb magyar opera. És ennek a 6. része foglalkozott Bartók és Kodály operáival, és mivel nem volt lemez, amiről bejátszhattuk volna, ezért egy részt fölvevünk a rádió zenekar közreműködésével, Palánkay Klárával és Székely Mihállyal. Úgyhogy ez azt jelentette, hogy az ember talált valamit, azt kipróbálta a Rádióban, és ezek a szálak, ezek egyre tovább szőtték egymást.

L. B.: *Ezeket a régi magyar operákat egyáltalán te bányásztad elő? Volt olyan, amit előtte senki nem látott, vagy ha igen, akkor se hozták nyilvánosságra? Szóval magyarul úgy kérdezem, hogy mi az, amit ezen a területen neked köszönhetünk.*

B. F.: Amikor idejöttem, akkor megnéztem, hogy mi van meg a magyar zenéből. És láttam, hogy nagyon sok minden hiányzik a magyar zene múltjából és jelenéből is. Visszatérek az operákra, de hadd

mondjak egy még fájóbb hiányszógot. Rácz Aladár, akit én minden idők legnagyobb zeneművészenek tartok, nemcsak a cimbalmosok között, hanem egyáltalán, hangszeres szólisták között, azt gondoltam naiv fejvel, hogy a Magyar Rádió hanglemez vagy hangfelvételi tára, teli van az ő felvételeivel. Kiderült, hogy semmi nincs. Gimnazista koromból ismertem őt, mert a lakásán házi hangversenyek voltak, amelyekre el lehetett menni. 8 forint volt egy belépő akkoriban, a '40-es évek végén, valamiből neki is meg kellett élni, zeneakadémiai kis fizetéses tanár volt, és nagyon beteg. Ő is akart találkozni a közönséggel, és hát a közönség pedig, aki tudta, hogy ő kicsoda, vagy ha ő nem, akkor mondjuk, a zongoratanárnője, vagy valamelyik ismerőse tudta, elmentünk. Körülbelül olyan 100 kerti szék volt fölállítva. Diszkrétan kifizettük a 8 forintot, de mondhatom, hogy amit ezért a 8 forintért kaptunk az életre szóló élmény volt, és fölemelt egy olyan fokra, amin az ember megértette, hogy a zene az képes arra, hogy különb embert csináljon azokból, akik hajlandók a szívüket megnyitni előtte és fülük is van, hogy befojadják.

Tehát akkor írtam Rácz Aladárnak és megkérdeztem, hogy hajlandó lenne-e felvételeket csinálni a Magyar Rádió számára. Ő persze boldogan válaszolt, hogy hogyne, mert hiszen a cimbalmosnak az a dolga. Beteg ember volt, ő is tudta, hogy sokáig nem fog már élni, és meg akarta valamiképpen örökíteni azt, amit tudott. És akkor ebben a stúdióban, ahol most ülünk, a Magyar Rádió 2-es stúdiójában, ami akkor a szóló és kamarazene-kari stúdió volt, ide hozta őt el a Rádió autója, a hangszerét, mert természetesen csak a saját hangszerén játszott, amit ő maga épített, és csak a saját feleségének a zongorakíséretével. Tehát ezek mind ide kerültek és néhány csodálatos

felvétel készült, ami megörökítette az ő munkásságát. Azután amikor egyre közelebb engedett magához, rájöttem, hogy ő kiváló elbeszélő és igen színes élete volt, ami kezdődött Jászapátiban és folytatódott Jászberényben, ahol már gyerekként az első jászberényi cigányzenekar cimbalmosa lett, aztán folytatódott Budapesten, Párizsban és Genfben. Rácz Aladár földre szállt angyal volt, aki mindent megszárt az ő fantáziáján át, és amint ő hazajött 1934 után, őt rögtön megtették a cimbalom zsenijének, azaz őt nem kellett megtenni, csak ezt megírták róla. Tóth Aladár több ízben, de Füst Milán, Szabolcsi Bence, Bartók, Kodály, ezek mind lelkes csodálóivá váltak. És amikor aztán én láttam, hogy milyen remek elbeszélővel van dolgom, akinek nemcsak elbeszélőképessége van, hanem van mit elmondani, akkor csináltunk egy nagy életrajzi műsort vele, ami úgy született meg, hogy én eljártam hozzá és lejegyeztem a történeteit. Akkor riportermagnó még nem létezett. Ezekből a történetekből én megírtam valamit, amit aztán elküldtem neki. Ő elolvasta, kijavította, és azt olvasta föl. Úgyhogy tulajdonképpen a szöveg kettőnké, mert az ő emlékei alapján én írtam meg. Ez is megvan azóta is. Emlékszem a napjára, 1953. november 13-án, pénteken vettük fel a lakásán.

L. B.: *Szinte az utolsó pillanatok voltak, amikor ezt meg lehetett csinálni.*

B. F.: Igen. Voltak ilyen utolsó pillanatok az életében máskor is.

L. B.: *Ferencsik ilyen volt?*

B. F.: Ferencsik is ilyen volt. Hogyne. Akkor Rácz Aladár tulajdonképpen egy új műfajt kezdett a rádióban, mert gondold meg, hogy az ilyen 15-20 perces riportműsorok helyét hirtelen egy 90 perces nagy életrajzi áttekintéssel foglaltam el. Akkor, ez 1954 februárjában hangzott el először Rácz Aladár születésnapján, és akkor még nem

volt televízió, tehát a rádióra sokkal jobban odafigyeltek, mint manapság. Igen nagy feltűnést keltett, és ez lehetővé tette, hogy nagyobb szabású sorozatokba kezdhessek gondolkodni. Ez volt az a *Rácz Aladár Életem* című műsora. Ez új műfajt kezdett, ezeket a nagy életrajzi áttekintéseket. Ennek egyik folytatása volt *A kékszakállú herceg váráról*, amit 1966-ban vettem föl, tehát a mű megírásának 55. évében. Hogy miért az 55. év adott erre alkalmat? Hát, én kerestem az alkalmat és hát ez volt éppen kéznél, hogy egy ilyen nagyszabású műsort csináljak, és akkor élt még Kodály Zoltán, élt ifjabb Bartók Béla, aki nem sokkal korábban született, mint ez az opera, de a bemutató idején, 1918-ban már 8 éves fiú volt, és emlékezett rá. És ismerte Balázs Bélát, a szövegíró is ismer- te, Egisto Tangót, a karmestert. És élt még Bartók első felesége Ziegler Márta, akinek a mű ajánlása szól.

Kodály Zoltán. De ez tényleg az utolsó pillanat volt, mert '67-ben meghalt Ziegler Márta és Kodály is. És akkor őket megkérdezhettem. És élt Kálmán Oszkár, az első kékszakállú. Úgyhogy ezeket a dolgokat rövidesen kiadom, könyv formában és *Üzenetek a XX. századból* címen fognak rövidesen napvilágot látni.

L. B.: *Egyébként a sorozataikból egy néhány már megjelent könyvben. Az Így láttam Bartókot, vagy Így láttam Kodályt, és erre is azt kell mondani, hogy ezek felbecsülhetetlen értékű felvételek. Gondolom, azok is megvannak itt a Rádióban.*

B. F.: Hogyne. Sőt, itt az elsődleges forma a rádió volt. Az egész nem könyvnek íródott, mint ahogy van számos ötletem, ami nem könyvként fogamzódott meg bennem, hanem valamit akartam csinálni, és aztán láttam, hogy annyira összegyűlt, hogy ezt könyvként összegyűjtve kell publikálni, mert ezek az egyes emlékezések így,

hogya 50 vagy 80 van együtt, akkor megsokszorozzák egymás erejét. Az *Így láttam Bartókot* című előadások – a könyvnek a címe az, hogy *Így láttuk Bartókot* – során néhány embert megkértem, mivel én magam sem láttam Bartókot, 8 éves voltam, amikor elment Magyarországról. És abban a vidéki városban, Miskolcon, ahol gyerekkoromat töltöttem, ott Bartók soha nem járt. De csináltam róla egy könyvet, egy képes életrajzot. Ez is egy külön téma és egy külön műfaj. Úgyszólván látni véltem már, sőt álmodtam Bartókkal, valóságos mozgófilmet álmodtam. Tehát, hogy megyünk egy réten és jön egy bizonyos Bartók tanítvány, aki nem mert odajönni, mert volt valami tehén a környéken. Annyira élt bennem a téma, hogy látni véltem Bartókot. Úgyszólván a teljes tanítványi kar élt még akkor. Molnár Antal, Szabolcsi Bence, zongorista tanítványok, Hernádi Lajos, Kadosa Pál. Rokonok, az említett Ziegler Márta, Pásztory Ditta, ifjabb Bartók Béla.

L. B.: *Még külföldiek is vannak benne.*

B. F.: A külföldiek pedig úgy 1960 táján kezdtek szállingózni Magyarországra. Vagy pedig én szállingózhattam 1957 után már külföldre, ahol megragadtam az alkalmat, hogy megismerjem azokat a személyiségeket, akiknek Bartók életében volt valami feladatuk. Tehát Paul Sachert, Veres Sándort, Végh Sándort, Poppné Lukács Micit, Lukács György csellista húgát, Cserni Tibort, Sándor György zongoraművészt, Doráti Antalt. Sok mindenkit. Talán nem is ez volt az első ötlet, hanem az, hogy 1956-ban megjelent egy kis könyv, Szabolcsi Bence gyönyörű Bartók életrajza, amely a Csillag folyóiratban látott napvilágot, és akkor a Zeneműkiadó akkori igazgatója úgy gondolta, hogy ebből kéne egy olyan könyvet csinálni, hogy zeneszerzők élete képekben. És akkor

Szabolcsi tanár úr, mesterem, azt mondta, hogy jó, hát használják föl, és a képrést csinálja valaki más. És hát engem ért a megtiszteltetés.

L. B.: *Nehéz volt összegyűjteni a képeket?*

B. F.: Igen. Igen. Egyrészt nekem akkor még semmi tapasztalatom nem volt ebben, másrészt a Zeneműkiadó technikai fölszereltsége úgyszólván azon a szinten állt, mint az én képszerkesztői tapasztalatom. És hát ezeket a képeket egyenként kellett összeszedni. Igaz viszont, hogy számos olyan fotós élt még Budapesten, aki Bartókot fényképezte. Sőt, a kirakatban a cégérén ott volt Bartók képe, amit ő fényképezett. Tehát Angelo például, Kálmán Kata, Pécsi József, Rónai Dénes.

L. B.: *Bocsánat, hadd kérdez- zek egy konkrét dolgot. A könyvnek a vége, úgy emlékszem, az, hogy a 3. zongoraverseny partitúrájának az utolsó oldala szerepel. Vagy az utolsó előtti kép, amire oda van írva, hogy vége. Ezt hol találtátok, hol van az a partitúra? Honnan kellett ezt előszedni? Ha így emlékszel még rá?*

B. F.: Igen. Nem akarok kitérni a válasz elől, de ezt is valahol korábban kell kezdenem. Tudniillik ez a könyvem váratlanul és talán érdemén felül igen nagy sikert aratott. Úgyhogy hat nyelven jelent meg, összesen 20 kiadásban. Közben én is megtanultam a szakmának ezt a részét, hogy hogy kell ilyet csinálni, és hát az első feladat az volt 1956-ban, hogy mondjuk, egy-két képívet összeállítani. Hát már az is mindjárt több lett, de ez a kis könyv három kiadásban látott napvilágot egyre bővülő képanyaggal. És aztán megjelent oroszul, és aztán már nagyobb formátumban 1964-ben a Corvinánál német, angol, francia nyelven, és aztán még később album alakban. Akkor már én azt kértem Szabolcsi tanár úrtól, hogy hadd írhassem én az életrajzot, mert addig két különálló rész

volt, és azt szerettem volna, hogyha ezek harmonizálnak. És ő természetesen hozzájárult. Így született meg az a változat, ami 1981-ben, a Bartók centenáriumba látott napvilágot. A Zeneműkiadó akkori igazgatójának, Sarlós Lászlónak – rendkívül rendes ember volt, és sokat segítette a munkámat – az volt az álláspontja, hogy ha '81 márciusára, ami a Bartók centenáriumba, ki akarunk jönni egy ilyen könyvvel, akkor annak már legalább a '80-as karácsonyi könyvpiacon ott kell lenni, vagyis 1980 szeptember-októberében meg kell jelenni. Ez valóban így történt, ennek következtében 1980 októberében már nem lehetett kapni a könyvet, úgyhogy ez nem játszott a piacon. Az általam kért képek pedig úgy kerültek bele, hogy közben megismerkedtem az akkori New York-i Bartók archívumnak a vezetőjével.

L. B.: *Te is itt az archívumban dolgoztál, ugye, akkor?*

B. F.: Egy darabig igen. Sőt alapító tag voltam és magyar zene-történeti kutatásokat irányítottam, lényegében Szabolcsi Bence haláláig. Akkor ott mindenféle őrségváltás volt, és az én ottani megbízatásom megszűnt. Tehát ismertem ezt az amerikai, aki idejött és kértem tőle, hogy ezt küldje el. Nem valami csodálatos reprodukcióban bár, de elküldte. És hát ebben nem az volt a lényeg, hogy milyen szép a reprodukció, hanem hogy reprodukálni tudjuk azokat az oldalakat, azokat a vonásokat, amelyek a zeneszerző Bartók utolsó kézjegyei voltak.

L. B.: *Eddig alapvetően a te rádiós munkádról beszéltünk, illetve ami ehhez kapcsolódik. És ez na-*

gyon látványos, és gondolom, hogy nagyon érdekes része a munkádnak. De hát van egy másik vonulat, a szigorúbban vett zenetudományi tevékenységed, ami publikációkat jelent, könyveket, tanulmányokat, apró munkát, adatgyűjtést, levéltári dokumentumokat. Régi magyar zeneszerzők, Mosonyi Mihály. Nagyon hamar megírtad róla a könyvedet.

B. F.: Kérlek szépen, az első Mosonyi könyvem 1960-ban jelent meg. A második 2000-ben. Egyébként szűkített kiadás, mert egy sorozatban jelent meg, ahol adott volt a terjedelem. Így arra a következtetésre jutottam, hogy 40 évenként írok egy Mosonyi könyvet. Hát ezek szerint 2040-ben újabb lenne aktuális. Én nagyon remélem, hogy addig még módodom lesz, mert tényleg szeretnék egy olyan Mosonyi könyvet csinálni, ami dacolna az idővel és ami ennek a jelentős mesternek a munkásságát fönntartaná.

L. B.: *Erre te feltetted, hát ha nem is az életedet, de egy nagyon fontos területe lett az életednek, hiszen ez, ha én jól gondolom, fehér foltnak számított a magyar zene-történet kutatásban. És azt a hálatlan feladatot adja, hogy egy nem nagyon ismert és esetleg nem is a maga helyén értékelt embert, szerzőt kell bemutatnod.*

B. F.: Igen, ez így van. Mód volt már 1951-1952-ben arra, hogy Mosonyi operarészleteket fölvegyünk a már mondott sorozatban, és ezek elhangozzanak kiváló előadók – Szabó Miklós, Osváth Júlia, Jámbor László – előadásában a Magyar Rádióban. De tényleg szükség volt a Mosonyi-rene-

szánszra, mert Mosonyi még csak fehér folt se volt, semmi nem volt. De olyan mesterek kezdték, mint Dohnányi Ernő, aki 1931-ben a Magyar Rádióban bemutatta Mosonyi Tisztulás ünnepe az Ungnál című Kazinczy kantátáját. Azután Szabolcsi Bence, aki *A 19. század magyar romantikus zenéje* című könyvében nagyon nagy teret szentelt Mosonyi munkásságának. Aztán Ferencsik János, aki – már egy kicsit az én rábeszélésemre is talán – bemutatta ezt a Kazinczy kantátát. Vagyis egy kicsit úgy volt, hogy én elkezdtem prédikálni az '50-es években Mosonyit, és körülbelül 40 év kellett ahhoz, hogy most már én se kelljek, ne kelljek a Mosonyi kultuszhoz, megálljon a maga lábán. Hogy most már idézzenek a könyvből, megemlítve a szerzőt, vagy meg se említve a szerzőt, az nagyon jó érzés, hogyha az ember folklorizálódhat. Átmentem a köztudatba. Ez valóban így volt, és ennek számomra az a tanulsága, hogy ha valaki egy igaz ügy katonájává szegődik, és azt nem unja meg, akkor úgy 40 év múlva számíthat rá, hogy esetleg szerencsés körülmények között mások is megismerjék ezeket a tanúkat. Mosonyi mellett hadd emlékezzem meg másokról is, Csermák Antal. Nem kérdezem meg, hogy neked mi jut az eszedbe, mert most már más juthat az eszedbe, mint mondjuk 30 évvel ezelőtt.

L. B.: *30 évvel ezelőtt nem biztos, hogy bármi az eszembe jutott volna a nevének kívül, természetesen ismertem.*

B. F.: Bihari, Lavotta, Csermák² szlogenek voltak. Egy csoportkép, vagy inkább olajnyomat. Amit a

2 Hagyományok Háza, Folklor dokumentációs Központ, Hangzó Anyagok Tára: Dallamok a „nagy verbunk” (Bihari, Lavotta, Csermák) korából. Bihari János (1764-1827), Lavotta János (1764-1820) és Csermák Antal György (1774?-1822) a verbunkos virágkorának három kiemelkedő reprezentánsa, a XIX. század első évtizedeiben működő úgynevezett „virtuóz triász” tagjai. Bihari cigánymuzsikus volt, virtuóz, szuggesztív erejű hegedűjátékával Beethovent is magával ragadta. Nála az alkotó- és előadóművészet szétválaszthatatlan egységet alkotott. Fennmaradt dallamai a verbunkos irodalom legértékesebb anyagát alkotják. Lavotta és Csermák ugyancsak nagy tudású hegedűvirtuózok voltak, akik emellett kiműveltebb alkotótevékenységet folytattak, megkísérelték a verbunkos zenei anyagát nagyobb műzenei formákba önteni. A felvételen szoros egymásutánban felhangzó négy dallamcsokor az ő munkásságukból, egyúttal a verbunkos fénykoráról kíván ízelítőt adni. Album: A verbunkos születése. Kiadó: Hungaroton, 1980. Az albumról: Szabolcsi Bence tanít. A verbunkos születése. A zenei példákat Szabolcsi Bence játssza. Közreműködött: Torma Gabriella (B/8 – zongora) és a Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara, vezé-

zenéjéből ismertek, azt többnyire a cigányzenekarok előadásában, amelyek érdeme, hogy fentartották, és nem érdeme, hogy nem eredeti szépségükben tartották fenn. Megtaláltam két különböző könyvtárban Csermáknak *Az intézett veszedelem, vagy a haza szeretete* című 1809-ben komponált program vonósnégyesét. Szólamokban. Ebből partitúrát készíttettem, a művet előadta Tátrai Vilmos, aki minden jó ügyben nagy és hatásos segítő és szövetséges volt. Aztán a Tátrai vonósnégyesen kívül a Magyar Kamarazenekar is műsorára tűzte. Megismerték külföldön. Följárnítottam a művet a Zeneműkiadónak. A lakásán, aki a Tátrai vonósnégyesnek kiváló csellistája, eljátszották ezt a művet a Zeneműkiadó vezető lektorának. Meghallgatta, azt mondta, hogy ez a mű sokkal jobban él, mint gondolta volna. Kaptam a Zeneműkiadó akkori igazgatójától egy levelet, hogy kiadási javaslatomat érdeklődéssel fogadják, pillanatnyilag nem aktuális a dolog, de amint az lesz, akkor tüstént jelentkeznek. Na most hát, ez az igazgató 38 éve a Farkasréti temetőben pihen. Sokáig kellene várnom, feltámadásig, hogy a Zeneműkiadó visszatérjen

rá. Akkor meguntam a dolgot, és egy bécsi kiadónak felajánlottam. Elolvasták, elfogadták. Nem tudom, hogy hány kiadásban jelent már meg. Azt mondták, hogy ami Csermáktól van még, szívesen kiadják. És attól kezdve fölfedezték közreműködésével Rózsavölgyi Márkot, Lavotta Jánost, a régi magyar zongoramuzsikát, Mosonyit, Mosonyi 7. vonósnégyesét például. Még én se ismerem, amikor írtam az 1960-as könyvet, közben egy magánhagyatékból került elő, szólamokban, ebből is partitúrát csináltam. És akkor még egy jelentős momentumot hadd említsek meg, ez az Erkel Ferenc Társaság. Gyulán működik és az a célja, hogy a régi magyar muzsikát megismertesse. Ez a társaság 1989-ben alakult, a következő év, vagyis 1990. március 15-én már történelmi hangversenyt rendeztünk Gyulán. Ezt a hagyományt azóta is követjük. Ebben az évben már a 13. ilyen történelmi hangverseny hangzott el, amelyet hála a rádió élőközvetítésnek, az egész ország, sőt egész Európa megismerhet. És ezen számos ősbemutató hangzott el, például az említett Mosonyi 7. vonósnégyes. Emellett azonban Rózsavölgyi csárdások eredeti le-

tétben, ahogy Rózsavölgyi megírta őket. Egy Brahms mű magyarországi bemutatója. Brahmsnak van egy Rákóczi indulója, amiről senki nem tudott, egy-két éve jelent meg. Kodálnak, egy volt tanítványom fölfedezte Amerikában a legelső fennmaradt kompozícióját, egy vonósnégyes tételt. Ennek az ősbemutatója is Gyulán zajlott le. Tehát, hogy úgy mondjam, Gyula világvárossá lett, Erkel és a régi és újabb magyar zene segítségével. És életem legnagyobb kitüntetését Gyulán kaptam, amely város díszpolgárává választott. És tudni kell, hogy itt az első díszpolgár Kossuth Lajos volt, őt követte Erkel Ferenc, Jókai Mihály, Apponyi Albert. Én vagyok a 23. díszpolgár.

L. B.: *De jó társaságban vagy.*

B. F.: Nagyon megtisztelő társaság és időként elmondom, hogy *non sum dignus*, de hát nem vagyok méltó ilyen kitüntetésre, de azért nagyon büszke vagyok rá és örülök neki.

Bónis Ferenc Erkel Ferenc-, Széchenyi-díjas zenetörténészre, a Magyar Rádió egykori vezető szerkesztőjére emlékeztünk egy 2002-ben vele készült portré műsorral. A beszélgetőtárs Lukácsi Béla volt.

nyel: Ferencsik János (B/10). „1964 tavaszán azzal a kéréssel fordultam Szabolcsi Bence tanár úrhoz, hogy engedélyezze a Zeneművészeti Főiskola zenetudományi tanszakán tartott előadásainak hangfelvételét. Az első felvétellel 1964. október 7-én került sor, az utolsót 1967. május 13-án rögzítettük. Most, hogy a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat e nyilvános Szabolcsi „órák” egyikét a zenével és a zene történetével bensőségesebb ismeretségre vágyó új hallgatók számára is hozzáférhetővé teszi, számukra, de a magam számára is próbálom megfogalmazni azt, ami a Szabolcsi-órák élményének, légkörének titka volt. Az alapot rendkívüli felkészültsége, enciklopedikus tudása, egyedülálló memóriája, zsenialitása biztosította. Ma is divatos ez a szó, de akkor, Őt hallgatva fedeztem fel, ahogy a zene üzenet volt a számára, s Ő ezt az üzenetet adta tovább. Zenészeknek? Nemcsak! Ez volt zeneértésének legigazibb próbája és nagyságának legmélyebb titka: mindenkinek, akinek a zene, a nagy zene valamit is jelentett. – Bizonyára örülne, ha tudná, hogy egyik üzenetét, a magyar zenetörténet talán legösszetettebb korszakába és egyik kulcsproblémájába vezető magyarázatát most már a hanglemez viszi el ezek otthonába.” Kroó György. Zenei rendező: Lendvai Ernő (Intézetünk egykori munkatársa.)

Kodály Zoltán tanári egyénisége, nevelési koncepciójának hazai és nemzetközi elterjedése

Budapesten született, 1924. április 25-én, Budapesten halt meg 2019. december 28-án. Kitiüntették a Nemzet Művésze címmel, Kosuth-, Liszt Ferenc- és Erkel Ferenc-díjas magyar zeneszerző, karvezető, zenepedagógus, kiváló művész. Kodály Zoltánról írt 2007-es tanulmányával búcsúzunk tőle.

Most (2007), hogy elérkeztünk Kodály Zoltán születésének 125. évfordulójához, óhatatlanul Arany János szavai juthatnak eszünkbe, melyeket Széchenyi emlékezete c. 1860-ban írott versében olvashattunk, s melyek olyannyira idősekrűek ma Mesterünk személyére is: „nőttön nő tiszta fénye, amint időben, térben távozik”.

Ha kinyitjuk a Visszatekintés első kötetét, az előszóban Kodály Zoltán írását találjuk, s benne többek között e sorokat: „Most, hogy szorgos kezek összehordtak minden babszemet, amit az élet útján elhullattam...”*

Hadd szedjek most össze én is néhány elhullajtott babszemet, különös tekintettel Kodály par excellence pedagógiai munkásságáról. A zeneszerzés -tanár témáját bő-

ven kifejtik a volt tanítványok (Bónis Ferenc: Így láttuk Kodályt c. kiadványában). Nem erről szeretnék beszélni. Hanem arról, amit nem egyszer hallottunk az elmúlt évtizedek során, hogy Kodály zenepedagógiai módszere a munkatársak műve, ő csak a koncepciót adta.

Leghelyesebb, ha vizsgálódásunkat azzal kezdjük, hogy ő maga magyar-német szakos tanár volt. Ez a tanári magatartás végigvonul egész életén keresztül, ha óvodáról, elemiről, szakiskoláról, zeneakadémiáról, népzene kutató csoportról, Tudományos Akadémiáról van szó. Így vált megszólítása Tanár úrrá, csak ritkán professzor vagy mester titulussal.

Mint Eősze László könyvéből tudjuk (Eősze László: Kodály Zoltán életének krónikája. Zeneműkiadó, Budapest, 1977) Kodálynak a megélhetésért már 1904-ben tanítványokat kellett vállalnia. E munkában örömet a nála 8 évvel fiatalabb Molnár Antal tanítása jelentett. 1905-ben lett többek között tanítványa Gruber Henrikné, aki aztán sorsdöntő szerepet töltött be Kodály életében. 1907-től már a Zeneakadémián zeneelmélet tanári

katedrát kapott. Ezt az időpontot megelőzte 1906 telétől 1907 nyaráig berlini és párizsi tanulmányútja ösztöndíjasként. Zeneelmélet tanításának fő vonala a hallásképzés volt, a zenediktálásba népdalokat kapcsolt be. E tárgyban igen érdekes a Visszatekintésben olvasható leírás:

„Mikor hazajöttem Párizsból, tapasztalataimat rögtön érvényesíteni próbáltam, de lépten-nyomon beleütköztem a félcigány-félnémet felfogásba, s így nagyon nehéz volt elérnem valamit. Michalovich, akkori igazgatóm azt mondta nekem egyszer: Fiatalember, maga komponáljon, és ne törődjék azzal, hogy Schwarz kisasszonynak milyen a belső hallása. Könnyebb életem lett volna valóban, ha többet írok, de izgatott, hogy hogyan lehet a nevezett kisasszonyok, és mellettük Nagy István vagy Kis Péter hallását falun fejleszteni, és ezzel őket boldoggá tenni. Aki ilyen természettel van megverve, annak nem könnyű az élete.”

Ekkor kerültek a Zeneakadémia könyvtárába francia szolfézs kiadványok és a Bertalotti énekgyakorlatok.

* Kodály Zoltán: Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek nyilatkozatok I. Sajtó alá rendezte és bibliográfiai jegyzetekkel ellátta Bónis Ferenc. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1964.

1908-tól a zeneelmélet mellett már zeneszerzést is tanított. Mint érdekesség, jegyezzük meg, hogy ugyanakkor a tanítóképző intézeti zenetanárok képzésére létrehozott Országos Állami Vizsgálóbizottság tagjává jelölték.

Pedagógiai munkája ez idő tájt tehát a zeneelmélet és a zeneszerzés tanításában teljesedett ki. A húszas évek előtt abbamaradt népzenei szemináriumait 1930-tól kezdi meg ismét „Zeneelmélet és zene-folklorisztika” címmel a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán. Gergely János így idézi fel az ott tapasztaltakat: „1930-ban személyesen is Kodály tanítványa lettem a budapesti tudományegyetem bölcsészeti karán, a Múzeum-körúti épületben. Szerdán 3-5-ig volt az emlékezetes népzenei szeminárium, 5-től 6-ig egy kisebb kollégiumban a magyar zenekultúra kérdéseivel foglalkozott. Mindegyikünknek le kellett énekelnie lapról egy-egy kiválasztott dallamot Bárdos Lajos »101 magyar népdal« c. kötetéből.”

„Kodály egyenrangú félnek tekintett minket, sohasem érezte szellemi fölényét. Többnyire nem is a katedréről beszélt, hanem köztünk ült a padban, onnan tette meg észrevételeit és irányította a vitát, röviden, tömören, higgadtan.”

Ez a stúdium 1937-ben Dohnányi Ernő javaslatára átkerült a Zeneakadémiára (zeneszerzés, népzene). 1942 júliusában Kodály nyugdíjba megy, 1943 őszétől ny. főiskolai tanárként továbbra is népzenei kollégiumokat tart, amelyek minden tanzsak számára kötelezőek.

1951 őszén a Zeneakadémián Zenetudományi Tanszék indul Szabolcsi Bence vezetésével, újra bevezetik az 1949-ben eltörölt szolfézs oktatást. Kodály a zenetudományi tanszakon szolfézszt tanít.

Hogy a zeneszerző Kodály Zoltán életében hol következett be az a fordulópont, amelytől kezdve oly szakadatlanul érdeklődött a zenei

nevelés iránt, azt a saját szavaival világíthatjuk meg:

„Mintegy 1925-ig én is a szakzenészek rendes életét éltem, azaz semmit sem törődtem az iskolával, abban a hiszemben, hogy ott minden rendben van, tesznek, amit tehetnek, s akinek nincs hallása, az a zene számára úgyis elveszett. Ebből az illúzióból egy véletlen eset rázott föl. Egy szép tavaszi nap a budai hegyekben egy kiránduló leánycsapatra akadtam. Daloltak, s én megálltam egy félóra, és a bokrok mögül hallgattam őket. Attól, amit daloltak, egyre jobban elszörnyedtem, csak annyit mondok, hogy a műsoruk koronája a Schneider Fáni volt. Megtudtam, hogy egy pesti tanítóképző növendékei, s hirtelen megláttam, hogy a jövő nemzedék nevelői és anyái az analfabétaságnál is rosszabb, teljes zenei züllöttségben nőnek föl. Ma hálásan gondolok Schneider Fánira, mert az kényszerített, hogy gondolkodjam, mit kellene tenni.” (1937)

Az idézett cikkben említett évszám – 1925 – és a cikk megjelenésének dátuma – 1937 – figyelemreméltó eseményeket idéz fel. Kodály nagy oratórikus művének bemutatója 1923-ban hangzott el, s a Psalmus Hungaricusban tenor szóló, felnőtt énekkar és szimfonikus zenekar mellett szerepelt egy gyermekkar is, melyet a bemutató idején a Wesselényi-utcai fiúpolgári gyermekkara adott elő Borus Endre betanításában. Ez a szereplés, és az énekkarral kialakult kapcsolat adott alkalmat Kodálynak arra, hogy betekintsen a gyermekkari irodalomba, s ez időponttól számítjuk leghíresebb gyermekkari kompozícióinak keletkezését. 1923 és 1937 között a zeneszerző Kodály érdeklődése fordult a gyermekkari irodalom felé, 1937 pedig – a korábban idézett cikk dátumának időpontja – egyúttal a híres Bicinia Hungarica első füzetének keletkezési dátuma. A cím – és a tartalom – Kodály megjegyzése

szerint Georgius Rhauus 1545-ben kiadott Bicinia Gallica, Latina et Germanica című gyűjteményére utal, ennek mintájára írt Kodály a magyar gyermekek számára magyar népdalok feldolgozása során kétszólamú darabokat. Ez a mű, mely kifejezetten pedagógiai céllal íródott, ajánlásában ott viseli a szerző elemi iskolai gyermekéveinek emlékét: „Galántai népiskola, mezítlábas pajtásaim: rátok gondolva írtam ezeket. A ti hangotok cseng felém 50 év kódén át.”

A füzet módszertani megjegyzéseiben ott találjuk szinte mindazokat az alapvető gondolatokat, amelyek Kodály zenepedagógiai koncepcióját a mai napig is meghatározzák. Itt mutat rá a szerző a relatív szolmizáció fontosságára, és emeli ki annak hallásfejlesztő értékét. A magyar népdalokat és helyenként Kodály kompozícióit tartalmazó kiadvány, ragyogó ellenpontozási technikával szerkesztett mű, egyaránt alkalmas iskolai használatra, vagy kis koncertek előadási darabjainak kiválasztására.

A Bicinia Hungarica I. füzetét még három hasonló követte. A második és harmadik füzet zömmel szintén magyar népdalokat tartalmaz, a negyedik füzet azonban a magyarral rokon cseremiszi népzenei anyagából merít. Hogy miért éppen ezt a népdal anyagot választotta Kodály Zoltán a negyedik füzet tartalmául, arról a szerző az 1942-ben megjelent kötet előszavában maga írja a következőket: „Néhány dallam ma is egyformán szól a Duna és a Volga mentén másfélezer esztendő és 3000 kilométer távolságon keresztül. ... Akármilyen jól megismeri valaki népzeneinket: csak a rokon népekre való kitekintés adja meg a képnek a távlatot, a mélységet. Megtanuljuk ebből: nem vagyunk egyedül a világon. Kultúránk egy nagy, régi, keleti kultúra nyugatra szakadt, itt gyökeret vert, csodálatosképpen máig megmaradt sarja.”

Nincs a zenetörténetben még egy olyan neves zeneszerző, aki annyit tett volna a gyermekek és az ifjúság zenei neveléséért, mint Kodály Zoltán. A négy Bicinia Hungarica után megírta a 333 olvasó gyakorlatot, a négy füzet Ötfokú zenét, az Énekeljünk tisztán!-t, az 55, 44, 33, 22, 66, 77 kétszólamú énekgyakorlatot, a Triciniát, az Epigrammákat és a Kis emberek dalait, legtöbbjét módszertani útmutatóval! A teljes kodályi életmű töretlen egységében a tanári vonal olyan hangsúllyal jelenik meg, hogy nem véletlenül fémjelzi az egész magyar zenei nevelést. „A mi módszerünk”, ahogy Kodály a külföld felé nevezte, a „Kodály módszer”, miként a külföldiek nevezték – a világ nemzetközi színterén Kodály Zoltán neve az etalon.

Számba véve az évtizedeket, melyek a magyar népdal gyűjtése óta eltelték, láthatjuk, hogy az 1900-as évek elejétől a megtett út nagy. Eleinte csak a gyűjtés, a feldolgozás, és a műzenébe való ötvözés foglalkoztatta Bartók Bélát és Kodály Zoltánt. Később egyre inkább látszott, hogy a megszületett műveknek új közönség is kell. A megértés folyamata csak az iskolában kezdődhetett el. Ahogy a harmincas években, az ISME alapítója, Leo Kestenberg megfogalmazta: „A zene jövője az iskolában dől el.” Ez az alapelv Kodály pedagógiai írásából sokszorosan igazolódik. Az iskolában megismert és elsajátított népzenei anyag a továbbiakban a zeneirodalomban való tájékozódáshoz vezet. A zene nem csupán érzelmi ráhatás, hanem intellektuális úton elsajátítható tudás-anyagot is tartalmaz, épp úgy, mint az iskola többi tantárgya, mely az írás-olvasás segítségével szerezhető meg. Az iskolában nemcsak a zenét tanítjuk, hanem a zenével nevelünk, a közismereti tárgyak sokaságában a zene szolgálja a legtisztábban a humán nevelés célkitűzéseit.

Nemzetközi konferenciáját az ISME (International Society for Music Education) 1964-ben Budapesten tartotta. Ez volt az az alkalom, amikor a magyar zenei nevelés bemutatása a sok száz külföldi vendég előtt először került megvalósításra. Addig is volt szórványosan érdeklődés, de valójában a nagy „kapunyitás” az 1964-es ISME konferencia alatt és után történt. Akkor lett Kodály Zoltán a nemzetközi társaság díszelnöke, s akkor fordult olyan nagy erővel a világ érdeklődése a hazánkban alkalmazott zenei nevelési módszer felé, melyet azóta már sok helyen bevezettek és alkalmaznak. Az évek során egyre nőtt az érdeklődés, egyre többen jöttek külföldről a magyar zeneoktatás tanulmányozására. Amerikai kezdeményezésre 1973-ban az Oakland-i Holy Names College-ben öt kontinens tizenhat (11 európai és 5 tengerentúli) országból negyvenhárom delegátus ült felváltva a pódiumon, valamilyen nyelven gyakorló zenetanárok voltak, legtöbbször egyetemeken fakultásairól, eddigi munkájukkal bizonyították, hogy Kodály elvei alapján tanítanak hazájukban. A negyvenhárom közül huszonhárom az 1968-1973 közötti években járt tanulmányúton nálunk, többségük egy évig, vagy annál hosszabb ideig. Ott, akkor vetődött fel egy nemzetközi Kodály társaság megalakítása, ami aztán hivatalosan meg is történt 1975-ben Kecskeméten, egyidejűleg a kecskeméti Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet megalakulásával. A Nemzetközi Kodály Társaság (International Kodály Society) első elnöke az ausztrál Deanna Hermann volt, aki maga is részt vett Oaklandban a megalakulást szorgalmazó konferencián, akár csak dr. Eöszte László, aki hosszú ideig a Társaság főtitkára volt. Második elnöke a japán Tanimoto Kazuyuki professzor volt, utána dr. Jean Sinor, a Bloomingtoni Egyetem (USA) tanára következett, jelenleg Gilbert

De Greeve, belga zongoraművész, az Antwerpeni Zeneakadémia volt igazgatója a Társaság elnöke. Az IKS kétévenként a világ különböző országaiban nemzetközi szimpóziumokat tart, idén az USA-ban volt, két év múlva Lengyelországban lesz az ottani Kodály Társaság égisze alatt. A Társaság székhelye Budapesten van. Központja a Kodály Múzeum, mely a Mester régi lakóhelyén található, ugyanott van a Kodály Archivum is. Ugyancsak Kodály Archivum működik a kecskeméti Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézetben, valamint olyan – a világon egyedülálló – könyvtár, mely minden országból összegyűjti Kodály zenepedagógiai eszméinek helyi alkalmazását. Az Intézet 1975 óta kétévenként nemzetközi szemináriumokat tart.

A Magyar Kodály Társaság 1978-ban alakult meg, budapesti központtal, több vidéki városban tagszervezetekkel rendelkezik. A Magyar Kodály Társaság első elnöke Szokolay Sándor Kossuth díjas zeneszerző volt, ő több mint egy évtizedig állott a Társaság élén, őt követte dr. Bónis Ferenc zene-történész, a tudományok doktora. Jelenleg Szőnyi Erzsébet az elnök. A Magyar Kodály Társaság rendszeresen ápolja a Mester emlékét koncertekkel, tudományos konferenciákkal, és együttműködik a Nemzetközi Kodály Társasággal.

A magyar zenei nevelésnek, benne Kodály Zoltán centrális szerepével, a „Kodály-módszer” nevet a külföldiek adták, látván, hogy zenei nevelésünk alaptézisei a világhírű zeneszerzőtől és tudóstól származnak, s hogy kompozícióinak, útmutatásainak százait használjuk kezdetől a felsőfokig a zeneoktatásban.

Zenepedagógiánk alapja már nem is módszer, hanem inkább filozófia: Kodály tanítása arról, hogy mi a zene szerepe a társadalomban, a gyermek, az ifjú és a felnőtt életében.

Búcsúzás Horváth Margittól, a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola egykori főigazgató-helyettesétől

„Dicsősége az embernek akkor van, ha felismeri, hogy van valami, ami az életénél több, és ha ezért a többért az életét odaadja” – tanítja Hamvas Béla. Horváth Margit életét a felsőoktatás, a közművelődés ügyéért, szeretett intézményéért, a diákokért, a kollégákért, a közért áldozta. Így vált hosszú életűvé, kilencvenedik évében hunyt el.

Szombathelyről olyan közművelődési szakemberek kerültek a pályára, akik a kor színvonalának megfelelő magas elméleti felkészültséggel rendelkeztek, mégis elsősorban a gyakorlat iránt kötelezték el magukat. Hivatásuk során az egyes ember, a kisebb közösségek, települések, régiók boldogulásának, életminőségének javítását segítették. Hagyományokat őrző, formáló, minden új iránt fogékony, önmagukat tovább képezni kész értelmiségiekké váltak.

Két, egymást jól kiegészítő karmestere volt az egykori *zene-karnak*: a legmagasabb szinten teljesítő Szalay László főigazgató és a legmagasabb szinten teljesítő helyettese: Horváth Margit, aki, amikor a nagy ívű döntéseket hozó,

a bel- és külföldi kapcsolatokat mesterien építő főigazgató évekig külföldön dolgozott, a karmesteri pálcát egyedül vette a kezébe.

Becsülettel megmaradt hitben, helyzetben, kapcsolatokban, mindabban, amit magára vett. Szenvédeyesen küzdött, harcolt, az intézmény érdekeiért. A hétköznapi ünnepekké nemesedő csodáiban élte életét, teljes odaadással. Gondolatai, szavai és cselekedetei nem váltak el egymástól. Mintha Bruno Bettelheim tanítását követte volna: „Nem az az igazi együttérzés, ha kényeztetjük, babusgatjuk a másikat, hanem ha segítünk neki erőfeszítéseiben, hogy azzá váljon, akivé lennie kell.”

A tanárnő szeretete nem szépegő szavakban, hízlegő udvariasságban, hanem *tettekben* mutatkozott meg. Az előrevívó ügyekért való létének része volt a szigor, a jóindulat által vezérelt bátor ütközés. Tudatosan, fegyelmezetten élt, tudatosságra ösztönzött és fegyelmet tartott. Mindenkor elegáns, megjelenésében is példaadó volt, a kötetlen együttléteken önfeledten nevető, éneklő, táncoló, jókat adomázó.

Idejét nem kuporgatta a maga számára. Rendszeresen megjelent a diákrendezvényeken, a gyakorlati helyszíneken és a kollégák intézményen kívüli szereplésin. Osztozott sikereikben.

Ajtaja mindenkor nyitva állt, hozzá szinte *kopogtatás nélkül* be lehetett lépni.

Immanuel Kant mondja, hogy az embernek két olyan célja van, amely egyúttal kötelessége is: a saját tökéletessége és az embertárs boldogsága. Horváth Margit teljesítette e két elvárást. Éjszakákba nyúlóan dolgozott. Az andragógia

oktatásának egyik hazai úttörője volt. Tudományos munkát végzett, publikált. Legjelentősebb kutatásában a népművelő-könyvtáros végzettségű hallgatók pályautját kísérte figyelemmel. Felsőoktatóként számtalan ismeretterjesztő előadást tartott, közéleti szerepek sokaságát látta el. A maga boldogságát a másokéban találta meg.

Igazán közel keveseket engedett magához. Szívét a *mindennek*, s a *mindenkinek* adta. Viszonzást nem várt, még a köszönő szavakat is háritotta. Munkáját mégis elismerték. Átvehette a Munka Érdemrend arany fokozatát. Részesült a Szombathely Kultúrájáért Életmű-díjban, a Berzsényi Dániel Főiskolától Aranygyűrűt kapott. Tulajdonosa a Novák József-díjnak, a Durkó Mátyás-émlékéremnek, a Közösségi Kultúráért elismerésnek.

Korán megérkezett a maga egész életén át tartó életkorába: fizikailag, lelkileg és gondolkodásában örökifjú maradt.

Nemcsak oktatott, képzett, de nevelt is, tette ezt élete minden színterében. Személyre szabott, bölcs tanácsokkal látta el a környezetében élőket.

Nyugdíjas éveiben a feledhetetlen dr. Kiss Gyuláról elnevezett közösségben érezte a legjobban magát, az egykori munkatársak, a nyugdíjassá érlelődő tanítványok

s a jelen példamutató népművelői, könyvtárosai körében. Az övéi között hányta-vetette meg a világ dolgait.

Az elmúlásra gondoló Reményik Sándor így sóhajt fel: *„Szeretnék mindent, mindent magammal vinni, / És mindent itt hagyni!”*

A tanárnő nem akart magával vinni semmit, minden tudáskincsét szétosztotta. Elajándékozott élet az övé.

Nem gyűjtött veszendő tárgyakat, vagyont, sokkal inkább kíváncsiságát oltó élményeket. Szenvedélyes utazó volt. A megismerés, a szabadság vágya, az újdonság keresése ösztönözte. Járt az európai szárazföld legnyugatibb pontján, a Szikla-foknál, ott ahol *„Vége a földnek és kezdődik a tenger / és ahol dobog a hit és a kaland lelke, / amely segítette a portugál karavelket, hogy egy új világot adjanak a réginek.”* (Luis de Camões)

Van egy láthatatlan album a szívünkben, legkedveltebb, legtiszteltebb tanáraink arcával. Tegyük virágot e könyvbe Horváth Margit nevével. Korszakot átívelő és jelző a munkássága. Olvassunk bele, ha életerőt akarunk meríteni, vagy ha csak jó szívvel emlékezni szeretnénk rá.

HORVÁTH MARGIT (1930-2019) főiskolai tanár, a szombathelyi Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola egykori főigazgató-helyettese Szombathelyen született 1930. május 31-én. Tanári hivatását a Pécsi Pedagógiai Főiskola Pszichológia Tanszékén kezdte tanársegédként, majd 1955-ben Kőszegre került a középfokú tanítóképző intézetbe, ahol egy év múlva már igazgatóhelyettesnek nevezték ki. Tevékeny szerepe volt abban, hogy a képző Szombathelyre költözött és felsőfokúvá vált. Falai között 1962-ben indult el az országban elsőként a rövidesen modellé váló népművelő-könyvtár szakos képzés. Évtizedeken át volt az intézmény főigazgató-helyettese. Az andragógia tudományának első közötti oktatója, kutatója, népszerűsítője. Rendszeresen publikált. Legjelentősebb munkájában a népművelő-könyvtáros szakon végzett hallgatók életútját kísérte figyelemmel, hivatásuk elismertetését szolgálta. Tudományos és szakmai bizottságokban munkálkodott, többek között az MTA Andragógiai Albizottságában. Példaadó értelmiségiként közéleti szerepek sokaságát látta el, felsőoktatóként tudományos ismeretterjesztést végzett. Munkáját számos kitérítéssel ismerték el, ezek közül a legjelentősebb a Munka Érdemrend arany fokozata és a Szombathely Kultúrájáért Életmű-díj.

DR. CSIDER SÁNDOR ny. főiskolai docens, egykori tanítvány, majd kolléga közel negyven évet tanított a Berzsényi Dániel Főiskolán, majd a Savaria Egyetemi Központban, abban az intézményben, ahol egykor népművelő-könyvtáros diplomát szerzett. Közművelődési szakembereket képzett, hivatástudatuk erősítését szolgálta. Legkedvesebb tanított tárgyai a közösségfejlesztés, az ünnepelmélet és a drámapedagógia voltak. Hallgatóival bejárta a régiót, közösségfejlesztő programokat szervezett, újszerű ünnepeket rendezett. Maga szinte megszámlálhatatlan előadást tartott az intézményén kívül is. Nyugdíjas éveiben elsősorban a szépírással foglalkozik. Gyakorta találkozik olvasóival. A gyerekeknek játékos-verses foglalkozásokat vezet, a felnőttekkel a szeretetről és a boldogságról beszélget – költeményei kapcsán.

A lovászpatonai Horn Miklós növénynevelő a pápai Szélesvíz folyóirat Értéktár rovatából

Bartha Lászlóné Borsó Katalin: Horn Miklós emlékbeszéd a lovászpatonai emléktábla- avatáson

Tisztelt Emlékezők, vendégeink, kedves honfitársaim!

Ünnep van ma szép szülőfalunkban, Lovászpatonán. Az ünnep mindig emlékezés, ami felemel, ami méltóságot ad, és összeköt azokkal, akikkel együtt emlékezünk. Erre az alkalomra gondolatainkba lopózik a múlt és a múltban gyökerező összetartozás. A mai napon a Lovászpatonai Baráti Kör emléktábla avató ünnepélyére jöttünk össze, hogy emléket állítsunk a tudomány, az emberiesség és a hazaszeretet szolgálatában szerzett érdemeknek. Születésének 120. évfordulóján az utókor tiszteleg egy tudós kutató emléke előtt, aki nehézségekkel terhes korszakban, kitartó, következetes munkával világ hírnevet szerzett Lovászpatonának.

Horn Miklós a nagy idők gyermeke, aki átélte, vagy inkább megszenvedte Európa történelmének 20. századi pusztító viharait, az

első világháborút, az orosz lenini forradalmat, és a második világháborút is. Édesanyja Krüger Adél szülőhazájában, a cári Oroszországban látta meg a napvilágot, apja Horn Albert azonban a korabeli Német Birodalom állampolgára volt. A Fekete-tengeri nagy cári kikötővárosban Ogyesszában, német környezetben nevelkedett. A bolsevikforradalom győzelmét követően ogyesszai otthonából szüleivel együtt Szibériába, internálótáborba száműzték. A Breszt-litovszki békeszerződés után, még a Szovjetunió megalakulása előtt apja német állampolgárságának köszönhetően a család elhagyhatta Oroszországot.

18 évesen már öt nyelven beszélt, de a legszebbet, a magyart már apáinktól tanulta – Lovászpatonán. 1923-ban, német mezőgazdász diplomával a kezében érkezett. Az igazán nagy emberek szerénységével, szívós munkával egy virágzó növénynevelő állomást hozott létre nálunk, Heitermajorban. Általa vált a Lovászpatonai név ismertté, szépen csengővé szerte a nagyvilágban. Horn Miklós nem volt lovászpatonai születésű, 24

éves koráig szinte semmit nem tudott Magyarországról, 1933-ig magyar állampolgársága sem volt, de egészen fiatalon elhatározta, hogy tudományos sikereit megosztja azzal a közösséggel, amely őt befogadta, amelyben otthonra talált. Ezért törzskönyveztetette nemesített fajtáit „Lovászpatonai roz”, „Lovászpatonai 160-as búza”, „Lovászpatonai köles neveken”. Gondoljunk csak bele, milyen büszkeség ez nekünk, ennek a kicsi falunak, hogy Európa országaiban sok tízezer holdon vetették a Lovászpatonai névvel forgalmazott bíborherét, rozst, búzát.

Horn Miklós egész munkás életét, szám szerint 38 évet a tavasszal zöldellő gabonátláknak, a sárga napraforgó parcelláknak szentelte. Tisztelte, csodálta a természetet, értette a kalászkok zenéjét, élvezettel hallgatta a „fák lehulló levelének lágy neszt”. Heitermajor dolgozóiból, a krumplit kapáló asszonyokból, a verejtékkal kaszáló családapákból igazi összetartó közösséget kovácsolt. Az olykor tört magyarsággal előadott tréfái, szerény egyszerűsége képes volt békévé simítani a legnagyobb ellentéteket is.

Horn Miklós

Szeretettel emlegetik illetve emlegették munkatársai, köztük is tanítványa, a számára legkedvesebb, dr. Gyulavári Oszkár későbbi növénynemesítő kandidátus.

Oszi bácsi a minap volt 95 éves, és teljes szívéből szeretett volna ma eljönni Lovászpatonára – de nem tudott.

Velük együtt megemlékezünk a heitermajori szolgálati lakásokban egykor vele élő kiváló szakemberekről, Takács András, Boda László, Örfly László nemesítőkről, Szunyogh Károly, Sohár László, Forgács Gyula technikusokról és a többiekéről. Elismeréssel emlegette meg idősebb Varga Gábor asztalosmester is, aki a kísérleti telepet szépen szélezett jelölőkarók ezreivel látta el.

Abban az időben a vidéki lakosságot még nem szórakoztatták falunapok, koncertek, meg fesztiválok. A falu műkedvelő előadói, a Lakatos István prímás és héthátáron híres zenekara által kísért vidám népdalestek, operett-előadások jelentették a kikapcsolódást, a kulturált szórakozást. Ő maga

mindenekelőtt a tudománynak, a természetnek élt, de tréfálkozó egyénisége ezeknek a színdaraboknak kedvelt szereplőjévé tették. A legnagyobb gyönyörűségét azonban felesége zongorajátékában, szépen csengő énekében találta meg. 1930-ban vette feleségül az uradalmi főintéző leányát, Stróbel Maricát, aki szeretetben kísérte végig életét. Ma leánya Éva, unokái, 6 dédunokája és hét ükunokája emlegeti gyermeki büszkeséggel a lovászpatonai tudós kutatót, az ükapát.

Bár a magyar mezőgazdaság háború utáni talpra állásának egyik legnagyobb alakja Horn Miklós volt, Heitermajor államosítást követő elsorvasztását, a virágzó növénykultúra későbbi felszámolását nehéz szívvel élte meg. A személyét ért bántásokon méltósággal felülemelkedett, de a cifra jelszavak rabszolgaságát nem vállalta fel. Ahhoz túlságosan szerény, túlságosan tisztességes és túlságosan fennkölt ember volt.

A növénynemesítés egykori heiteri bölcsője leépítésének nagy vesztese egész Magyarország, nagy vesztese Lovászpatonna, mégis az ő munkája által Lovászpatonna neve örökre fennmarad a magyar növénynemesítés tudománytörténetében és falunk történelmi emlékezetében. Mindezért emlékeztessen e márványtábla mindnyájunkat a kiváló mezőgazdászra, a tudós kutatóra, a mindig víg kedélyű, alázattal teli, igaz emberre, Horn Miklósról!

Utolsó gondolataim a köszönet szavai. Illesse köszönet a Baráti Kör tagjait a kezdeményezésért, az emléktábla állításáért, és megfinanszírozásáért, Zs. Nagy Zsolt székesfehérvári kőfaragó mestert a tábla elkészítéséért, a Horn-Stróbel család ma élő leszármazottait emlékeik átadásáért, a növénynemesítés jelenlévő tudósait, akik évtizedek óta mélyen őrzik Horn Mik-

lós tudományos örökségét, a falu önkormányzatát, mint a kastély tulajdonosát a tábla helyének biztosításáért, és végül kiemelten Pintér Imre polgármester urat, egyben Baráti Körünk oszlopos tagját, aki készséggel felkarolta emléktábla állító kezdeményezésünket.

Horn Miklós munkás élete már több, mint fél évszázada véget ért, a természet azonban, amelyhez életét kötötte, örökre él. Neki és Petőfi szavaival nekünk is üzen:

Aludjál hát, szép természet,
Csak aludjál reggelig,
S álmodj olyakat, amikben
Legnagyobb kedved telik!

Most pedig felkérem Pintér Imrét, Lovászpatonna polgármesterét, vegye át az emléktáblát a falu nevében.

Kedves Imre, viseld gondját, őrizd híven, s ha eljön az idő, add tovább utódaidnak szeretettel, sértetlenül!

Dr. Hoffmann Borbála: Emléktábla-avatás, Lovászpatonna, 2019. aug. 17. dr. Horn Miklós (1899-1965)

Tisztelt Emléktábla-avatók, Lovászpatonnai Baráti Kör, Kedves Egybegyűlteik!

Nagy megtiszteltetés számomra, hogy dr. Horn Miklós növénynemesítő emléktáblája avatása alkalmából szólhatok Önökhöz.

Ez évben van Horn Miklós születésének 120. évfordulója. A változatos fiatalkori életút után (mint az előbb hallottuk), *apja német, anyja orosz volt. Odesszában született, Moszkvában érettségizett, egyetemre Berlinben járt* és ott az évszázad kiemelkedő genetikusának, E. Baurnak tanítványaként szerzett növénynemesítői oklevelet, 1923-ban.

Még abban az évben, Esterházy Pál hívására, Lovászpatonára érkezett az akkor 24 éves fiatalember, hogy a gróf birtokán elindítsa a növénynemesítő munkát. Így került Magyarországra. Egy évig szándékozott maradni, de a megindított munkák eredménye annyira érdekelte, hogy tovább, és végül egész életére Magyarországon maradt. *Itt, a bakonyaljai tájon szerette meg új hazáját, egy évre érkezett, de egy életre maradt Lovászpatonán.*

A Heitermajorban, ahol létrehozta a növénynemesítő telepet, meglehetősen mostoha körülmények közt indította el a munkát.

Horn Miklós rendkívül szorgalmas és tehetséges, sokoldalú növénynemesítő volt. Munkássága szinte valamennyi szántóföldi növényfajra kiterjedt. Minősített, és a köztermesztésben komoly szerepet betöltő fajtái voltak a legfontosabb mezőgazdasági kultúrákban: őszi búza, rozs, árpa, zab, kukorica, köles, napraforgó, burgonya, fehérhere és bíborhere. Még felsorolni is sok. Ezért is mondhatjuk, joggal, hogy Horn Miklós a 20. század egyik legeredményesebb növénynemesítője.

Legnagyobb sikerét a rozs nemesítésében érte el. A két világháború között hazánkban majdnem kizárólag csak a Lovászpatonai rozs fajtát termesztették.

Az általa nemesített fajták közül több külföldön is termesztett, keresett volt. Angliában még a 90-es évek elején is termesztették rozs fajtáját. Kiváló export-termék volt a fehérhere és a bíborhere fajták vetőmagja is. Fajtái és kiváló minőségű vetőmagja révén nemcsak hazánkban, hanem külföldön is elismerést szerzett Lovászpatonának.

De nem csak a növénynemesítésben volt tevékenyen, eredményes, hanem részt vett (ma úgy mondanánk) az „utánpótlás nevelésében”, a fiatal növénynemesítő-jelöltek gyakorlati képzésében

is, tudását önzetlenül megosztotta az érdeklődő fiatalokkal. Így lett az általa alapított telep a 20. századi magyar növénynemesítés egyik meghatározó helyszíne, itt kezdték pályájukat Gyulavári Oszkár, Németh János, Bondor László, Beke Ferenc növénynemesítők. Kortársai elbeszéléseiből ítélve a szakmai találkozónak jó humorú, szellemes és vidám hangulatot keltő tagja volt, akit minden szakmabeli nagyra becsült.

Horn Miklósnak érdeme volt, hogy a II. világháború pusztításai ellenére – német és orosz nyelvtudásának és bátorságának, helyállásának köszönhetően – növénynemesítő telep berendezéseit és magkészletét sikerült nagyobb veszteségek nélkül megőriznie. A háború után minden erejét latba vetve, sok nehézséggel, nélkülözéssel megküzdve, nagy buzgalommal folytatta munkáját. Az újrakezdésben így fontos szerepet játszottak a Lovászpatonáról származó, jó minőségű szaporító anyagok.

Dr. Gyulavári Oszkár visszaemlékezéséből idézem:

„A második világháború minden magyar növénynemesítő telepet súlyosan érintett. Sokan az átvonuló csapatok és háborús te-

vékenységek elől elmenekültek. Sok kísérleti anyag és felszerelés elpusztult. Horn Miklós mindvégig ott maradt a kísérleti telepen. Nagy segítségére volt nyelvtudása. Mind a németekkel, mind az oroszokkal jól meg tudta értetni magát. Ennek is köszönhető, hogy a kísérleti anyagot és felszereléseket át tudta menteni. Így a Lovászpatonai Növénynemesítő Telep a háborút követő első években is gyorsan és hatékonyan tudta szolgálni az ország mezőgazdaságának nemesített fajták vetőmagjaival való ellátását.”

A heitermajori uradalmi növénynemesítő üzemet 1945-ben államosították, majd folyamatosan átszervezték, majd 1961-ben véglegesen megszüntették, felszámolták.

Dr. Magassy Dániel, ny. miniszteri tanácsos visszaemlékezéséből idézem:

„Horn Miklós 1961. dec. 1-jével, élete 63. évében nyugdíjba kényszerült,a szorgos és sikeres tevékenység megszakításra ítéltetett. A Lovászpatonai Növénynemesítő Kísérleti Üzem önállóságát a földművelésügyi miniszter utasításával (FM 21/1955) megszüntették...

...Horn Miklós fáradhatatlanul dolgozni tudó ember volt, de nem vállalkozott a változásokhoz

való igazodás érdekében szükséges küzdelemre. A harchoz túlságosan szerény, túlságosan tisztességes és túlságosan fennkölt ember volt.

Mint nyugdíjas, 1962-től Mosonmagyaróvárra, a Mezőgazdasági Akadémiára járt dolgozni, vagy inkább azért, hogy ne tétlenül töltse napjait. Bár Mosonmagyaróvárott kollégák méltóképp és szeretettel fogadták, mégsem talált ott igazán otthonra.

Az általa létrehozott, és 38 éven át vezetett telep végzetes sorsa lelkileg szerfelett megviselte. Meggyorsította a korábban mindig derűs és cselekvőkész ember fizikai hanyatlását és rövid nyugdíjas évek után, 1965. augusztus 3-án bekövetkezett halála.”

A fajtáinak fönntartása a keszthelyi Akadémia feladata lett. Kukurica nemesítési anyagait pedig legkedvesebb volt munkatársa, Gyulavári Oszkár gondozhatta.

A második világháborút követő államosítás és sorozatos átszervezés után lovászpatonai nemesítő állomás anyagainak egy része a Keszthelyi Agrártudományi Egyetemre került, Keszthely lett a lovászpatonai fajták egy részének, így a mai napig a köztermesztésben lévő Lovászpatonai bíborherének és a Lovászpatonai rozsnak az örököse és fenntartója.

Ezért megtisztelő kötelességünknek éreztük a Georgikon Karon, hogy Dr. Horn Miklós emléket megőrizzük, nevét emléktábla elhelyezésével is megörökítsük, munkásságáról a *Georgikon kis-könyvtár Tudománytörténeti füzetek 19. Dr. Horn Miklós* kötetben (2005) megemlékezzünk.

Petőfi Sándor szerint: Az idő igaz, s eldönti, ami nem az.

Az utókor 40 évi méltatlan hallgatása után Dr. Gyulavári Oszkár – Oszó bácsi – szervező munkájának és a Georgikon Alapítvány anyagi támogatásának köszönhetően jöhetett létre a kötet.

A kötet az emléktábla avatás alkalmával elmondott beszédeket, fényképekkel, dokumentumokkal kiegészítve, továbbá a Horn Miklós mellett pályakezdőként dolgozó fiatal nemesítők személyes hangú megemlékezéseit és Horn Évának édesapjáról írt gondolatait tartalmazza. Ezekből az emlékekből Horn Miklós személye mellett egy nehéz, embert próbáló időszakról is képet kaphatunk.

Nagy örömmre szolgál, hogy ajánlással én is támogathattam a Lovászpatonai Baráti Kör kezdeményezését, dr. Horn Miklós életművének az országos Magyar Értéktárba történő felvételét.

Ez évben van Horn Miklós születésének 120. évfordulója.

Horn Miklós egy évre érkezett, de egy életre maradt Lovászpatonán.

Sőt, nem csak egy életre maradt, hiszen itt „vert gyökeret”, alapított családot, leánya, unokái révén vér szerint is köztünk maradt.

Életműve, munkásságának eredményei is napjainkig hatóan itt élnek az általa nemesített fajtákban, valamint a „kinevelt utód-nemzedék” munkájának eredményeiben.

Példamutató, ahogy a Lovászpatonai Baráti Kör megbecsüli a falu nagyjait és maradandó emléket állít, méltóan megőrzi dr. Horn Miklós növénynemesítő emlékét.

Bartha Lászlóné Borsó Katalin, köszönet érte!

Örömmre szolgál, hogy részt vehetek a Horn Miklós növénynemesítőnek állított márványtábla leleplezésén.

Jánossy Andor méltatása

1965. augusztus 3-án elhunyt Horn Miklós, a magyar növénynemesítés egyik legkiválóbb szakembere. Érdekes, színes egyénisége, természet- és emberismerete és szeretete, idegen származása elle-

nére a magyar földhöz, a magyar néphez fűződő vonzalma, ragaszkodása, hallatlan szorgalma, puritánsága példamutató életpályát állított elénk.

Rácz Györgyné Hege- düs Erika: Dr. Horn Miklós tudós-kutató unokájának köszöntője a Horn Miklós emlék- tábla-avató ünnepélyen

Kedves Lovászpatonaiak, Tisztelt Polgármester Úr, Főjegyző asszony és nem utolsósorban kedves Borsó Katalin!

Kedves Patonaiak és meghívott vendégek, szeretnék köszönetet mondani a mai ünnepségért és emléktábla avatásért az egész családom nevében, főleg édesanyám helyett, aki sajnos az egészségi állapota miatt nem vehet részt az ünnepségen.

Külön köszönet a Lovászpatonai Baráti Körnek, élén Borsó Katalinnak az áldozatos munkájukért, hogy most itt lehetünk és emlékezhethetünk.

Köszönöm, hogy az egyetem szakmai elismerése még ma is él, és megőrizték szeretett nagyapám tudományos életművét.

Én mint kisgyermek szinte itt nőttem fel Lovászpatonán – pontosabban Heitermajorban. Itt tébláboltam nagyapa mellett, hallgatva, ahogy oroszul számolja a magokat, hiszen németként Oroszországban született, így oroszul tanult meg számolni, és élete végéig így is számolt. A nagy háború vihara azonban visszasodorta őt és családját Németországba, majd a szakmai kihívás Magyarországra szólította, a szerelem pedig örökre itt tartotta választott hazájában.

Még ma is az orromban érzem az üvegház illatát, ahol felejthetetlen pillanatokat töltöttem vele.

Számomra ő volt az igazi nagyapa, hiszen nagyokat lehetett vele sétálni, ő volt az, akinek mindig érdekes történetei voltak. Aki jól beszélt magyarul, de megőrizte akcentusát, ami sok tréfás helyzetet teremtett, de ő így volt tökéletes.

Még ma is látom, ahogy akkurátusan rendezgeti a bélyegeit, magyarázva nekem, hogy melyik miért olyan szép. Soha nem felejttem el azt a türelmet, amely a sajátja volt, nem emlékszem arra, hogy valaha is ki lehetett volna zökkeníteni a nyugalmából. Talán ez tette sikeres emberré a szakmájában és a magánéletében is.

Életpályáját, tudományos munkáját igazán már csak felnőttként értettem meg, de akkor már sajnos nem volt közöttünk. Azt hiszem, kimondhatom, büszkeség tölt el, ha belegondolok sikeres szakmai munkájába, hogy a Berlinből érkező fiatal ember itt, választott hazájában milyen értékes munkát végzett.

Története ma is példa lehet a most induló fiatal kutatók számára: Nem a helynek, hanem az embernek kell nagyoknak, kitartónak és szorgalmasnak lenni, és akkor megvalósulnak az álmok.

Tisztelt ünneplők, még egyszer köszönöm az egész családom nevében a megemlékezést szeretett nagyapámról dr. Horn Miklósról, köszönöm, hogy emléket eddig is megőrizték, és megőrzik a jövőben is, ahogy én és családom minden tagja megőrzi Önöket és településüket a szívében.

Dr. Horn Miklós uradalmi főintéző, növény-nemesítő kandidátus, mezőgazdaságtudományi doktor életműve*

Odesszában született 1899-ben. Moszkvában svájci iskolában érettségizett. 1921-ben a Berlini Mezőgazdasági Főiskolán szerzett mérnöki oklevelet, majd 1923-ban növény-nemesítő szakvizsgát tett, és gróf Esterházy Pál hívására jött a lovászpatonai uradalomba.

A mai Heitermajor már a középkorban is lakott volt. Eleink Knezrekezynek, később Szerdahelynek nevezték. Somogyi János gróf egykori intézője, a fiatalon elhalt Heiter János emlékére 1909-től hivatalosan is Heitermajornak nevezik. Horn Miklós itt alapította meg 1923-ban a világhírű Lovászpatonai Növény-nemesítő Telepet. 1933-ban megkapta a magyar állampolgárságot, és okleveleit is ez évben honosította.

A majorban üvegházak, palántanevelők, laboratóriumok épültek, és 240 hold földterület is tartozott hozzá. Vetőmagellátó üzeme naponta 70-80 mázsa vetőmagot állított elő. A telepet lóvontatású vasútvonal, azaz Lóré kötötte össze Gyömöre vasútállomásával.

A Heitermajor a 20. századi magyar növény-nemesítés bölcsője volt. Olyan kiválóságokat adott a tudománynak, mint dr. Bondor László növény-nemesítő, dr. Gyulavári Oszkár növény-nemesítő kandidátus és dr. Beke Ferenc későbbi Kossuth-díjas növény-nemesítő. Világhírű eredmények születtek Lovászpatonán.

Összesen 18 államilag elismert új növényfajt nemesítettek, melyeknek egytől-egyig a „Lovászpatonai” előnevet adták. Lovászpatonai rozsról, Lovászpatonai bíborheréről tanultak a hallgatók a világ agráregyetemein.

A II. világháború idején a nemesítés törzsanyagai országszerte elpusztultak, de Horn Miklósnak sikerült a lovászpatonai telepet megmentenie. Németül is, oroszul is tudott, és bátor kiállása is segített ebben.

Munkásságának világhírét bizonyítják nemzetközi publikációi, fajtabemutatói és tudományos szakfordítói tekintélye is. A Munka Érdemrend ezüst fokozatát 1955-ben, a „Szocialista Munkáért Érdemérem” kitüntetését 1958-ban kapta meg. Tudományos munkásságát fémjelzi az 1958-ban elért kandidátusi fokozat és a mezőgazdaságtudományi doktori cím.

A háború után nem tartozott a hatalom kegyeltjei közé, politikai meghurcolásban, mellőzöttségben bőven volt része, de ő mindenképp előtt tudós maradt, és a munkájának élt.

A heitermajori uradalmi növény-nemesítő üzemet 1945-ben államosították, 1962-ben pedig végleg felszámolták. Törzsanyaga sok hanyattatás után végül jó kezekbe, a keszthelyi Mezőgazdasági Akadémiához került, ahol a Georgikon lett a Lovászpatonai Növény-nemesítő Telep örököse.

Életművének jelentőségét, maradandóságát igazolja, hogy egyes fajtái napjainkban is köztermesztésben vannak. Falunkban is. 2017-ben a „Lovászpatonai bíborhere” fajtafenntartási feladatainak magasszintű ellátásáért kapott Pedagógus Szolgálati Emlékérmét a Georgikon Egyetem professzor emeritusa, dr. Hoffmann Sándor. A fajta genetikai állományának fenntartásáról napjainkban a génforrás-védelem hazai bázisintézménye, a tápiószelei Növényi Diverzitás Központ gondoskodik.

A tudós növény-nemesítő 1961-ben 38 évi lovászpatonai működés

* Az írást az ünnepen Fehér Mária olvasta fel.

után nyugdíjba ment, de tudományos tanácsadóként haláláig előadott a magyaróvári akadémián. 1965. augusztus 3-án érte a halál. Hamvai a Győri Új Köztemetőben nyugszanak.

Halálának 40. évfordulóján, 2005-ben a Veszprémi Egyetem keszthelyi Georgikon Mezőgazdaság-tudományi Karán avatták fel első emléktábláját.

Lovászpatonán az önkormányzat által kiépített kertészet és gyümölcsfeldolgozó üzem központi épületében folyamatban van egy „Horn Miklós emlékszoba” kialakítása.

Emlékét őrzi egyesületünk logója is, mely az ő példáján született.

A Baráti Kör javaslatára „Horn Miklós életműve és a nemesített lovászpatonai növényfajták” 2018-ban felvételt nyert a Veszprém Megyei Értéktárba. Folyamatban van az országos, azaz a Magyar Értéktárba történő felvételének tudományos előkészítése.

Bartha Lászlóné Borsó Katalin: Fehér Mária 2019-es Patonay (Pitying) József-díja

Fehér Mária szülőfaluja Lovászpatonna. Születése óta Kiskajár a szűkebb otthona. Itt töltötte gyermekkorát, a kastélyiskolában járta a 8 osztályt. Középiskolai tanulmányait a Pápai Jókai Mór Közgazdasági Szakközépiskolában folytatta. A Tanácsakadémián 1978-ban végzett, az Államigazgatási Főiskolán 1985-ben szerzett igazgatásszerve-

zői diplomát. Címzetes főjegyzői kitüntetését 2003-ban kapta meg.

Ízig-vérig lokálpatrióta. Ezer szállal kötődik szülőföldjéhez, és tevékenyen részt vesz falunk fejlesztésében, felvirágoztatásában. Egyike azoknak, akik Lovászpatonáért áldozzák nemcsak kenyérkereső munkájukat, hanem szabadidejüket, energiájukat és segítőkészségüket is. 1975-től 1996-ig főállásban, hivatásszerűen vb-titkárként, jegyzőként, anyakönyvvezetőként, 5 éven keresztül önkormányzati képviselőként is dolgozott Lovászpatonáért, mindemellett elkötelezett önkéntesként civil szervezetekben, közösségekben és tisztségekben munkálkodik szülőfalujáért.

1989-től aktív tagja az Irodalombarát Szakkörnek, 1991-től elnöke a Lovászpatonáért Alapítvány kuratóriumának, megalakulása óta elnöke a Lovászpatonai Értéktár Bizottságnak, és természetesen alapító tagja baráti körünknek is. Évtizedek óta Lovászpatonna kulturális életének mozgóatója, kiemelkedő szervezője.

Aktív része van Lovászpatonna címerének, zászlójának megalkotásában, érdemeket szerzett a 2009-ben megjelentetett „Lovászpatonai képeskönyv” összeállításában és Kiskajár múltjának felkutatásában.

1997. óta főszerzője a Kosuth-kápolnához kötődő március 15-i, a lovászpatonai iskolások részvételével is zajló szavalóversenyeknek, megemlékezéseknek.

Baráti körünk alapító, oszlopos tagja. Önzetlenül, és sokat dolgozik programjaink megvalósításáért. Gyerektáboraink egyik fő programszervezője, évek óta táborpa-

rancsnok, falunapi műsoraink aktív résztvevője, irodalombarát szakörösként előadója, közgyűléseink állandó jegyzőkönyvvezetője. Segítségét, rendkívüli emlékezőtehetségét nem nélkülözhetjük két falutörténeti kötetünk forráskutatási munkáiban, a könyvbemutatók, emléktábla-avató ünnepélyek szervezésében. Mindezzel Lovászpatonna és a baráti kör hírnevét öregbíti.

Honismerettel és hagyományörzéssel kapcsolatos munkássága nemcsak Lovászpatonára, hanem a környező községekre, Bakony-szentivánra, Pápateszérre, Csótra, Vanyolára, Gicre is kiterjed.

Ki kell emelnünk azt a követendő példát, amit szeretett magyar anyanyelvünk ápolásában mutat. Előadói képességeit anyakönyvvezetőként, falusi ünnepélyek szereplőjeként és méltóságteljes halotti beszédeiből ismerjük. Szépen fogalmazott írásainak, szónoklatainak minden szava anyanyelvünk szépségét dicséri.

Önzetlenül segítőkész, lelkes, aktív és a végletekig megbízható.

Munkásságáért elismerést kapott a Veszprém Megyei Honismereti Szövetségtől, a Veszprém Megyei Tanácstól, a Művelődési Minisztertől, a Magyar Köztársaság miniszterelnökétől, és most a Lovászpatonai Baráti Kör fenti érdemeinek elismeréseként átadja első lovászpatonai kitüntetését, a Patonay (Pitying) József-díjat.

Lovászpatonán, 2019. augusztus 17-én, a Kastély-napon a díjat átadta a Lovászpatonai Baráti Kör elnöke Bartha Lászlóné Borsó Katalin, az elismerést ismertette: Mező Lászlóné Kovács Julianna.

Népfőiskolai Műhely Baranyában

Az NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. a „Művelődő közösségek Nyugat-Magyarországon” elnevezésű, EFOP-3.7.3-16-2017-000150 azonosítószámú pályázatának keretében 2019. március 26-án útjára indult a Népfőiskolai Műhely Baranyában. A következő 11 hónapban egy-egy alkalommal találkoznak a népfőiskolai aktivitás iránt érdeklődő baranyai közművelődési szereplők.

Első alkalommal Pécsváradra látogattak a résztvevők. Nem véletlen a helyszínválasztás, hiszen a Pécsvárad Vár Szolgáltató Kft. működtetésében levő kolostorvár már komoly lépéseket tett a népfőiskolai aktivitást megalapozó értékfeltáró munkában. 2018-ban adták ki a járási értékeket bemutató Ezeréves Zengővidék című kiadványukat. Így a megnyitó előadásban megalapozott volt az a célkitűzés, hogy a műhelymunkába bekapcsolódó partnerek gyakorlati tanácsokat, ötleteket kapjanak az értékfeltáró munkához. Erről Váradi Judit, módszertani referens, a projekt koordinátora beszélt.

Ezután Nemes Krisztina, megyei igazgató a Nemzeti Művelődési Intézet Baranya Megyei Igazgatóságának 2019-es évi tevékenységeit mutatta be. Az igazgató asszony három témakörbe csoportosította a megyei aktivitásokat. 1. Hagyományos, tanácsadó tevékenységek. A közművelődést érin-

tő jogszabály-módosításokból következő megnövekedett feladatok új kihívások elé állítják a közművelődési szakembereket. Ezek megvalósításához szeretnének hasznos segítséget, ismereteket nyújtani az igazgatóság módszertani referensei. 2. Projekt jellegű tevékenységek. Ide azok az országos és helyi projektek tartoznak, amelyek során amatőr művészeti csoportokat, folyamatokat bonyolítanak le Baranya megye egy-egy településén, intézményében. Ilyen a Pajtaszínház, vagy a Búvös Bábos program. 3. A Nemzeti Művelődési Intézet tevékenységének bemutatása, a közművelődési szakma népszerűsítése. Ide azok a programok sorolhatók, amelyekben a nagyközönség is betekinthet a megyében zajló folyamatokba. Ilyen a Bóköz Fesztiválon működő NMI Udvar, vagy az értéknepok, fesztiválok. Szintén fontos feladat a felsőfokú szakmai képzésekre való hallgatótoborzás. A közművelődésben dolgozó, vagy azt pályának választó fiatalok a közösség-szervezés alapszakot és a kulturális mediáció mesterszakot végezhetik el. A Nemzeti Művelődési Intézet Baranya Megyei Igazgatósága, együttműködve a Pécsi Tudományegyetemmel, e képzések népszerűsítésében is jelentős mértékben bekapcsolódik.

Az intézeti ismertető után a műhelymunka résztvevői az éves programtervet hallhatták. Lehe-

tőséget kaptak a bemutatkozásra, és a műhelymunkával kapcsolatos elvárásairól is beszéltek. Az első találkozó a kolostorvár bejárásával zárult. Gászné Bósz Bernadett, házigazda vezette körbe a csoportot az évezredes falak között.

A műhelytagok 2. találkozására április 30-án került sor, Pécsváradon. A téma Intézményi formák – Művelődési terek – a Népfőiskola. A népfőiskola nemzetközi és hazai rövid történetének ismertetése után a műhely tagjai hallhattak a közművelődést érintő törvényi változásokról. Kiemelten a népfőiskoláról, mint intézményről. Alapításának infrastrukturális és humán erőforrás feltételeiről, valamint a Kárpát-medencei Népfőiskolai Hálózathoz való kapcsolódásról. Kiscsoportos feladatként a népfőiskola lehetséges feladatkörét határozták meg a tagok, valamint a jelenlegi közművelődési programok és a népfőiskolai tevékenységek kapcsolódását beszéltek meg.

Május 28-án, Nagypallon tartottak kihelyezett foglalkozást. Nagypallon, bár csak 406 fős kistérség a Pécsvárad járásban, pezsgő kulturális élet zajlik. A település vezetői 2018-ban döntöttek arról, hogy csatlakoznak a pécsvárad népfőiskolai kezdeményezéshez, amelynek fő szervezője a Pécsvárad Vár Kft.

A település polgármestere, Grätz Erika, és a Régi Mestersége-

ket Felelevenítő Egyesület elnöke, Bérces Boldizsárné fogadta a csoportot. Elsőként a Kézműves Házat tekintették meg, amelyet az elmúlt évben Dr. Andrásfalvy Bertalan és Kárpáti Árpád adott át. A gyékény és csuhé megmunkálásának, fonásának nagy hagyománya van Nagypallon. Az egyesület tagjai ezt a kézműves mesterséget végzik, tanítják a fiatalabb nemzedéknek. Régi és új munkákból nyílt itt állandó kiállítás.

Az időjárás, mintha meghallotta volna a csapat kérését, kegyes volt, és igen kellemes tavaszias időben nézték meg a település nevezetességeit.

A Kézműves Ház után a nagypalli Tájház megtekintése következett, ahol magyar és német nemzetiségi szobát rendeztek be. A tájházban látható berendezési tárgyakat, viseleteket, fotókat a település lakói adományozták.

Nagypall Pincegalériával is büszkélkedhet. A Pincegalériát egy itt letelepült holland házaspár, Eddy Smid és Frouke Schouwstra álmodta meg 2001-ben. Minden évben, május elején a galéria nyitó napján kisebb faluünnep kerekedik, az asszonyok sütnek-főznek, a férfiak a megnyitó előkészítésében segítkeznek. Az óvodások és iskolások pedig kis műsorral készülnek. Idén a Nádudvari Kézműves Iskola remek alkotásai tekinthetők meg.

Visszatérve a művelődési házba, Grätz Erika polgármester asszony bemutatta a nagypalli értéktár bizottság működését, a helyi közösségek szerepvállalását, a felvett értéktári elemeket, valamint ismertette a település sokszínű rendezvényeit is. A beszélgetés következő részében az értékfeltárás fontosságáról, valamint a kulturális gazdaságfejlesztésben való „hasznosításáról” esett szó. A résztvevők hallhattak a települési és a tájegységi értéktár bizottságokról is. Baranyában ez utóbbiból nemrég alakult új, a Komlói járás településeinek rész-

Látogatás a Míves Tojás Múzeumban, Zengővárkonyban

vételével. A résztvevők gazdag tapasztalatokkal, élményekkel tértek haza, s azzal a tudattal, ha egy jól működő és összetartó közösség részesei, akkor az a közösség csodákra képes.

A programsorozat következő június havi foglalkozásán a csoport Zengővárkonyba látogatott. Azért erre a településre esett a választás, mert csatlakoztak a pécsváradi Népfőiskolai kezdeményezéshez, és országosan ismert gyűjteményei vannak, amelyek olyan népművészeti ágakat mutatnak be, amelyek igazán különleges értékek. A településen található a Míves Tojás Múzeum, és a Szalma-Kincstár (nemzetközi szalmatárgy gyűjtemény).

A gyűjtemények bemutatása előrevetítette, hogy a foglalkozás témája a megyére jellemző sajátosságokra hívja fel a figyelmet. A néprajzi vonatkozású elemeket a Janus Pannonius Múzeum Néprajzi Osztály osztályvezetője, Burján István mutatta be. A baranyai népfőiskolai csoport mellett Bács-Kiskun megyéből, Jakabszállásról érkeztek érdeklődők, akik saját népfőiskolai programjukban határoztak úgy, hogy más megyei tapasztalatokat is megismernek. Emiatt is volt eredményes az a módszer, hogy a néprajzos előadó három-négy, csak a

megyére jellemző néphagyományról mesélt.

Elsőként a hungarikum Mohácsi Busójárást említette, amely természetesen ismert szokás. Azonban egy új szempontból elemezve, fontos kérdést vetett fel. Nevezetesen a néphagyományokra épülő „fesztivál-ipar” mértékét. A kérdés fontosságát a következő példával lehetett jobban értelmezni. A bolyi Emmausz-járás a katolikus sváb népesség régi, húsvéti hagyománya volt. A több mint száz évre visszatekintő népszokás néhány éve az identitását keresve olyan testidegen, fesztivállátványossággá kezdett válni, amely már a legkevésbé emlékeztetett az eredeti, közösségi élményre. Azonban az utóbbi időben letisztult, visszanyerte a helyi közösség számára élményt és örömet adó ünnep jellegét. A következő bemutatott jellegzetesség a hosszúhetényi húsvéti Bárányles a Zengőn, amelyen kizárólag férfiak vehettek részt. Ez a hagyomány annyira elterjedt, hogy mindenféle írott, kihirdetett felhívás nélkül is minden évben részt vesznek rajta. Ellentmondásos példaként a Pécsváradi Leányvásárral zárult a beszélgetés. A valaha néptáncos és hagyományörző ünnepből többnapos, zajos fesztivál lett. Turisztikai oldalról jó és kívánatos a megnö-

vekedett érdeklődés, de a népszokásra gyakorolt hatása vitatható. Tulajdonképpen ez a dilemma volt a szerdai foglalkozás kulcstémája.

Ezután a csoport megtekintette a két kiállítást, amelyekben ügyesen elegyítik a hagyományos technikákkal készült népi iparművészeti tárgyakat a gyűjtő tevékenységből származó, hasonló témájú anyaggal.

A foglalkozás során arra is lehetőség nyílt, hogy a résztvevők kérdéseket tegyenek fel, tapasztalatcserét folytassanak egymással.

A műhely ötödik találkozásán, július 30-án, Bárdudvarnokkal, a Somogy megyei település eredményeivel ismerkedhettek meg a résztvevők. A csoportot dr. Bánkúti Gyöngyi, a „Van közünk egymáshoz” Alapítvány elnöke várta a helyi faluházban.

Először a Mesepalota óvodát tekintették meg. Mint a neve is mutatja, valóságos mesebeli kastély. Az óvoda a közösségi összefogás kiváló példája: helyi építész – Sziklai Ákos – tervezte, és a csodálatos kerámiadíszítések is helyi művészek, Beiczter Judit művész tanár és Haáz Attila keramikus művei. Több más épület, alkotás, buszmegálló, vízikérék is hasonló helyi összefogásban készült el.

Jellemző a bárdudvarnoki lakosokra az erős közösségi összetartozás, s ha látják, hogy szükség van valamire, akkor mindent elkövetnek, hogy megteremtsék. A Mesepalota óvodát a helyi értéktárba is felvették.

Az óvodai látogatás után a faluházba invitálták a csoportot, ahol Mester Balázs polgármester tartott előadást Bárdudvarnokról. Érdekességként elmondta, hogy Bárdudvarnok településszerkezete nem szokványos, tizenhat településrészből áll, tizenhárom temetőt gondoznak, és 42 buszmegállójuk van. Sok különleges ember lakja, akiknek tevékenysége nemcsak helyi, de térségi szinten is jelentős. Itt jött létre Európa első „nemzetközi csillagoségbolt-parkja”, a Zselici Csillagpark. Előadásában bemutatta a helyi értékeket, kiemelte a Bárdibükki Porciunkula Kápolnát, a Gosztonyi Kúriát, amely a Nemzetközi Üveg Alkotótelepnek ad otthont, a Porta Pacis Lelkigyakorlatos Házat, és a magántulajdonban lévő Zsippó Madár- és Élményparkot. A település része a Zselici Tájvédelmi Körzetnek is. Bárdudvarnokon 16 civil szervezet működik. Jellemző rájuk az összefogás, összetartás, az együttgondolkodás, a közös tervezés. Közös szerve-

zik a település programjait, mint például a Bárdudvarnoki Kulturális Hetet, a „Bárdi Hullócsillag Születik” rendezvényt, a farsangot, a Pilvax kávéházat, a Szín-Vonal Rajziskolát és működik a Faluszínház is. Minden évben, március 15-én, Kassai Lajos és társai látványos lovas-íjász felvonulást tartanak.

A polgármester a civil szervezetek munkáját nemcsak ismeri, segíti, de sok esetben aktív részese is tevékenységüknek.

Dr. Bánkúti Gyöngyi, a „Van közünk egymáshoz” Alapítvány tevékenységét mutatta be. A Kárpát-medencei Népfőiskolai Hálózat munkájában a kezdetektől részt vesznek. Az alapítvány működteti a faluházat és integrátorként is tevékenykedik. Helyet és segítséget nyújt más szervezeteknek is. Szervezik többek között a falunapot, a gasztronómiai napot, a szüreti felvonulást is, valamint a hagyományörző programokat. Visszatánítják „nagyanyáink fortélyait”, gyerek- és ifjúsági rendezvényeket tartanak. Az alapítvány a „Zselici Kalács” Népfőiskola szervező, előkészítő munkáját a helyi civil szervezetekkel, az önkormányzattal, a településfejlesztési kft-vel és a szociális szövetkezettel közösen kezdte meg, s a jövőben is összefogásban szeretnének dolgozni. A térségi szerepvállalást alátámasztva kilenc településsel kötöttek együttműködési megállapodást. Az alapítvány és az önkormányzat tervei között szerepel a Makovecz-stílusban épült faluház kibővítése is.

Az előadás után Bányára, Bárdudvarnok egyik településrészére is ellátogatott a csoport, melynek fejlesztése egyesületi keretek között kezdődött meg a 90-es évek elején. A „Bányai Panoráma Egyesület” azóta 20 főre szállással is rendelkező közösségi házat üzemeltet. A csodás kilátás, a jó levegő és a csend mindenkit marasztalásra bízott.

Az ebédre már Kaposmérőn került sor, ahol a fehér abrosz mellett

Jakabszállásról érkeztek vendégek a Baranyai Népfőiskolára

Műhelymunka

még szakmai beszélgetések kezdődtek a népfőiskoláról, a közösségekről és lehetőségeikről.

A műhelyfoglalkozások résztvevői a látótúrán számos jó gyakorlatot ismerhettek meg, amelyeket a későbbiekben, saját szervezeteik esetében is hasznosíthatnak. A házigazdák pedig a számukra jelentkező előnyt említették, hogy látogatásunk okán – ismételten – összeszedték az aktualitásokat, végiggondolták múltjukat és ráfókuszáltak a terveikre.

A baranyai Népfőiskolai műhely hatodik összejövételére került sor 2019. augusztus 27-én, Pécsváradon. A téma: a közösségi tervezés alapjai. A foglalkozást Knyihár Éva közösségfejlesztő szakember vezette.

A műhelymunkát bemutatózással kezdték, amit rövid, kreatív feladat követett. Csoportmunka keretében, színes újságok felhasználásával kellett a résztvevőknek „montázs” plakátot készíteni annak demonstrálására, hogy „Milyen egy jól működő közösség?”. A montázs készítése közben mindenki elmondhatta gondolatait, tapasztalatait a közösségekkel végzett munkájáról, a kihívásokról.

A résztvevők között már többen vettek részt hasonló tervezői folyamatban. Ők elmesélték ezzel

kapcsolatos élményeiket, tapasztalataikat. Többek között szó volt az ormánsági kulturális fejlesztési tervekről, különböző térségekben megvalósuló Leader-tervezésekről.

Ezt követően előadás keretében beszéltek át a közösségi tervezés célját, kulcsfogalmait, folyamatát, feltételrendszerait, valamint az alkalmazott módszereket.

Közösen értelmezték, hogy mit nevezünk közösségi részvételen alapuló tervezésnek. Mik a közösségi tervezés előnyei és a hosszú távú, közvetett hozadéka. Nagyvonalakban érintették a közös gyűjtő és elemző módszereket, melynek pontos részleteit és gyakorlatát a következő alkalmakon fogják példákön keresztül értelmezni.

Az előadást követő közvetlen beszélgetésben érdekes és tanulságos felvetések, valamint dilemmák fogalmazódtak meg a jelenlegi TOP-os pályázatokban megvalósulásra váró közösségi tervezői

folyamatokról, majd az ezt követő cselekvési tervekről. Komoly kihívásként jelent meg ezzel kapcsolatosan a projektfinanszírozás ténye. Az emberek aktivitásának nehézségei, a lehetséges ösztönző eszközök hatékonyságának kérdése. Mindenki egyetértett abban: fontos, hogy a helyi emberek felismerjék, hogy felelősséggel tartoznak a környezetükért, és a gyakorlatban is sokat tehetnek érte.

A téma lezárását követően a csoport meghallgatta Jakab Kinga beszámolóját, a mórhalmi tanulmányútról.

Zárásként egy perui kisfilmet néztek meg. A film egy évszázadokon keresztül az inkák által készített szalmahídról szól, amit napjainkban is a régió lakosai – megtartva az ősi hagyományokat, és megőrizve a tudást – minden év júniusában felújítanak.

A baranyai Népfőiskolai műhely tagjai még hat alkalommal találkoznak. A találkozók fő témái a közösségi tervezés, a közösségfejlesztés módszereinek alkalmazása a népfőiskolai gyakorlatban, az ifjúsági szerepvállalás a helyi társadalomban: fiatalok szerepvállalása a közösségi tervezési folyamatban, bevonásuk módszerei, formái, eszközei, a települési szintű együttműködés – helyi társadalmi támogatottság. Zárásként a fenntarthatóságot, a jövőtervezést, az erőforrások, források szervezésének módszereit dolgozzák fel.

Az őszi folyamán látótúrát is szerepel még a programban: a tapasztalatcsere a Tolna megyei tamási Népfőiskola szervezőivel.

VÁRADI JUDIT a Nemzeti Művelődési Intézet Baranya Megyei Igazgatóságán módszertani referens. Négy évtizede, a Janus Pannonius Tanárképző Főiskola népművelés-matematika szakának elvégzése óta, közművelődési területen dolgozik. A megyei módszertani feladatellátásban 1993-2012 között a Baranya Megyei Kulturális és Idegenforgalmi Központban, majd a Csorba Győző Megyei – Városi Könyvtár Közművelődési Osztályán dolgozott. 2013-tól a Nemzeti Művelődési Intézet munkatársa.

Válogatás a Hidak Hírlevelekből 2019 nyarától

Bozót a természetben

2019. június 8-án a Somló hegyen, az Élő Forrás Hagyományőrző Egyesület szervezésében, 35 fő részvételével

A Bozót Néptáncgyűttes egyik tagja, Maros László és családja meghívására rendeztünk tematikus összejövetelt a család birtokán, a Somló Hegy szőlősi oldalán a hegy tetejéhez közeli területen. A környezet szépségei, a Somló növényvilága, a közeli somlói Vár értékei és a gasztronómia határozták meg ezt a szép napot. A térségben élő vendégek tartalmasan töltötték

együtt az időt. A helyszínre való megérkezés önmagában is egy izgalmas kalandtúra, hiszen a hegy szövevényes úthálózatán való eligazodás volt az első feladat. A rendezvényen a családtagok, gyermekek is részt vehettek.

Családi nap óvodásokkal

2019. június 11-én, Kiscsöszön, az Élő Forrás Hagyományőrző Egyesület szervezésében, 60 fő részvételével

Az ajkai óvodák szervezésében nagy létszámmal érkeztek a

városi ovisok, szüleik és nevelőik Kiscsöszre, hogy ismerkedjenek a falusi élet szépségeivel és a paraszti kultúrával. Az egész napos programban a családi piknikezés, sütés-főzés mellett lehetőség nyílt az állatfajták megismerésére, a gazdálkodás módjainak bemutatására, lovas kocsikázásra.

Kollégánk, Milos Dávid hangulatos táncbátát és gyerekjátékot is tartott, melyben a szülők is részt vettek.

Táncbáták iskolai partnereinknek és saját tanítványainknak

2019. június 16-22-én, Kiscsöszön, az Élő Forrás Hagyományőrző Egyesület szervezésében, 100 fő részvételével

Az iskolai évzárást követően több tábort is összekapcsolva nagyszabású népművészeti hetet tartottunk Kiscsöszön. Közel száz gyermek vett részt azon a táborozáson, melyet EFOP-3.2.3 pályázatunk keretében és önálló kezdeményezésre is bonyolítottunk. Táncos tanítványaink mellett devescseri, homokbödögei csoportok is érkeztek.

A programsorozat színes hagyományismereti élményt adott a

Ovisok látogatása

Táncos tehetségek tábora

résztevőknek. Táncoktatások mellett népi játékok, kézműves foglalkozások, kirándulások, lovas programok, daltanulás, szalonnasütés színesítette a tábort. A gyerekek ezzel a programmal koronázták meg egész éves táncos élményeiket, próbái munkájukat.

Kulturális Lovas Túra Somogyban

2019. június 16-22-én, Somogy településein. A program szervezője az Élő Forrás Hagyományörző Egyesület, érintettek létszáma: 1000 fő

A Fordulj Kispej Lovam Táncegyüttes csapata, Erdélyi Gábor tordasi huszárral kiegészülve idén is megrendezte kulturális lovas túráját. A túra célja, hogy az ország néprajzi tájegységeit végigjárva a falvak számára vigyünk üzenetet. Az üzenet lényege, hogy a hagyományos népi kultúra ma is életben van, csakhogy ennek továbbéléséhez a helyi közösségek szükségesek.

Útjaink során olyan településeket keresünk fel, ahol léteznek helyi szervezetek, ahol látható, érezhető a régi kultúra hatása. Keresük a lehetőséget a közös bemutatkozásra, műsorainkba bevonjuk a dalköröket, táncsoportokat, akik

így a sajátjuknak érzik az együtt töltött estét, meghatározzák annak hangulatát, részesülnek a közös élményből.

Idén „Somogyország” volt a célpont. Pap Károly barátunk a Siófok Táncegyüttes egykori vezetője segített a szervezésben és a kapcsolattartásban. Éppen az ő településén, Balatonszabadiban indítottuk tehát a túrát.

Az érkezést követően a helyi szőlőhegyről lóháton vonultunk végig a településen, majd estére – immár előadáshoz méltó viseletben – visszaérkeztünk a zsúfolásig

megtelt helyi kultúrházba. A műsor nagy sikert aratott, majd újra a szőlőhegy következett, ahol hajnalig nótáztunk a Siófok Táncegyüttes tagjaival.

Különleges élmény volt a következő helyszín, Sérsekszőlős programja. Az egész település egy emberként készült a fogadásunkra. Az aprócska falu központjában sátrak álltak, lacikonyha árasztotta a finom illatokat és minden háztól érkezett valami finomság a sátrak alatt álló asztalokra. Érkezésünkkor pálinkával, kóstolóval vártak minket. Az előadás a közparkban volt, ahol a falu minden lakója és a máshonnan érkezett vendégek nagy szeretettel vettek körül minket. Sikert aratott a szomszédos település ifjúsági táncsoportja is.

Karád volt a következő állomás, melyet természetesen nem hagyhattunk ki. Már a faluba érkezéskor fogadtak minket, felvezetéssel vonultunk a település utcáin. Egy helyi lovas ember helyezte el a lovainkat, miközben régi történeteivel szórakoztatott minket, és természetesen a kínálás sem maradt el. Az előadást itt a Karád Táncegyüttes fiataljai színesítették.

Somogyvár volt az egyetlen városi rangú állomásunk. A fogadtatás – talán éppen ezért – más

Ovisok látogatása

minőségű volt, mint az előbb említettek és a következők. Szűk körű közönségünk természetesen semmit nem érzett csalódottságunkból.

Várdán újra átélhettük a Sérsekszőlőshöz hasonló élményeket. Kiváló szervezés és barátságos helyi közösség fogadott minket, étellel, itallal, melyet egy fergeteges közös gálaesttel köszöntünk meg. Hosszan tartott az esti beszélgetés, mulatozás.

A rendezvénysorozat zárásaként Szenna Faluházában mutatkoztunk be, ahol jeles hagyományőrzői kör, sok táncos jelent meg. Itt is átélhettük a színpadon táncolók és a nézőtérén ülők közös lélegzését. A programban Nyitrai Marianna, Dóra Áron, Horváth Zalán és a helyi művészeti iskola tánccsoportja is fellépett. Lovainkat a szennai Skanzen karámjában helyeztük el, ahol az alább látható fotó is készült.

A soproni tánccsoportok kiscsöszói tábora

2019.06.25-29-én, Kiscsöszön, az Élő Forrás Hagyományőrző Egyesület és a Soproni Pendelyes Kulturális Egyesület szervezésében, 100 fő részvételével

Sopron táncéletének minden tánccsoportja jelen volt azon a táboron, melyet a Pendelyes és az Élő Forrás közösen szervezett és bonyolított Kiscsöszön. A Petőfi Általános iskola művészeti csoportjai mellett a nagyobb korosztályt képviselő Pendelyes, a Sopron Táncegyüttes és a senior csoport is eljött a faluba, hogy új táncanyagokkal és vidéki hangulattal töltsenek.

Volt kirándulás a Somlóra, lovas kocsizás, kézművesség és más hasznos foglalkozások. Navratil Andrea népdalénekes daltanítással gazdagította a programot.

Emlékezetes napokat töltöttek nálunk a soproni fiatalok és idősek...

Az Élő Forrás a falunapok díszvendége

2019. júniusa és augusztusa hónapjai között, Somló térségében, az Élő Forrás Hagyományőrző Egyesület és az érintett falvak szervezésében, az érintettek létszáma: 5000 fő

Az Élő Forrás Hagyományőrző Egyesület jó hírért nem kérdőjelezhetjük meg. A különböző korosztályokat képviselő néptánccsoportjaink egész nyáron előadásokat tartanak a régió falunapjain. Hatalmas eredménynek tartjuk, hogy a megszokott, „sztárvendéges” falunapok programjába lassan-lassan sikerült becsempészni a néptáncot, népzénetet.

A Kiscsöszói Ifjúsági Táncegyüttes, a Bozót néptáncegyüttes, a Dunántúli Népi Kommandó tagsága minden rendezvényen nagy sikert arat, fellépéseinket újabb felkérések követik.

Nyári szerepléseink Viden, Apácatornán, Iszkázon, Kamondon, Káptalanfán, Karakószörcsökön, Borszörcsökön, Bakonypölöskén, Tüskeváron gazdagították a helyi kulturális programokat.

Táncos tehetségek tábora

2019. július 30 és augusztus 5. között, Kiscsöszön, az Apte Művészeti Egyesület – Néptáncosok Baráti köre szervezésében, 60 fő részvételével

Hagyományos táborunkat idén is testvér egyesületünkkel, az Apte Művészeti Egyesület – Néptáncosok Baráti Körével szerveztük és bonyolítottuk. Ötven táncos és mestereik érkeztek hozzánk az ország különböző pontjairól. Táborunk célkorosztálya idén elsősorban az ifjúsági korcsoport volt. Felső tagozatos, középiskolás fiatalok számára írtuk ki a táncanyagot is, mely idén Sövidék volt. A táncokat Antal Áron és Lőrincz Hortenzia tanították. A tábor programját kiegészítettük jó néhány hangulatos programrésszel, kirándulással, kézműves foglalkozásokkal, játékos parasztolimpiával, zenés tánc házzal is. A Somló hegyre is el-kirándultunk, ahol egészen a hegy tetejére, a Vár és a Kilátó környékeire is felmászta a fiatalok.

Sokat neveltünk a záró gálán, ahol a fiatalok által koreografált, vicces műsorszámok is bemutatásra kerültek.

Táncos tehetségek Tábora

Gyakorló Néptáncosok és Táncoktatók Tábora

2019. július 7-től július 14-ig, Kiscsöszön, a program szervezője: Élő Forrás Hagyományörző Egyesület, érintettek létszáma: 150 fő

Felnőtt néptánc táborunk az ország egyik legnépszerűbb ilyen típusú szakmai eseménye. Mára elértük a befogadható létszám felső határát, így teljes kapacitással zajlott a hat napos program. A tanítást az eredeti tervektől eltérően két párhuzamosan működő helyszínen tartottuk, így minden nap két tanárpáros dolgozott az érdeklődőkkel. A szakmai tudásban nem lehetett különbséget tenni, és az anyagokat is úgy válogattuk, hogy mindkettő kellően izgalmas legyen. Így elértük, hogy a két helyszínen kényelmesen megoszott a közönség.

Az érdeklődők a világ különböző részeiről érkeztek. Magyarországról Jászberényből és Szegedről érkezett nagyobb csoport, és sok volt az egyéni érdeklődő. Voltak vendégeink Angliából, Amerikából, Ausztráliából, Kanadából és Európa országából.

Dűvő Népzenei Tábor

Három táncegyüttes érkezett Erdélyből (Pipacsok, Kékiringó, Ördögborda), egy Felvidékről (Ilosvay Selymes Péter Néptáncegyüttes), egy pedig Uruguayból (Tündérkert).

Vendégeink is bekapcsolódtak a tanításokba.

Oktatóink idén kizárólag Kalotaszeg táncait tanították. Hat nap alatt mindenki számára kiderült, hogy milyen hihetetlenül színes ennek a vidéknek a kultúrája.

Tánctanáraink: Szabó Szilárd és Szabó Rubinka Bogártelkéről, Antal Áron, Lőrincz Hortenzia Szucságról, Busai Norbert, Busai Zsuzsanna Györgyfalváról, Muszka György, Muszka Ilona Méráról, Kádár Ignác, Nagypál Anett kalotaszegi román táncokat tanítottak, és voltak még Patyi Zoltán és Patyi Erika, Méráról.

Dűvő Népzenei Tábor

2019. július 7-től 12-ig, Kiscsöszön, az Élő Forrás Hagyományörző Egyesület szervezésében, érintettek létszáma: 100 fő

Közel százan voltak az idei Dűvő Népzenei Tábor résztvevői, akik Észak-Mezőség zenei világával ismerkedhettek a nemzetközi hírvé népzeneakar tagjainak segítségével. A tábor hagyományosan a felnőtt néptáncosok táborával párhuzamosan kerül megrendezésre, így az esti együttlétek igazi népi örömmé válnak. Hatalmas élmény az 50-60 fős zenekarra táncoló fiatal tömeg őszinte örömét látni.

Büszkék vagyunk arra, hogy a tábor híre világszerte terjed. Sok résztvevőnk volt Nyugat-Európából, Erdélyből, Felvidékről, de Japánból is érkezett két vendég.

Gyakorló Néptáncosok és Táncoktatók Tábora

A zenei tábor mesterei Nagy Zsolt (Brácsa), Mohácsy Albert (bőgő), Terenyi Péter (brácsa), Hruz Szabolcs (hegedű), Hruz Dénes (hegedű), Kubinyi Júlia (ének) voltak.

A tábor zárásaként a Falu központjában együtt muzsikált a résztvevők tömege.

Élő Értékhét

2019. július 7-től 14-ig, Kiscsősön, az Élő Forrás Hagyományörző Egyesület szervezésében, az érintettek létszáma: 1000 fő

Évek óta lehetőségünk nyílik arra, hogy a Kiscsösi Pajtafesztivált egy nagyobb eseménysorozatá gazdagítsuk, így az élő Értékhét programsorozatban alkot egységet a megelőző időszak táborig programjával, az estekre szervezett különleges előadások, a kiállítások és más szakmai események sorával.

Kijelenthetjük, hogy ez a nyolcnapos program a néphagyomány és a térségi értékek ünnepe, országosan is kiemelkedő rendezvénysorozat.

A műsorban sokszínűség, műfajok és szakmák együttléte volt jellemző. A kiállításokban a legkü-

Élő Értékhét

lönlegesebb régi értékek jelentek meg. Kiemelkedő volt Vetzl Mihály, egykori ácsmester kiállítása a mesterség eszközeiről, a munkamódszerekről, szerszámokról, famunkák módozatairól.

Bánhelyi József, Horváth Orsolya és Bánhelyi Judit több kiállítási anyagot is hozott, ezzel megtöltötték a rendezvény szinte minden területét. Egyesületünk a régi idők tárgyaiból állított össze egy különleges tárlatot, melyet Pataki Tamás saját tárgyaival gazdagított.

Az estéken koncertek, előadások várták az érdeklődőket. Ferge-teges hangulatot varázsolt koncertjével az Üsztürü zenekar és Nyitrai Marianna.

Fiatalos hangnemben, rengeteg értékes információval hangzott el Patyi Zoltán rendhagyó néprajz órája.

Ferenczi György és az 1-ső Pesti Rackák különleges élményekkel szolgáltak, talán eddigi legsikeresebb koncertjüket adták a Pajtában.

Különleges „programcsemege” volt Mohácsy-Kisfalusi Renáta és barátainak előadása, melynek során idomított pásztorkutyáik képességéről győződhetek meg az érdeklődők. A kutyák meglepő intelligenciával bizonyították, hogy az ember segítőiként különleges feladatok elvégzésére képesek.

Szakmai rendezvényünk egyik csúcspontja Novák Ferenc, Kosuth díjas koreográfus, néprajzkutató előadása volt, mely közel két órás időtartamban mutatta be a magyar nyelvterület táncainak színességét, alakulását. Az előadást a Bekecs zenekar és négy pár kiemelkedő táncos segítette. Novák Tata idős kora ellenére magával ragadó előadásában rávilágított a táncformák alakulására, változásaira, korszakok divatjaira.

Élő Értékhét

Értéktartó fesztivál

2019. július 11-től 14-ig, Kiscsősön, a program szervezője: Élő Forrás Hagyományörző Egyesület, érintettek létszáma: 5000 fő

Hagyományápolás, magas művészeti minőség, tartalmas közösségi együttlét jegyében telt az idei pajtafesztivál Kovács Norbert Cimbí vezetésével.

Élő Értékhét a Somló-Ság Kulturális Tengelyén vezércím alatt óriási érdeklődés mellett megtartották a 15. Kiscsőszi Pajtafesztivált a napokban.

A már nemzetközi jelentőségű, több generáció képviselőjében zajló kulturális esemény sokszínű kiállítás megnyitóval rajtolt.

Több száz fesztiválozó érkezett a településre, hogy az élő értékek nyomában, magas minőségű kulturális kapcsolódáshoz, egyben lélekerősítő feltöltődéshez jussanak a népművészetek, a népzene, a néptánc által.

A nyitó napon Bánhelyi József Zoltán, Horváth Orsolya és Bánhelyi Judit Léna Feketén-Fehéren című fotókiállítása, az Élő Forrás Hagyományörző Egyesület népi viselet és eszköz gyűjteménye, valamint Pataki Tamás tárlatvezetése kötötte le a megjelentek figyelmét.

Aznap ünnepi előadást adtak egyrészt a Dűvő népzenei tábor énekesei Kubinyi Júlia vezetésével, másrészt a kiscsőszi Élő Forrás dalos mesterkurzus résztvevői és tanítványai, Navratil Andreával.

Rendhagyó történelem órát tartott Novák Ferenc Tata a népművészetben kiemelkedő tehetségek közreműködésével.

Másnap délután a kocsmá előtt adott nyitótánc méltó elindítója volt a zenés táncos mulatságnak. Az este folyamán többek között fergeteges hangulatért a Kalász Banda koncertje, a Fialatok Tánc elnevezésű, több néptáncgyűttes bemutatója felelt.

Kiemelt fellépőként a 40 éves múltú visszatekintő Dűvő Zenekar jubileumi gálakoncertet adott.

Másnap a közösségi ráhangolódás jegyében Kiscsőszi Kultúr-pikniket, avagy barátságos főzőversenyt tartottak. A napi program része volt még a legelőn tartott Kiscsőszi Parasztolimpia elnevezésű ügyességi verseny és véréadás az orvosi rendelőben.

A napot mesteremberek segítségével tartott kézműves bemutatók színesítették.

A programon fellépett az Ajka Padragkút Táncgyűttes, koncertet adott a Fajkusz Banda, a Bajkó

zenekar. A pontot arra a bizonyos i betűre a Pajta '15' gálaműsorban fellépő táncgyűttesek előadása tette fel.

A teljesség igénye nélkül a néptánc kedvelők láthatták a székelykeresztúri Pipacsok Néptáncgyűttest, a székelyudvarhelyi Kékiringó Néptáncgyűttest, a Tündérkert Néptáncgyűttest Uruguayból. A program éjszakába nyúló fergeteges hangulatú tánc házzal zárult.

A fesztivál zárónapján ünnepi szentmisét tartottak a katolikus templomban, illetve megrendezték a Pajta Szólótáncosa elnevezésű versenyt. A tánc mellett az ének

Pajtafesztivál

szónak is jutott szerep, dalra fakadtak a környékbéli népdalkörök.

Kilyénfalvi Gábor a hegedűről tartott tudományos előadása után a fesztivált a Pápai Református Kollégium Gimnáziuma és Művészeti Szakgimnáziuma tánctagozatának előadása zárta.

Külön érdemes említeni a népviselet kiállítást, mely országosan is egyedülálló gyűjtemény. A kiállítást a Faluház termében láthatták az érdeklődők. A Pajta Szólótán-cosa verseny eredményhirdetésére vasárnap, a dalkörök koncertjét megelőzően került sor.

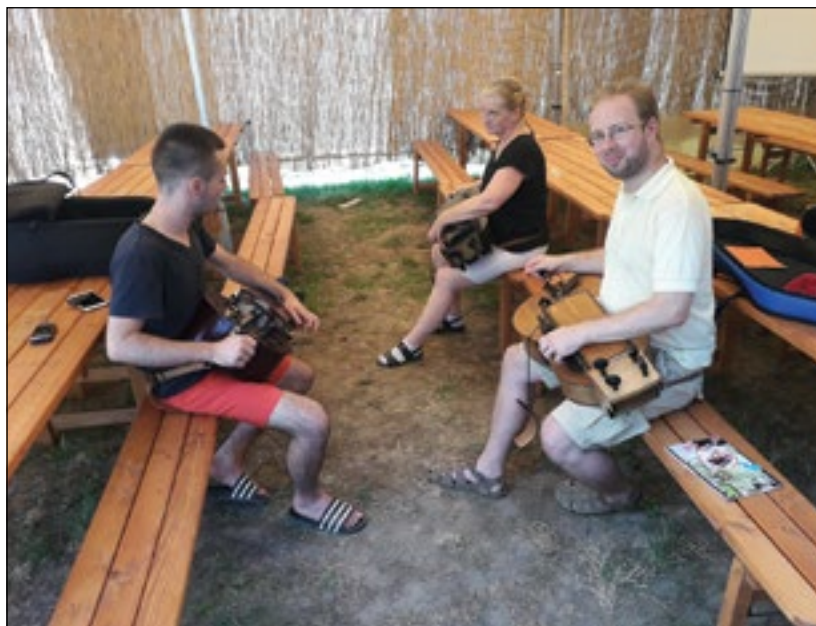
Délibáb Tábor 2019

2019. július 23-tól 28-ig Kiscsősön, a program szervezője: Délibáb Néptáncgyűttes, Élő Forrás Hagyományörző Egyesület, az érintettek létszáma: 50 fő

Több éves hagyomány szerint idén is Kiscsősön került meg-szervezésre az egyik bécsi magyar néptáncgyűttes, a Délibáb nyári tábora. A családi jellegű tábor idén jelentős fejlődésen ment át. A néptánc mellett magas színvonalú zenei oktatás és gyermek, családi programsorozat is gazdagította a

programot. A népzeneészek több hangszeren tanulhattak (hegedű, citera, tekerő), emellett népi ének oktatás is volt. Egyesületünk munkatársa, Milos Dávid a gyermekekkel foglalkozott.

A tábor gerince természetesen most is a néptáncoktatás volt, melyre a csoport vezetőjét, Linczenbold Maximiliánt és párját kérték fel. A programsorozat teljes időtartamában jelen voltak a vonós muzsikuskok Kalász Máté vezetésével, így esténként élő népzenevel zajlottak a multságok, táncházak.

Búzaszem családi tábor

2019. augusztus 4-től 11-ig Kiscsősön, a program szervezője: Göd Búzaszem, Élő Forrás Hagyományörző Egyesület. Résztvevők száma: 60 fő.

A gödi Búzaszem Általános Iskola tanárai, tanítványai és szülei közösen táborban tanulták a néphagyományt Kiscsősön. A különleges szervezet Budapest környékén egyedülálló módon, saját erőből épített iskolát, mely pedagógiai programját tekintve a hagyományos tudást, a vallási értékeket és ennek megfelelően a régi kultúrát részesíti előnyben. A táborukban hatvan fő ismerkedhetett a Balaton-felvidék és Bakony népzenejével, néptáncaival. Ebben a céljukban a térségben élő kiváló szakemberek segítették őket, így táncot tanított Szabó Csaba, népdalokat Navratil Andrea, dudazenét Császár Dominik és vendége Bese Botond.

Folk nap Csöglén

2019. augusztus 10-én, az Élő Forrás Hagyományörző Egyesület szervezésében, az érintettek létszáma: 1000 fő.

Hatalmas eredménynek tartjuk, hogy a térség falvai az elmúlt években megvalósult programjaink

Folk nap Csöglén

nyomán kedvet kaptak a népművészeti események szervezéséhez. Az elmúlt nyáron szinte minden térségbeli falu felkérte néptáncosainkat és népzeneészeinket, hogy előadásokkal gazdagítsuk falunapi rendezvényeiket.

Kiemelkedő eredménynek tartjuk, hogy Csögle település két napos falunapi sorozatában egy egész napot szentelt a népi kultúrának, ennek megszervezésére pedig az Élő Forrás Hagyományörző Egyesülettel karöltve vállalkozott.

A program szakmai háttérét és finanszírozásának egy részét is egyesületünk vállalta, nagyobb része viszont egy közös pályázat kiaknázásával valósult meg (TOP-5.3.1-16-VE1-2017-00018).

A programban sok hagyományos elem szerepelt, ezek színesítették a kínálatot. Egyesületünk utazó népviselet kiállítása az Általános Iskolában került elhelyezésre. Az intézmény udvarán fajtékainkat próbálhatták ki a gyerekek. A sportpályán a kistérség kézművesei és őstermelői szerveztek vásárt, melyen valódi értékeket lehetett megvenni, megtekinteni. Délutánról elkezdődött a színpadi programsorozat, mely nemzetközi

magyar gálával zárult. A színpadon Sallai Flórián cigányzenekara után a Szó és Kép Színpad népi komédiái jelentek meg.

Délután zajlott az első Csöglei Néptáncfesztivál, melyen a régió együttesei szerepeltek. A muzsikát a kárpátaljai Kokas Banda és a Kalász Banda szolgáltatta. Az estét a Fláre Beás Zenekar és a Kokas Banda koncertjei zárták nagy sikerrel.

Fejlesztő tábor hátrányos helyzetű iskolásoknak

2019. augusztus 11-től 15-ig, Kiscsöszön, a program szervezői: Tradíció Folk Kft., Élő Forrás Hagyományörző Egyesület, résztvevők száma: 50 fő

Somlóvásárhely és Halimba iskolái közös pályázati program kapcsán hozták el diákjaikat Kiscsöszre, hogy a néphagyománnyal és a falusi kultúrával ismerkedve töltsenek el néhány közös napot. A résztvevők nagy része hátrányos helyzetű, legtöbben nem kapnak lehetőséget hasonló programokon való részvételre.

A fiatalok számára nem csak népi értékeket mutattunk be, a programban megjelentek az egészséges étkezéssel, a viselkedéssel, emberi értékekkel kapcsolatos előadások is. A gyerekek megismerkedhettek a házi állatokkal, a kerti növényfajtákkal, gyógynövényekkel.

Programjukat játékos vetélkedősorozat kísérte végig. A programból a lovaglás örömei sem maradtak ki.

Tábor hátrányos helyzetű gyerekeknek

Újabb epizód az I dance Hungary programban

2019. augusztus 15-én, Sátoraljaújhelyen, a Magyarország Barátai Alapítvány, Rákóczi Szövetség, Élő Forrás Hagyományörző Egyesület szervezésében, az érintettek létszáma: 100 fő

Az I dance Hungary program újabb felvételét sikerült elkészíteni nemrégiben Sátoraljaújhelyen. A Magyarország Barátai Alapítvány, a Philidor Intézet kezdeményezése mellé most a Rákóczi Szövetség is csatlakozott.

A program szakmai vezetését az Élő Forrás vállalta, így a most zajló felvétel irányítását is mi végeztük.

Tímár Mátyás és filmes csapata magas színvonalú munkát végzett, így újabb képi anyag kerülhet a világhálóra.

Különlegessége ennek az alkalomnak, hogy az élő tanítás szereplői a diaszpórában élő magyar fiatalok voltak, akik éppen a Rákóczi Szövetség magyar nyári táborában vettek részt.

A táncművészet világ egyik legfontosabb anyaga, Szatmár tánca került terítékre. Végső Miklós meszt mutatta be a motívumokat és néhány óra alatt azt is elérte, hogy a tanítványok magabiztos, kiváló

I dance Hungary

hangulatú improvizációra voltak képesek.

A háttér muzsikát Samu Zoltán és az általa vezetett „A Banda” zenekar szolgáltatta. A program összefogója, Rosonczy-Kovács Mihály is a helyszínen segítette a forgatást.

Köszönet jár a szolnoki Tallinka Néptánc csoport fiataljainak, akik segítettek a felvétel elkészítését.

Tekintettel a szatmári tájegység figuragazdagságára, a közeljövőben újabb szatmári forgatást tervezünk, ahol a verbunk mellé a csárdás haladó jellegű oktatása is felvételre kerül.

„Bozót” nyári együttlét

2019. augusztus 16-tól 20-ig Kiscsőszön, az Élő Forrás Hagyományörző Egyesület szervezésében, résztvevők száma: 30 fő

Kifejezetten a felnőtt és idősebb korosztályú néptánc kedvelők számára hirdettük meg nyári táborunkat, melynek tematikája messze nem csak a néptáncról szólt. A színes programot az EFOP-3.7.3-16-2017-00036 című pályázatunk alapján terveztük.

Fontos volt, hogy a közösség erősödjön és ne zárjunk ki senkit az eseményen való részvétel lehetőségéből.

A program különlegessége, hogy felvidéki vendégeink, Richárdcsik Mihály és felesége, Zsóka szellemi értékeikkel, világlátásukkal és persze táncudásukkal is gazdagították a résztvevőket.

Vendégünk volt Vastag Richárd, aki a Bakony és Balaton-Felvidék kultúrájáról beszélt, ellátogattunk a Somlóra, erdei kirándulás keretében ismerkedtünk a lovas világgal, a gazdálkodás kultúrájával, a kézi művészetekkel egyaránt.

Kiváló záró estét rendezett a Magyarpalatkai Banda.

A tábor vezérgondolata a közös világban való együttélés, a különböző társadalmi rétegek közeledé-

Bozót Táncegyüttes a Somlón

se, esetünkben a cigányok hagyományainak és emberi értékeinek felmutatása, közös programok megvalósítása.

A programban a devecseri járásból cigány és magyar származású résztvevők is voltak.

Vendégünk volt a Rába Táncegyüttes

2019. augusztus 18-tól 20-ig Kiscsősön, a program szervezője az Élő Forrás Hagyományörző Egyesület, érintettek létszáma: 18 fő

Régi visszatérő vendégek a Rába Táncegyüttes tagjai, akik ismét Kiscsősön tartottak táncgyakorló tábort. Szívesen fogadtuk a kiemelkedő csapat tagjait, akiket érkezésükkor természetesen egy pohárka házi pálinkával köszöntöttünk. A csoport vezetője, Antal Áron szervezőként és táncoktatóként is jelen volt a táborban. A táncoktatás mellett a fiatalok részt vettek egyesületünk aktuálisan zajló programjaiban is.

Táncház a Magyarpalatkai Bandával

2019. augusztus 19-én, Kiscsősön, az Élő Forrás Hagyományörző Egyesület szervezésében, 80 fő részvételével

Az augusztusi forróság ellenére sokan eljöttek Kiscsősre, hogy Erdély egyik legismertebb zenekarával, a Magyarpalatkai Bandával töltsék estéjüket augusztus 19-én.

A zenekar Koncz Gergő prímással kiegészülve rövid koncerttel kezdte az estét. A hajnalig tartó táncház különlegessége, hogy mindvégig egyetlen tájegység (természetesen Mezőség) muzsikájára lehetett szórakozni, táncolni. Ez a körülmény egyáltalán nem szegte kedvét a táncolni vágyóknak. Legalább ötször járták el újra és újra a palatkai rendet a kiscsőszi Táncpajtában.

Lippentő tábor

A győri Lippentő és a Szentendre Táncegyüttes gyermek és ifjúsági tánc táborra

2019. augusztus 21-től 29-ig, Kiscsősön, az Élő Forrás Hagyományörző Egyesület szervezésében, érintett létszám: 130 fő

Több mint tíz éve visszatérő vendégeink a Szentendre Táncegyüttes, a győri Lippentő Táncegyüttes gyermek és ifjúsági korosztályának tagjai, szüleik és a csoportok vezetői, Kocsis Enikő és Fitos Dezső.

A csoportok idén is benépesítették az egész falut, és megkoronázták a nyári táborsorozatot.

Vezetőik mindvégig tetőfokon tartották a tábori hangulatot, rengeteg programot, játékot, szakmai eseményt adtak a táncoktatások mellett.

A gyerekek kézművességgel, növényismereti programmal, vetélkedővel, lovas kocsizással, méta bajnoksággal tölthették az időt.

A táncos foglalkozásokon főként erdélyi táncokkal, forgós-forgató páros anyaggal és legényessel ismerkedtek.

A Fitos Dezső Társulat felkészülő tábora

2019. augusztus 29-től szeptember 1-ig Kiscsősön, az Élő Forrás Hagyományörző Egyesület szervezésében, 30 fő részvételével

Az ország egyik legismertebb táncegyüttese, a Fitos Dezső Társulat ismét Kiscsősön tartotta a szezonra felkészítő tánc tábort Fitos Dezső és Kocsis Enikő vezetésével. A csapat a következő időszak tervezett táncainak anyaga mellett a meglévő műsorok táncanyagait is gyakorolta a négy napos intenzív program során. A tábori programból természetesen nem maradhatott ki a Somló egyik borpincéjének meglátogatása, ahol Szabó László, a Bozót Táncegyüttes tagja fogadta a mulatozni vágyó fiatalokat.

KOVÁCS NORBERT CIMBI a 2019-es választások óta Kiscsős polgármestere, az Élő Forrás Hagyományörző Egyesület elnöke.

„Oldás és kötés” a pápai Pegazus Népfőiskolán

A másik családjában

1. Gimnazista osztálytársammal már több éve együtt vagyunk, így többször meglátogattuk egymást az elmúlt idők alatt. Elsőre kicsit féltem is, mit gondolnak rólam családtagjai, vajon hogy fogom érezni magam az új közegben, de érdekelt, hogy a párom hol nőtt fel, kik veszik körül, kik segítik őt az életében.

Akárhányszor is látogattam el otthonába, újra és újra lenyűgözött a kilátás és a tiszta levegő, valamint a csend. Az erdő, a tiszta természet körbeveszi azt a helyet. Szüleivel és két kisebb testvérével él együtt, akiknek fontos a közös családi program. Nekem csak egy testvérem van, aki egy évvel fiatalabb nálam, így számomra idegen volt, hogy ennyi idősen nálam jóval fiatalabbakkal együtt töltssem az időt, de a közös játékok, beszélgetések után, ami napi rutin náluk, új szemmel néztem a családi életet. Megtanultam, milyen kisebbekre vigyázni fizikailag és lelkileg is. A visszafogottabb életmódjukat élve elkönnyeltem magamban, hogy így is lehet élni, és nem is rossz. A barátom nevelőapja kis kápolnát épített a félig kész házuk mellé. A háznál és a kápolnánál is egyaránt segítőkészek a családtagok. Mivel én szeretek festeni és ezt is tanulom, így szekrények, falak

festésénél segítettem. Otthon sosem kellett komolyabban dolgoznom, náluk megértettem, milyen jól esik a pihenés és az étel egy dolgos nap után. Boldizsár felvitt engem a kedvenc sziklájához, ami a közeli dombon található. Az út egy hatalmas lejtőn vezetett felfelé, ahol rengeteg fa sorakozott. A kis túra nem volt idegen számomra, hiszen ott hon gyakran megyek ki az erdőbe egy kis nyugalomért. A jutalom egy még szebb kilátás volt. Beláttuk az egész falut, a szőlősorokat, és még jobban ráláttunk a Balatonra. Az első alkalommal nagyon meglepődtem, amikor vacsora után a napot imádsággal zárták.

Sokan mondják, hogy milyen jó kimenni külföldre, megismerni egy másik ország nyelvét és kultúráját, de véleményem szerint az új dolgokért nem kell annyira messze menni.

2. Faluban élni egyet jelent a nyugalommal. A falu lakói élnek a saját életüket, és többnyire a városban végzik munkájukat. Találkoznak, köszönnek, beszélgetnek egymással. A természet és az erdő közelsége az évszakok sokszínű hangulata, a növénytermesztés és az állattartás emberközeli formái, úgy gondolom, hogy mind építőelem Virág életében.

Virág otthonának sok szép tulajdonsága van. A legszembetűnőbb

az otthonos rendezettség, ami körbevette az egész házat. Az ácsolt féltetővel rendelkező tágas terasz és faburkolat a házon átgondoltan és precízen van megalkotva. Megnyugtató közösségi tér, ami egyúttal a saját kézzel építettség okán az alkotás diadalát hirdette, esztétikussága miatt is. Virág édesapjának nemcsak munkáit, de életmódját is ez az eszme hatja át. Az anyai kéznek egy tiszta, szép, rendezett, nyugalmas belső tér az eredménye. Számos elégedett macska él a ház körül, fontos szereplői a családi életnek. Látogatásom során mindig megtapasztaltam a szülők páratlan vendéglátását. Virág édesanyja energikus, fiatalos, bármiről lehet vele beszélgetni és bármiben lehet rá számítani. Édesapja régi vágású, szeret dolgozni és a teraszon pihenve anekdotázgatni és megosztani a tapasztalatait. Mindketten nagyon jól főznek. Mindig szeretettel fogadtak és megbecsültek, és nem hagyták, hogy vendégként érezzem magam. Emellett az erdő közelsége tette még barátságosabbá a helyet. Virág mindenhova elvitt, emlékekről és hangulatokról mesélt.

Pozitív élmény volt megismerni egy olyan családi közösséget, akik valamikben mások. Tapasztalatokkal gazdagon búcsúztam látogatásaim végeztével.

Beke Pál Méltóságkereső – önéletrajzi és szakmatörténeti töredék kötete új kiadásának bevezetője

Előszó

Beke Pál Méltóságkereső címmel 2001-ben megjelent könyve személyes hangvétellű szakmai önéletrajz. Egy olyan könyv, mely nem hiányozhat egyetlen közösségekért felelősséget érző szakember polcáról sem, hiszen alapmű a helyi közösségek megértéséhez, a helyi társadalom megéléséhez.

Beke Pál jelentős megújítója volt a közművelődésnek, bátor kísérletező és kezdeményező, tudós ember, aki gyakorlati szakemberként is kiválót, a szakemberek számára megvalósíthatót, a közösségek számára pedig megélhető alkotott. Szuggesztív előadóként és jeles szakíróként segítette a szakma megújulását, országjáró missziójához számos követőt csatlakoztat-

va: polgármestereket, képviselőket, kollégákat és helyi polgárokat. Azt vallotta, jelentős innovációt csak úgy lehet elfogadtatni, ha azt a saját pátriájukon belül is alkalmazhatónak tartják a polgárok. Az intézményi, szervezeti, közösségi kezdeményezések jó példáit mutatta meg és tette alkalmazhatóvá. Példaadó és példamutató mestere volt a közösségi kezdeményezéseknek,

a közösségi művelődés megújításának és a népfőiskolai mozgalom feltámasztásának.

A szerző hiánypótló írása alapmű a szakma számára, melyből nemcsak Beke Pál portréja rajzolódik ki, hanem a korszak politikai, művelődéstörténeti természetrajza is.

Beke Pál végtelen empátiával és fáradhatatlan szívóssággal szolgálta az önszerveződésre, önmegvalósításra képes polgár ügyét a pártállami diktatúra idején és a rendszerváltást követő évtizedekben egyaránt. Azt vallotta, hogy a társadalmi fejlesztési folyamatokba az ifjabb korosztályokat is be kell vonni, hiszen sokan közülük tanulmányaikkal, közösségi, közéleti szerepvállalásukkal a közösségek ügye mellett tettek hitet. Méltóságkereső címmel megjelent önéletrajzi írása arra invitálja az olvasót, hogy végighallgassa a hosszú történetet mesélő író, ahogy a tanítvány hallgatja meszerét.

A Nemzeti Művelődési Intézet 2012-től – Beke Pál szellemi hagyatékához híven – újította meg módszertani folyamatait, a közművelődés országos szolgáltató hálózatát. A szervezet küldetésének jelölte meg, hogy a kulturális társadalom-

fejlesztés eszközeivel hozzájáruljon a magyar nemzet életminőségének javulásához, s mindeközben szakmai, módszertani és humán eszköztárával támogassa az emberek önbecsülésének, értékrendjének megerősítését, érvényesülésük lehetőségét.

A módszertani folyamatok áttekintését, átszervezését a szakma megújításának törekvései követték: így indult útjára a szakma új felsőoktatási képzése, módosult a szakterület átlátható működését szabályzó törvény, s jött létre a települési közművelődési feladatellátás minimum normatívája.

A szakmamegújító fejlesztési folyamat részeként a közösségi művelődés kiemelkedő személyiségeiről DVD-filmsorozat készült, s e tudásmegosztó folyamat részeként vállalta fel a Nemzeti Művelődési Intézet Beke Pál könyveinek újbóli megjelentetését is. A tervezett sorozatban a Méltóságkereső címmel megjelent szakmai önéletrajz reprint kiadása az első, amelyet az olvasónak most átnyújtunk.

A könyv szimbolikus és valós értelemben is mozgalmat indított, megjelenésekor szinte hetek alatt elfogyott, barátok, kollégák adták kézről kézre egy-egy agyonolvasott, jegyzetekkel gazdagon tarkított példányát. A könyv mondanivalójának jelentősége semmit sem veszített aktualitásából, közel két évtizeddel megjelenése után is olvasmányos formában mesél a kezdetekről, s észrevétlenül lobbantja lángra a közösségek iránti tettvágyat, ennek okán nem nélkülözheti egyetlen közösségekkel foglalkozó szakember, ilyen tanulmányokat folytató hallgató, vagy a hallgatók tudását elmélyítő oktató sem.

A Kárpát-medencei közművelődési szakemberek nevében köszönetemet fejezem ki Beke Pál örököseinek, valamint az EPL Kiadónak, hogy hozzájárultak a hiánypótló mű újbóli megjelentetéséhez.

1906*

Lőcsei Krisztus születése szoborcsoport – a valószínűen egyik legkorábbi betlehemes emlék a Kárpát-medencében

Pál mester első műve, amelyet Lőcse város megbízásából alkotott, a Krisztus születését ábrázoló szoborcsoportozat volt, a mely mai helyén a templom Csáky-oltárának barlangszerű fülkéjében szinte láthatatlan.

A szobrokat Wagner szerint, egy elveszett okmány keresése közben szinte csodás módon 1698-ban a lőcsei városháza falainak egyik rejtett üregében találták meg s ugyanakkor harangzúgás közben ünnepélyes körmenetben a főtemplomba vitték át.

Az emberek akkor azt hitték, hogy a város katolikus lakossága a XVI. században a protestánsok elől rejtette el a gyönyörű szobrokat s hogy ezek akkoriban a jezsuiták templomának, vagyis a mai minorita-templom ékességei voltak.

Tekintettel arra, hogy a XVI. században Lőcsén a reformáció elterjedése után alig volt katolikus s legalább a városházán mindenesetre a protestánsok uralkodtak, szinte ki van zárva, hogy a mázsás szobrokat lopva ide hurczolták volna s a lutheránusoktól féltvén ezeket, hol-

ott a protestánsok a kezükbe jutó templomok régi oltárait is mind bántatlanul helyükön hagyták.

Több mint valószínű, hogy ezek a szobrok nem templom számára készültek.

Hogy a városháza falainak egyik óriási almáriummal elfedett vasajtós üregében találták meg ezeket, szinte biztosra veszem, hogy a szoborcsoportozatot Lőcse városa a középkori karácsonyi misztériumok céljaira rendelte meg, a melyeknek ez ép oly fontos kelléke volt, mint a karácsony idején Felső-Magyarországon még ma is sokfelé járó betlehemesek előadásánál a Krisztus születésének papirosból kivágott képeit tartalmazó kis templom: a betlehem.

Hogy a középkori misztériumok színhelye a városháza volt, ezt ép a Szepességen városainknak régi okmányokban felsorolt utca nevei is bizonyítják. Theatergassának a középkorban, Pirchalla szerint, nálunk azt az utcát nevezték, a mely a városház azon része felé nyílt, a hol a misztériumokat előadták.

Hogy a lőcsei Krisztus születése szoborcsoportozatot már eredeti-

leg, köröskörül szabad helyen való fölállításra szánták, erre alakjainak minden oldalról s a legapróbb részletekig pontos kidolgozása vall.

Több mint valószínű, hogy az alakok távról sem voltak úgy összezsúfolva, mint mai helyükön. Mozdulataik után Ítéelve tágas félkörben sorakoztak s így alig képzelhető oly óriási szárnyasoltár, amelynek szekrényében a csoportozatot elhelyezhették volna.

Bármint volt is, a hét szobor a legapróbb részletekig befejezett s egyazon mester kezére vall és nemcsak a Szepesség, de egész Európa fafaragásának legkiválóbb emlékei közé tartozik.

Ha technikáját behatóan vizsgáljuk, szinte látjuk, mint támadnak az alaktalan fatuskón a mester fakalapáccsal vert szélesfokú véssője alatt azok az egymásba olvadó síkok, a melyekkel, átmeneteiket finomabb szerszámaival kidolgozva, a fafaragó-szobrászat sajátos stíljének, formái széles kezelésének mintaszerű példáit alkotta meg.

A csoportozat térdeplő szobrai technikai szempontból véve mind

* A Szepesvármegye művészeti emlékei. 2. Kötet szobrászat és festészet c. könyv részlete, szerkesztett, eredeti helyesírással közölt változata.

önállóak, művészi tartalmuknál fogva azonban szorosan összefüggnek egymással s tágas félkörben fölállítva, kompozíciójuk közép-pontja a gyermek Jézus volt, a kinek eredeti alakja nem maradt ránk.

A gyermek Jézus feje fölött kitért karokkal egy apró angyal énekelte a glóriát, kétfelől Mária és szent József térdepelt. Az alább fölsorolandókhöz hasonlóan mindketten egy pontra merednek szemükkel: a gyermek Jézusra. Mária valamennyinél nagyobb, fejedelmi alakja térdeplő helyzetben is másfél méter magas, lábaira omló uszálya merész redőkbe vonva nyúlik hátrafelé s a Csáky-oltáron egy ennek deszkafalába vágott nyílás rejti el. Tartása, ruhája, a vállain általvetett kendő, haja szinte szakasztott mása a Stoss krakkói nagy ' oltárán levő haldokló Szűznek, de típusa más s szelíden lehajló arcza, ha mint női szobraink általában, kissé üres is, valósággal képmás hatásával van ránk.

Arczképszerű, de jóval erőteljesebb jellemzés érvényesül a férfi-

alakokon. Szent József kissé balféls h a j l i k, mintha a fejét előrenyújtó két hagyományos baromnak akar-na egy kis helyet engedni, a mely Jézust lehellelével melegítette. Szakállas arcza tele van csendes áhítattal, szája félig énekre nyílt, bő u j j ú bibliai ruhát visel; vállán zsák. Az ökör és szamár feje ma a Csáky-oltár háttérére van szögezve, de nincs kizárva, hogy mint a zsegrai hasonló tárgyú töredéken, itt is a mester eredetileg egész alakban ábrázolta. Az egy mással szemben térdeplő pásztorok jellemzése a legjobban sikerült. Mindkettő ruhája gatyaszerű, bő nadrág, a vállon skapuláré.

A XIV. mellékletünkön látható pásztor csuklyát visel. Sasorrú északitáliai típusa után Ítelve, nyilván egy lőcsei olasz kalmár arczképe. Néma áhítattól sugárzó beszédes arcza tele van közvetlenséggel. Haja pompás fürtökben omlik

alá s a klasszikus arcznak remek keretét szolgál. S miközben mellet ver, kezeinek tartása rendkívül jellemző. A kézfejek megmintázása pedig fölülmúlhatatlanul finom.

A másik igénytelenebb megjelenésű s nem minden humor nélkül jellemzett kecskeszakállas pásztor arcza szláv típusra emlékeztet. Fején fölhajtott karimájú szalmakalap van, kezét szinte görcsösen összekulcsolja s közben egész odaadással énekel.

A kompozíciót a két gyermekifjú képében, hosszú ingben és dalmatikában ábrázolt angyal zárhatta el, a kinek imádkozó szobrát a Csáky-oltáron is a csoportozat elején kétfelől látjuk.

Stoss krakkói főoltárának s a lőcsei Krisztus születésének Mária-szobra között annyira rokonvadás, hogy Pál mesternek Stosshoz ugyancsak sok köze lehetett.

DIVALD KORNÉL (Eperjes, 1872 – Budapest, 1931) művészettörténész, muzeológus, műemlék-topográfus; író, műkritikus, fotográfus, az MTA levelező tagja.

Példatárral egészül ki a népszerű Útmutató kiadvány

A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény 2018. január 1-jén hatályba lépett módosítása az alapszolgáltatások megnevezésével, azok tartalmi, személyi, infrastrukturális feltételeinek meghatározásával, új intézménytípusok bevezetésével, a képzettségi feltételek előírásával minden település életébe jelentős változásokat, s egyúttal új lehetőségeket hozott.

A Nemzeti Művelődési Intézet 2018-ban Útmutató címmel kiadványt jelentetett meg a közművelődési szakterület megújult jogszabályi környezetének alkalmazásához.

A kiadvány célja az volt, hogy közérthető kalauzként szolgáljon a települések és a közművelődési feladatellátást végző szervezetek, intézmények vezetőinek a jog-

szabály alkalmazásához, másrésztől a könyv a jogalkotónak a mindenkori közösségek szerepét újraértelmező szemléletbeli fordulatát is bemutatta.

A Nemzeti Művelődési Intézet 2019. decemberében *Útmutató II. a közművelődési feladatellátás dokumentumainak elkészítéséhez – Példatár* című kiadvány megjelentetésével olyan dokumentumokat ad kézbe, amelyek támogatják az önkormányzati, intézményi működéshez szükséges dokumentumok elkészítését, aktualizálását azzal, hogy az egyedi sajátosságok megjelenítése, a jellegzetességek megfogalmazása a dokumentumkészítők feladata. A mintadokumentumok egyfajta sorvezetőként segíthetik a helyi jogalkotókat és szakembereket a helyi feladatellátás dokumentumainak szakszerű és jogszerű elkészítésében.

Útmutató II.

**a közművelődési feladatellátás
dokumentumainak elkészítéséhez
PÉLDATÁR**

A kiadvány ára: 2800 Ft
2020 januárjától megrendelhető
a szerkesztes@nmi.hu e-mail címen.

A SZÉKELYDERZSI ERŐDTEMPLOM TÖBB SZÁZ ÉVES LÉPCSŐJE
FOTÓ: GYÓRI GYULA

A NEMZETI KULTURÁLIS ALAP
TÁMOGATÁSÁVAL JELENIK MEG